

nordisk ARKIVNYT

2 • 2016

Arkiver fra Thule

93

Kulturskatte i Islands
landsregister

68

Danmark anno 1743

73

Riksarkivarens innsyns-
praxis i femti år

86

#arkivdag – om
nordisk arkivförmedling

111

NORDISK ARKIVNYT

utges av Riksarkivet och utkommer
fyra gånger om året.

HUVUDREDAKTÖR

Maria Larsson Östergren

Riksarkivet

Box 12541

S-102 29 Stockholm

e-post: maria.larsson-ostergren@

riksarkivet.se

Tel.: (+46) 10 476 88 92

LOKALREDAKTÖRER

Danmark

Leon Jespersen

Rigsarkivet

Rigsdagsgården 9

DK-1218 København K

Tel.: (+45) 41 71 72 24

Fax: 33 15 32 39

e-post: lj@ra.sa.dk

Finland

Pertti Hakala

Riksarkivet

Box 258.

FIN-00171 Helsingfors

Tel.: (+358) 22 85 21

e-post: pertti.hakala@arkisto.fi

Island

Hrefna Róbertsdóttir

Íslands Nationalarkiv, Reykjavík

Laugavegur 162, IS-105 Reykjavík

Tel.: +354 590 33 00

e-post: hrefna@skjalasafn.is

Norge

Fredrik Larsen Lund

Riksarkivet

Postboks 4013 Ullevål Stadion

N-0806 Oslo

Tel.: (+47) 22 02 26 00

e-post: fredlun@arkivverket.no

Sverige

Maria Larsson Östergren

**Prenumerationsärenden
och adressändringar**

Maria Larsson Östergren

maria.larsson-ostergren@riksarkivet.se

ANSVARIG UTGIVARE

Karin Åström Iko

LAYOUT & TRYCK

Wikströms Tryckeri AB, Uppsala

Upplaga 2000

ISSN 0546 2851

Retur – Riksarkivet

Huvudredaktören

Redaktionen för Nordisk Arkivnyt har träffats under våren för att planera kommande nummer. Det är roligt och inspirerande att träffa redaktionskollegorna och diskutera vad som förenar och skiljer sig åt mellan våra länder och vårt arkivväsende, liksom vad som är på gång i respektive land. Enkelt kan konstateras att arkivverksamheten spänner över en mångfald olika uppgifter och arbetsområden. Jag tror inte många bland allmänheten känner till vilken bredd arkivverksamheten har och hur många kunniga experter det finns inom en rad olika verksamhetsområden. Artiklarna avspeglar bredden.

Att arkiven ska användas och att arkiven ska uppfattas som relevanta samhällsaktörer är självklart för oss i Norden. Under de senaste 20 åren har också verksamheten med förmedlingsfrågor vuxit till ett eget fält. Att förmedla och öka kunskapen om att arkiv finns, vad som vi bevarar liksom att öka förståelsen för och insikten i hur arkiven kan användas på olika sätt av olika målgrupper både analogt och digitalt är ett område som utvecklas. Nu finns en nordisk antologi *#arkivdag* som samlar de senaste decenniernas erfarenhet med praktiska exempel från dagens verksamhet. Boken recenseras i detta nummer.

Årsstatistiken är flyttad till nästkommande nummer. En arbetsgrupp har påbörjat ett arbete med att se över vad som rapporteras och räknas. Hur statistiken kommer att redovisas framöver är ännu inte klart och kommer troligen att avspegla sig först nästkommande år.

Den 3 maj firas, genom UNESCO:s försorg, internationella dagen för pressfrihet. Vid ett seminarium i Riksarkivet i Helsingfors uppmärksammades Petter Forsskål och hans insats för den tryckfrihet som infördes i Sverige och Finland 1766 och som i år firar 250 år. Forsskåls tankar återfinns i USAs frihetsdeklaration och i den franska revolutionens deklaration om mänskliga rättigheter. Tryck- och pressfriheten är starkt sammanbunden med det nordiska arkivväsendet.

Riksarkivet i Norge har genomfört en intressant undersökning om hur Riksarkivet sedan 1970 har hanterat bedömningar av förfrågningar och utlämnande av sekretessbelagda/klausulerade arkiv. Frågorna har varit om man har hanterat och bedömt materialet på ett likartat sätt under åren eller om kriterierna för bedömning har förändrats. Resultatet presenteras i en artikel.

Den internationella utblicken i detta nummer tar oss till 1940-talets Frankrike och Vichyregimen. Franska regeringen har beslutat att öppna Vichyregimens arkiv som nu har blivit tillgängliga för allmänheten.

Trevlig läsning och arkivsommar.

Maria Larsson Östergren

Tipsa redaktionen

Har du synpunkter, nyhetstips eller förslag till artiklar?
Välkommen att kontakta någon i redaktionen.

Material till redaktionen

Redaktionen har försökt att efterforska upphovsrätt till fotografier och illustrationer. Eventuella rättighetsinnehavare, som inte har blivit kontaktade, kan vända sig till redaktionen. Den som skickar in material till Nordisk Arkivnyt förutsätts medge elektronisk publicering.

Webbplats

www.arkivnyt.nu

Synergier inom offentlig informationsstrukturering

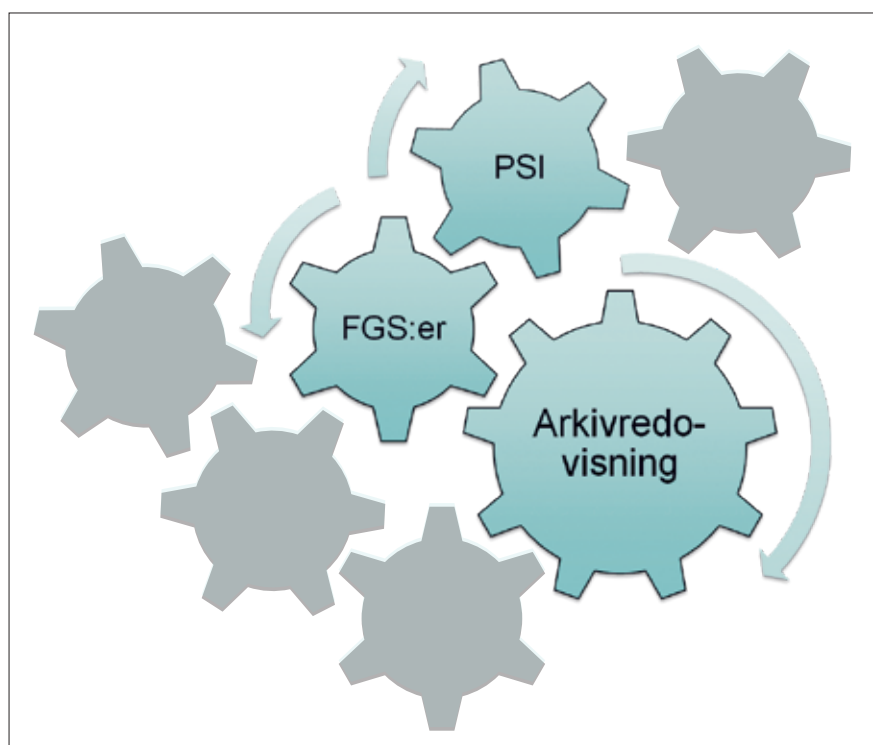
Nora Liljeholm

Det är många nya begrepp som florerar inom offentlig informationshantering. När arkivarien har vant sig vid *Verksamhetsbaserad arkivredovisning*, *Klassificeringsstruktur*, *Handlingsslag* och *Förvaringsenheter* kommer nya begrepp som *FGS:er*, *PSI* och *Öppna data*. Frågan är om dessa begrepp förhåller sig till varandra. Finns det något samband eller är de rena konkurrenter?

Verksamhetsbaserad arkivredovisning handlar om att identifiera och strukturera informationsmängder och sätta dem i ett sammanhang (processer) för att underlätta sökbarhet och användbarhet på kort och lång sikt. Den största skillnaden mot tidigare arkivredovisning är att struktureringen bör ske redan vid handlingarnas tillkomst, dvs. proaktivt. Riksarkivets föreskrifter – RA-FS 2008:4 – pekar på ett antal metadataelement som ska anges på olika nivåer. Dessa är minimikrav och myndigheter har möjlighet att komplettera med metadataelement från andra standarder eller rekommendationer. En sådan rekommendation är de Förvaltningsgemensamma specifikationerna, FGS:erna.

Draghjälp – FGS:er

FGS:er är krav på metadata för märkning och paketering av information och underlättar överföring av information mellan verksamhetssystem

Figur: Nora Liljeholm.

och e-arkiv. Riksarkivet har tagit fram FGS Paketstruktur och räknar med att före årsskiftet publicera även FGS Personalsystem, FGS Ärendehantering och FGS Arkivredovisning.

Det finns tydliga samband mellan Riksarkivets föreskrifter och FGS:erna trots att föreskrifterna är krav medan FGS:er är endast rekommendationer – båda handlar om metadatakrav. Här finns det alltså två strukturer som delvis överlappar varandra – arkivredovisning och FGS:er. Strukturering av information som det framgår av kraven

för arkivredovisning har därmed fått draghjälp från FGS:er som kan användas inom hela den offentliga sektorn, inte bara av myndigheter.

Ännu mer draghjälp – PSI och Öppna data

Och ännu mer draghjälp blev det då PSI-lagen ändrades. Myndigheter är numera skyldiga att publicera en s.k. PSI-förteckning över vika typer av handlingar som vanligen kan tillhandahållas elektroniskt för vidareutnyttjande. För att en PSI-förteckning ska vara möjlig behöver myndigheten ha

inventerat och klassificerat sina informationsresurser som det framgår av kraven för arkivredovisning. Vi är alltså tillbaka till kärnan, arkivredovisningen. För att förtydliga sambandet med arkivredovisningen arbetar Riksarkivet för närvarande med en föreskrift som tydliggör vilka uppgifter som ska framgå av dessa PSI-förteckningar.

Och öppna data då? Ja, det är egentligen en utvidgning av PSI; att inte bara tillhandahålla information om informationsresurserna utan även informationen i sig – och att göra det kostnadsfritt och i princip utan förbehåll och restriktioner. Många pratar om *hur* Öppna data ska publiceras men glömmer bort att stora delar av arbetet inte hand-

lar om publiceringen i sig utan om förarbetet, dvs. om klassificering och taggning redan i samband med informationens tillkomst.

Riksarkivet har uppmärksammat vikten av proaktiv informationshantering under en längre tid och ser nu positivt på de synergieffekter som skapas genom FGS:er, PSI och Öppna data. Nu gäller att ta till vara

på dessa samband så att de kommer till nytta för hela den offentliga förvaltningen.

Skribenten är utredare och verksamhetsutvecklare inom Riksarkivet och har arbetat med främjande inom offentlig informationshantering.

Läs mer om Verksamhetsbaserad arkivredovisning

<http://riksarkivet.se/verksamhetsbaserad-arkivredovisning>

Läs mer om FGS:er

<http://riksarkivet.se/fgs-earkiv>

Läs mer om PSI-lagen

<http://www.edelegationen.se/Stod-och-verktyg/Oppna-data-psi/>

Svenska Riksarkivets nya regel om fotografier och bildkonst

**Catharina Ekdahl
Karin Åström Iko**

Den 1 maj 2016 började svenska Riksarkivets *Regel gällande användning och juridisk hantering av fotografier och bildkonstverk hos Riksarkivet* att gälla. Bildregeln består av 20 punkter om upphovsrätt, användning och integritetsskydd. Regeln innehåller även interna riktlinjer för hur de 20 punkterna ska tolkas och fem praktiskt användbara mallar. En av dessa är en informationstext till besökare på Riksarkivet och externa användare och de fyra övriga är avtalsmallar som handlar om olika typer av reglering av rättigheter och ansvar.

Riksarkivets bildregel gäller för de fotografier och andra bildkonstverk som har skapats hos eller kommit in till svenska Riksarkivet. Den omfattar därför alla former av fotografier, illustrationer, animationer, konstnärliga verk och även avbildningar av sådana. En viktig markering i regeln är att uteslutande digital avfotografering som saknar kreativt eller skapande inslag, jämföras av Riksarkivet med reproduktion som sker genom skanning eller fotokopiering. Sådana kopior saknar helt upphovsrättsligt skydd enligt Riksarkivet. I regeln framkommer även uppfattningen att ny upphovsrätt inte ska uppstå för en avbildning av

ett fotografi eller bildkonst där upphovsrätten har upphört.

Behovet av en enhetlig användning och juridisk hantering av bildmaterial hos Riksarkivet har funnits under många år. Bildregeln har skrivits med utgångspunkt i Riksarkivets regeringsuppdrag att som statlig arkivmyndighet bevara, tillhandahålla, tillgängliggöra och lämna ut material ur arkiven till allmänheten. För att det uppdraget ska kunna uppfyllas har det därför krävts vissa ställningstaganden och en juridisk hantering av bildmaterialet som fungerar i Riksarkivets verksamhet. I bildregeln framgår det att Riksarkivet har rätt att använda samt-

liga fotografier och bildkonstverk som finns hos Riksarkivet i både tryckt och digital form, liksom på de digitala kommunikationsplattformar som Riksarkivet använder sig av. Åtminstone så länge det sker i och för Riksarkivets verksamhet. Riksarkivet utgår även ifrån att det bildmaterial som finns hos Riksarkivet är offentliggjort och utgivet på det sätt som förutsätts för användning enligt upphovsrättslagen. Detta om inte Riksarkivet har fått andra uppgifter eller själv gör en annan bedömning.

Bildmaterial som har skapats av anställd på Riksarkivet i tjänsten kan Riksarkivet fritt använda utan begränsning och Riksarkivet har äganderätten till sådana fotografier, bildkonstverk och avbildningar. För fotografier och bildkonstverk som Riksarkivet har fri användningsrätt till kan s.k. Creative Commons-licensiering ske enligt licenserna CC-BY eller CC-BY-SA. Bildmaterial som inte längre är skyddat av upphovsrätt ska märkas med CC-märket PD. Riksarkivet kan även öppna för publicering av fotografier och bildkonstverk som Riksarkivet har fri användningsrätt till eller som inte längre är skyddat av upphovsrätt hos Wikimedia och även via olika typer av kulturarvsportaler som K-Samsök och Europeana.

Riksarkivets respekt för gällande upphovsrättslag framkommer i ett par av de punkter som finns i regeln. Upphovspersonens namn ska alltid anges när Riksarkivet använder bildmaterialet, oavsett det är skyddat av upphovsrätt eller skyddet har hunnit löpa ut. Det gäller däremot inte kopior som har framställts reprografiskt eller genom uteslutande avfotografering utan kreativt eller skapande inslag. Fotografier och bildkonstverk som finns hos Riksarkivet får inte ändras på ett kränkande sätt eller förekomma i kränkande sammanhang. Bildregeln innehåller även en punkt om respekten för den personliga integriteten för personer som förekommer på fotografi hos Riksarkivet. Användning av sådana fotografier sker under förutsättning att publiceringen inte uppfattas som

Illustration: CC-BY Susanne Danelius.

kränkande för de personer som är avbildade och identifierbara.

Några tidigare gällande bestämmelser för fotografier tas också upp i Riksarkivets nya regel. Dokumentära fotografier eller andra som saknar konstnärligt eller vetenskapligt värde som togs före 1969 är inte längre skyddade av upphovsrätt. Fotografier som skapades i uppdrags- eller anställningsförhållande före 1 juli 1994 följer den dåvarande s.k. beställarregeln. Riksarkivet anser att den bestämmelsen gäller när beställaren var Riksarkivet, någon av Riksarkivets statliga arkivbildare, arkivbildande myndigheter eller en enskild arkivbildare. Det innebär att samtliga rättigheter till fotografier som togs före 1 juli 1994 har övergått till den beställande arkivbildaren.

I bildregeln framgår till sist att Riksarkivet inte tar ansvar för den

användning som sker av besökare eller andra utomstående användare av fotografier och bildkonstverk som finns hos Riksarkivet. Ansvaret ligger uteslutande hos användaren, som uppmanas av Riksarkivet att respektera gällande upphovsrättslagstiftning och integritetsskyddet.

Det är nu Riksarkivets förhoppning att den nya bildregeln ska kunna vara till nytta även för andra arkiv- och kulturarvsinstitutioner i Sverige och övriga nordiska länder. Regeln i sin helhet finns på www.riksarkivet.se.

Catharina Ekdahl är Juridisk utredare vid Digisam – Samordningssektariatet för digitalisering av kulturarvet och Karin Åström Iko t.f. riksarkivarie.

En ny modell för avtalsskrivning vid förvärv av enskilda arkiv

Katalin Gere

De enskilda arkiven, d.v.s. arkiv som har tillkommit i verksamheter utanför den offentliga sektorn, saknar lagskydd. Arkivlagen (1990:782), Arkivförordningen (1991:446) och de föreskrifter som Riksarkivet utfärdat omfattar inte den enskilda sektorn. Det är med undantag för vissa handlingar¹ upp till arkivens ägare att avgöra om man vill bevara sitt arkiv eller inte. Det kan förstöras eller säljas² och det finns inga föreskrifter om förvaring eller hantering heller. Inte ens handlingar vilka av uppenbara skäl utgör en del av kulturarvet skyddas av lagen. Det gör att varken ägarna eller de arkivinstitutioner som förvärfvar enskilda arkiv har något regelverk att luta sig mot.

I Riksarkivets bestånd finns vid sidan om de statliga arkiven ca 87 000 hyllmeter enskilda arkiv.³ Det är resultatet av tusentals arkivleveranser under åren, både gåvor och depositioner. Arkiven kommer från enskilda personer och släkter,

1 Det finns bestämmelser om att bevara vissa handlingar under en viss tid exempelvis i Bokföringslagen (1999:1078).

2 Utförelse av handlingar ur landet regleras i Lag (1988:950) om kulturminnen.

3 Källa: Riksarkivets årsredovisningar för åren 2011, 2012, 2013, 2014 och 2015.

■ Mohelbok daterad 1771 från Judiska (Mosaiska) församlingen i Stockholm, huvudarkivet, volym D 3:1, i Riksarkivet.

gårdar, organisationer, stiftelser och företag. Bredden vad gäller samhällsområden (kultur, idrott, politik, etc.) är stor. De enskilda arkiven utgör värdefulla pusselbitar till vår historia och minst lika efterfrågade källor för forskning som de statliga arkiven är. Förvaringen av dessa arkiv sker i enlighet med de normer som gäller för statliga arkiv, men den övriga hanteringen och tillgängligheten är avhängig av de avtal som upprättas mellan Riksarkivet och deponenterna/gåvogivarna.

I samband med att Riksarkivet och de sju landsarkiven blev en myndighet 2010 påbörjades en omfattande verksamhetsöversyn som senare resulterade i en ny, processtyrd organisation. Att främja enskild arkivverksamhet,

inklusive förvärv av enskilda arkiv har blivit en egen process. Efter att en enhetlig förvärvspolicy utarbetades 2014 påbörjade processteamet – under ledning av undertecknad – sitt arbete med att ta fram "avtalsmallar" för enskilda arkivleveranser. Syftet var att skapa en enhetlig och rättssäker grund för mottagande och hantering av enskilda arkiv vid Riksarkivet. Till processteamet knöts juridisk kompetens från början. Detta arbete – som blev mycket mer omfattande och djupgående än det var tänkt från början – har resulterat i en helt ny avtalsmodell.

Den nya modellen innebär att ett leveransavtal består i huvudsak av två delar: allmänna villkor och kontrakt. Till kontraktet kan fogas bilagor och tillägg.

Varför har vi valt att ha s.k. allmänna villkor som grund till vår avtalsmodell? Vi inom processteamet la under arbetets gång stor vikt vid att inventera och analysera alla de problem och frågor som behövde och kunde redas ut eller avhjälpas genom generella överenskommelser. I avsaknad av ett övergripande regelverk blev frågorna många, men vi ville inte lämna något åt slumpen. Det är frågor som har arkivalisk eller juridisk relevans vid alla typer av arkivleveranser men som i regel inte kräver särskiljningar. De allmänna villkoren är alltså en typ av standardavtal vars punkter alltid gäller om inte något annat avtalas i kontraktet.

Vi var också måna om att identifiera Riksarkivets principiella ställningsstagande i vissa frågor och att dessa samt målet enligt förvärvspolicyn ska speglas i de allmänna villkoren. På det viset sätts agendan redan vid ett inledande skede av en förhandling. Som exempel kan nämnas att de allmänna villkoren innehåller en s.k. syftesparagraf som förklarar bl.a. att Riksarkivet tar emot enskilda arkiv för att de ska bevaras och användas. Vidare kan man nämna att hela avtalskonstruktionen är sådan att den uppmuntrar till överlåtande (gåva) av arkiv istället för deposition. Det förra är ju ett säkrare förvärv för en arkivinstitution som Riksarkivet.

För att underlätta läsning och tolkning av villkoren i olika situationer har vi skapat fyra olika typer av allmänna villkor som på vissa punkter av naturliga skäl avviker från varandra: 1. Allmänna Villkor för Deposition från Juridiska Personer, 2. Allmänna Villkor för Deposition från Fysiska Personer, 3. Allmänna Villkor för Gåva från Juridiska Personer och 4. Allmänna Villkor för Gåva från Fysiska Personer.

Till de allmänna villkoren ska det knytas ett kontrakt – mallar och anvisningar har tagits fram – som innehåller de paragrafer och uppgifter som är unika för just det aktuella avtalet, så som parternas namn, uppgifter om arkivet som ska överlämnas, eventuella, särskilda bevarandeåtgärder, giltighet etc.

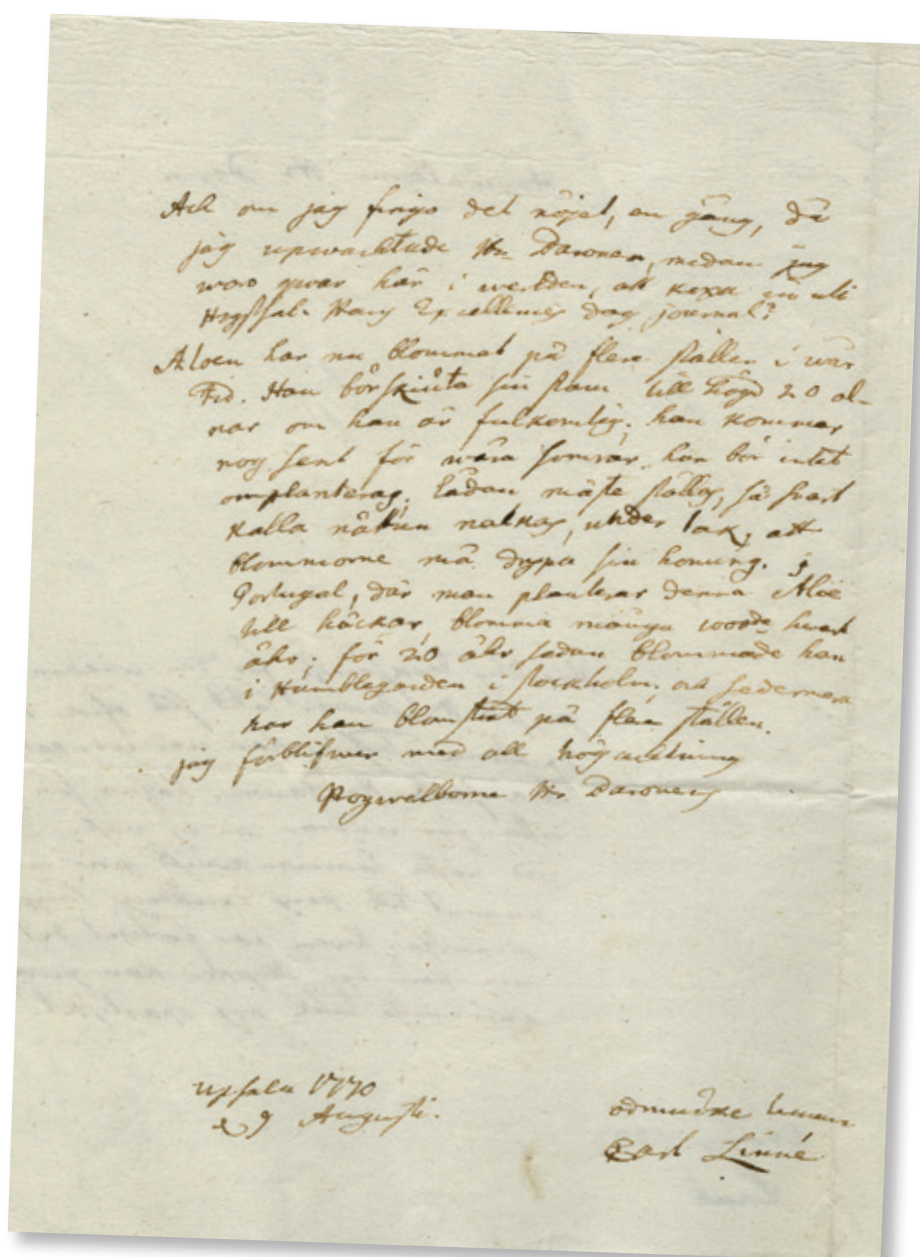
Av kontraktet ska det också framgå om parterna har kommit överens om något som avviker från de allmänna villkoren. Arkivarierna kan använda de allmänna villkoren som en checklista vid förhandlingen. Som bilaga till kontraktet kan man bifoga leveransdokumentation (förteckning, lista), beräkning av avgifter etc. Tillägg till och ändringar i avtalet kan tillkomma senare, t.ex. vid efterleveranser eller uppsägning. I vilken ordning de olika delarna av ett avtal ska gälla är reglerat i de allmänna villkoren.

Arbetet med att implementera den nya avtalsmodellen pågår för fullt och det blir mycket spännande att följa upp och se hur den fungerar i praktiken.

Riksarkivets allmänna villkor finns på <http://riksarkivet.se/ta-emot-enskilda-arkiv>.

Skribenten är processansvarig för enskild arkivverksamhet vid Riksarkivet.

■ Brev från Carl von Linné till baron Fredrik Sparre, daterat den 9 augusti 1770, i Riksarkivet.

Mina sex år som riksarkivarie

Björn Jordell

Kära nordiska vänner och kollegor. När jag skriver detta har det gått en dryg vecka sedan mitt förordnande som generaldirektör upphörde och jag lämnade Riksarkivet och positionen som riksarkivarie för att bli pensionär. Jag känner mig fortfarande omtumlad och inte minst överväldigad över all den vänlighet och uppskattning jag fick ta emot under ett fantastiskt avtackningsarrangemang. Inte minst uppskattade jag de kollegiala tack och lyckönskningar från de nordiska riksarkivarierna. På plats representerade av Inga Bolstad, Norge och Asbjørn Hellum, Danmark.

Även om jag i rollen som svensk riksarkivarie nu säger adjö till arkivväsendet, innebär det inte att jag helt och hållet försvinner in i privatlivet. Regeringen har meddelat mig att man framledes önskar använda mig i styrelse- och utredningsuppdrag. Något jag gärna tackar ja till.

Varje chef har ju sin egen agenda, sina egna prioriteringar baserat på såväl regeringsuppdraget som den egna intresseinriktningen. Även om jag naturligtvis hoppas på att mina prioriteringar ska leva vidare kan jag inte utgå ifrån att så kommer att bli fallet. Jag skulle dock vilja ta detta tillfälle i akt att översiktligt redogöra för den agenda jag satte upp för mig när jag tillträdde som riksarkivarie. När jag ser tillbaka på de gångna årens

verksamhet kan jag konstatera att det finns tre områden jag tyckt varit viktigare att driva än andra och där jag har utnyttjat den makt och det inflytande som en generalsdirektörspost trots allt ger.

En sammanhållen modern myndighet

Kulturministern gav mig ett uppdrag som i korthet bestod i att skapa en sammanhållen myndighet av de regionala och centrala delar som slogs samman genom ett regeringsbeslut 2010. En sammanhållen och enhetlig myndighet som också skulle moderniseras i avseende på samhällsrelevans, lednings- och styrningsstruktur, medarbetar- och chefskap och inte minst självbild och uppfattning av Riksarkivets samhällsroll.

Jag vill inte säga att vi är i mål vad gäller förändringar av organisationskultur och arbetssätt, men Riksarkivet är på god väg. Det har skett en

stark rörelse i positiv riktning, och jag är övertygad om att det kommer att fortsätta att röra på sig.

Ett samlat svenskt arkivväsende

Det andra området jag valde att se som prioriterat och där min utgångspunkt var att jag som riksarkivarie hade möjlighet att göra skillnad, handlade om att axla rollen som symbol för ett samlat svenskt arkivväsende. Arkivvärlden är ur ett samhällsperspektiv en liten och begränsad värld. Vi har alldeles för länge valt att definiera oss och hämta vår professionella identitet utifrån vem som för tillfället har varit vår arbetsgivare, Stat eller kommun, myndighet, förening eller företag. Detta har många gånger varit viktigare än det faktum att vi är delar av en gemensam profession som baseras på en gemensam yrkesmässig etik eller kodex. En delad uppfattning om

RIKSARKIVARIENS SPALT

Riksarkivet

■ Björn Jordell sammanfattar sin tid som riksarkivarie.

Foto: Dan "Danne Pe" Pettersson.

arkiven och arkivariens roll ur ett vidare samhälleligt perspektiv som är bredare än det som samhällets olika sektorer erbjuder.

Vad har varit viktigast?

Även om dessa två områden har varit viktiga och tagit mycket av min tid i anspråk, vill jag hålla som viktigast arbetet med att visa på och i praktiska lösningar tydliggöra arkivens och arkivverksamhetens särskilda relevans i vår tid av digital utveckling.

Arkiven och digital förvaltningsutveckling

Jag har sagt det tidigare. Andra har sagt det tidigare, men det tål att upprepas. Det som gör vår kompetens och vårt perspektiv så viktigt i ska-

pandet av en modern digital förvaltning är våra kunskaper om hur man upprätthåller informationens autenticitet och begriplighet och därmed även dess användbarhet över tid. Vårt uppdrag är att tillhandahålla lösningar som gör detta möjligt när informationsresurser flyttas mellan olika tekniska och administrativa miljöer under sin livscykel. Det är för att i praktiken kunna genomföra denna trollkonst som vi har skapat konceptet FGS (förvaltningsgemensamma specifikationer).

Jag är mycket stolt över att fått vara med att skapa förutsättningar för tillkomsten av konceptet och de konkreta verktyg som stödjer detsamma. Det är min förhoppning att de framledes ska få det genomslag och den

betydelse de är värda. FGS:erna kan bli det verktyg som kan förverkliga vår vision om ett sömlöst och automatiserat informationsflöde från verksamhetssystem till stabil arkivförvaring. Ett bevarande där informationen är strukturerad och anpassad till att bli råvara för nya tjänster och ytterligare användande.

Till sist – Ett stort tack!

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till alla nordiska kollegor som bidragit till att göra mina år som svensk riksarkivarie till en så lustfylld period i mitt liv.

Godtemplarbevægelsens arkiv gjort tilgængeligt

Kolbrún Fjóla Rúnarsdóttir

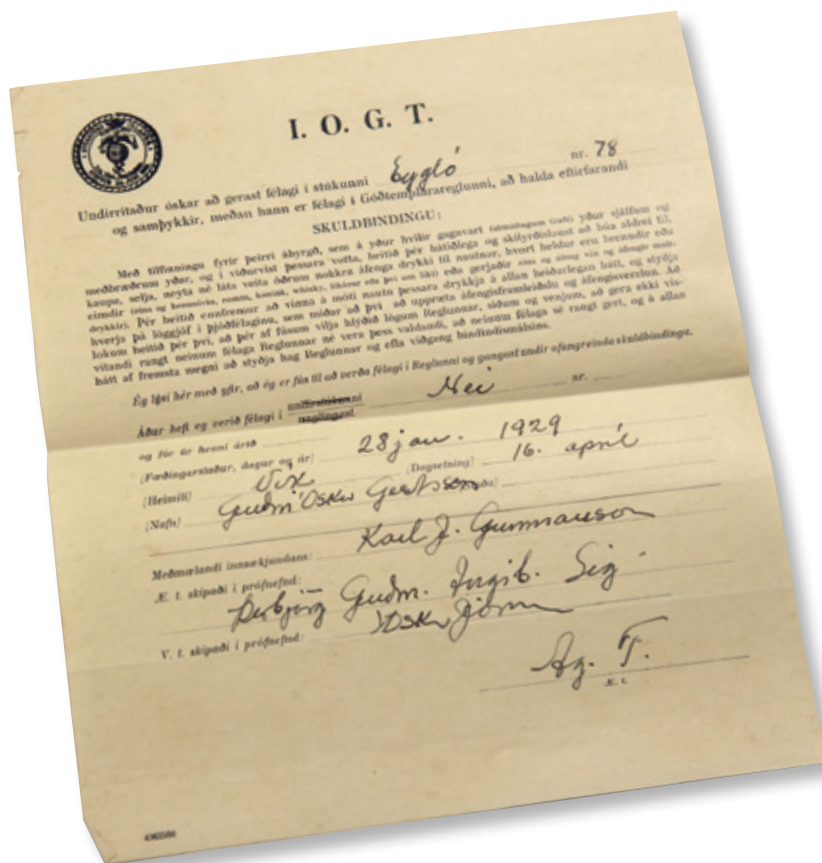
Godtemplarbevægelsens arkiv omfatter en hundredårsperiode i islandsk historie og indeholder arkivalier som mødeprotokoller, brevjournaler og mødelister. Godtemplarbevægelsen var aktiv i Reykjavík og andre steder i landet, og man kan derfor sige, at arkivet afspejler dagliglivet i Island på denne tid. Nu er godtemplarbevægelsens arkiv fra perioden 1890–1984 blevet registreret og gjort tilgængeligt.

Godtemplarernes formål

Godtemplarernes hovedformål var at tilskynde og støtte forebyggende arbejde mod alkohol og at stile imod et alkoholfrit Island. Bevægelsens medlemmer tog disse målsætninger meget alvorligt. Alle, som ville være medlemmer af Godtemplarbevægelsen, skulle f. eks. underskrive en erklæring om, at de ikke ville indtage alkohol.

Hvis medlemmer af Godtemplarbevægelsen blev set indtage alkohol, kunne det medføre en klage på et møde i logen. Anklagebreve og flere oplysninger om disse sager findes i bevægelsens arkiv. Godtemplarernes andet vigtige formål var at styrke medlemmernes selvbevidsthed, og bevægelsen stræbte efter ligeret og ligestilling mellem dens medlemmer. Logerne var f. eks. åbne for folk af alle samfundsklasser og begge køn. Godtemplarbevægelsen er blandt de første offentlige fora, hvor kvinder deltog i foreningsarbejdet på lige fod med mænd.

Inden for bevægelsen herskede der en stor broderkærlighed, hvilket f. eks. kom til udtryk i breve, som medlemmerne skrev til hinanden,

■ **Ansøgninger.** For at blive medlem af Godtemplarbevægelsens loger, skulle ansøgeren underskrive en særlig ansøgning, hvoraf det fremgår, at undertegnede ikke ville indtage alkohol. Ligeledes skulle medlemmer skrive en særlig ansøgning for at melde sig ud af Godtemplarbevægelsens loge.

Foto: Foto: Gunnar Sverrisson.

hvor de altid tiltalte hinanden som kære bror eller kære søster.

Dokumenter og virksomhed

Godtemplarbevægelsen blev opdelt i enheder eller loger, som de blev kaldt. Logerne fik alle navne og numre, for eksempel Verðandi nr. 9 og Børnelogen Ungdommen nr. 1. Der var specielle loger for børn og unge, som fokuserede på foreningsvirksomhed for unge mennesker. Disse loger var sandsynligvis blandt landets første foreninger for børn og

unge. Arkivet afspejler bevægelsens opbygning, og der findes arkivalier fra hver enkelt loge.

Godtemplarernes virke var mest i begyndelsen af det 20. århundrede, hvor logerne bredte sig til næsten hele landet. Når man blev medlem af bevægelsen, foregik det som regel på den måde, at man blev medlem af en bestemt loge. Logens medlemmer mødtes regelmæssigt på lukkede logemøder og diskuterede forskellige anliggender med hinanden. En nærmere redegørelse for, hvad der foregik

■ **Mødeprotokoller.** Mødeprotokollerne var ofte fint og omhyggeligt dekoreret. Der blev altid skrevet, hvilken loge de tilhørte. Foto: Gunnar Sverrisson

■ **Dokumentpakker.** Mange af bøgerne i Godtemparernes arkiv kom i pakker som disse her, hvorpå der var skrevet, hvilken loge disse bøger tilhørte, og ofte blev der også skrevet uden på pakkerne, hvad de indeholdt. Foto: Kolbrún Fjöla Rúnarsdóttir.

på disse møder, findes i mødeprotokollerne. Ofte arbejdede logerne sammen om bestemte sager. Alle loger, der tilhørte bevægelsen i Island, var under Islands Storloges overopsyn.

Mødeprotokoller

En af de ting, der gør Godtemplararkivet så vigtigt, er, at det rummer mange mødeprotokoller. På alle logemøder var der en mødesekretær, der skrev ned, hvad der foregik på mødet. Mange af disse protokoller er blevet bevaret, og i arkivet findes der mødeprotokoller fra 1885 og helt frem til 1970erne.

I mødeprotokollerne kan man se, hvilke sager logernes medlemmer var mest optaget af, hvilke beslutninger der blev taget, og hvad der generelt var mest aktuelt blandt Godtemplarerne. Disse protokoller er derfor meget oplysende om tidsånden i Island på forskellige tidspunkter og udgør et meget vigtigt kildemateriale om Godtemplarernes virksomhed generelt.

Foreningsarbejde

Godtemplarbevægelsen deltog aktivt i befolkningens, specielt almuens, forenings- og kulturliv, idet bevægelsen gav folk fra alle samfundslag lejlighed til at optræde. Bevægelsens medlemmer var for eksempel aktive

i teatervirksomhed. I Reykjavík blev Templarnes Teaterforening stiftet. Der blev der opført nogle teaterforestillinger, hvor medlemmerne selv optrådte og på den måde fik en vis erfaring i at optræde på en scene.

Der opstod også specielle diskussionsklubber inden for Godtemplarbevægelsen, hvor medlemmerne fik undervisning i, hvordan man skulle holde tale, optræde og lignende. En del af logerne udgav også deres egne tidsskrifter eller blade. Deriblandt kan nævnes logen Morgenstjernen nr 11, som udgav bladet *Breiðablik* fra 1924 til 1969. I bladene blev der skrevet om de sagsområder, som medlemmerne var mest optaget af, og ind imellem skrev medlemmerne også noveller, der blev udgivet i disse blade.

Der opstod der et forum for befolkningen til at blive bekendt med foreningsarbejde og få erfaring i at optræde, hvilket havde stor, varig indflydelse på befolkningens forenings- og kulturliv. Deriblandt kan nævnes stiftelse af arbejderbevægelsen og foreninger for kvindernes retigheder i det 20. århundrede.

Arkivet

Godtemplarbevægelsens arkiv er stort af omfang. Det indeholder ni dokumentkategorier, og 379 pakker.

IOGTs arkivkategorier og antal pakker

Loger	Pakker
A Islands Storloge	44
B Verðandi nr. 9	16
C Æskan nr. 1, børneloge	13
D Børne- og ungdomsloger	61
E Loger i hovedstadsområdet	109
F Loger på sydlandet og Reykjanes	33
G Loger på nordvest- og vestlandet	78
H Loger på nordøst- og østlandet	25

Arkivet fylder 26,5 hyldemeter. Arkivet blev sorteret efter landsdele, og de største loger som f. eks. Islands Storloge og Børnelogen Æskan nr. 1 fik også deres egen kategori. Arkivets registreringsnummer er 1996/72 IOGT Góðtemplarareglan.

Forfatteren arbejder med registrering af arkiver i Islands Nationalarkiv og ordnede dette arkiv sammen med Árni Jóhannsson.

Kulturskatte i Islands landsregister

Benedikt Jónsson

UNESCO fører et Register over verdens minder (Memory of the World Register) om verdens vigtige kulturskatte, som har en speciel bevaringsværdi. I det register findes der blandt andre kostbarheder, Den Arnamagnæanske Håndskriftsamling og Folketællingen 1703.

I 2015 oprettede Islands Landskomité officielt Islands landsregister over verdens minder (Iceland's National Register), over kulturarv

der er specielt vigtig for Island. Registret findes hos den islandske UNESCO-komité. Landskomitéen annoncerede også efter den første indstilling til registrering i Islands landsregister i april 2015. Tidsfristen til at sende indstillinger udløb d. 1. november 2015.

Den 9. marts blev det meddelt ved en højtidelighed i Islands Nationalarkiv, hvori uddannelses- og kulturminister Illugi Gunnarsson deltog, at man havde vedtaget at registrere fire kulturskatte i Islands Landsregister. Det er:

- Islandske markkort 1916–1929. Bevaret i Islands Nationalarkiv.
- Kreaturtælling 1703. Bevaret i Islands Nationalarkiv.
- Hallgrímur Péturssons Passíusálme – eget håndskrift JS 337 4to. Bevaret i National- og Universitetsbiblioteket.
- Eddadigtenes Kongebog GKS 2365 4to. Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.

Alle disse dokumenter er bemærkelsesværdige og vigtige for Islands historie. De bliver nu omtalt i nogle få ord.

■ Modtagere af godkendelsesdokumenter. Fv. Jón Torfason, arkivar i Nationalarkivet, Bragi Þorgrímur Ólafsson, faglig leder af National- og Universitetsbibliotekets håndskriftafdeling, Gunnar Örn Hannesson, arkivar i Nationalarkivet, Guðvarður Már Gunnlaugsson, forskningsdocent i Árni Magnússon-instituttet for islandske studier og Illugi Gunnarsson, uddannelses- og kulturminister.

Foto: Islands Nationalarkiv.

Islandske markkort 1916–1929

Hjemmemarker i Island blev opmålt og optegnet i årene 1916–1929 i henhold til en særlig lov fra 1915. Kortene viser den nøjagtige størrelse af marker, køkkenhaver og placering af bygninger og andre anlæg og deres indbyrdes forhold. De er således en enestående kilde om bosætningslandskab, topografi og bostedsplanlægning i begyndelsen af det 20. århundrede. Markkort bevarer topografiske oplysninger om en betydelig del af arkæologiske minder i Island og er den vigtigste kilde ved deres registrering. De viser beliggenhed af gårde og udhuse, hvoraf de fleste er forsvundet. Markkortene viser således beliggenheden af beboernes hjem omkring 1920. De fleste islændinge kan relatere sig til kortene på en eller anden måde. Der er ca. 5100 kort, der viser markerne omkring ca. 6000 hjem. Den største del af kortene er i sorthvid, men i nogle af repperne blev de lavet med farver. De fleste kort er i størrelse A3 til A2.

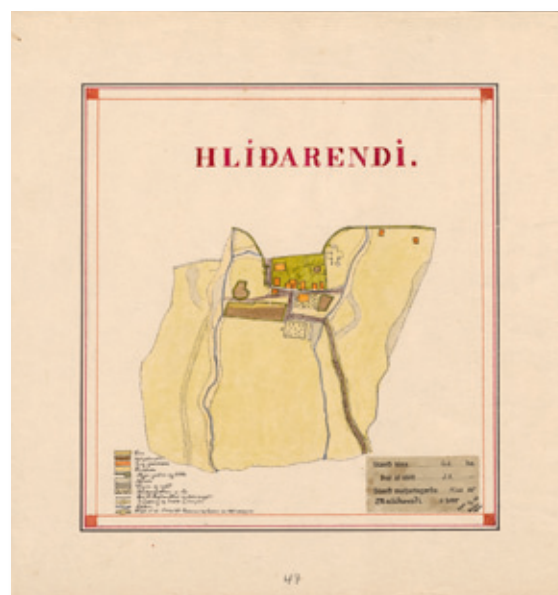

Foto: Islands Nationalarkiv.

Eddadigtenes Kongebog

Håndskriftet (GKS 2365 4to), som der her er tale om, er den ældste og mest bemærkelsesværdige samling af eddadigte, der er bevaret. Det blev sendt som gave til den danske konge i det 17. århundrede og blev derfor kaldt Codex regius, d.v.s. kongebog. Deri er der samlet som en helhed digte om de nordiske guder og helte fra folkevandringstiden og vikingetiden. Den største del af

denne kulturarv findes ingen andre steder end i dette håndskrift eller i nyere afskrifter af dette. Eddadigterne regnes for at være en originalkilde til de nordiske folks religionshistorie. Denne kulturarv er blevet bevaret som levn eller genskabt i et nyt billede i tyske og angelsaksiske kulturområder; men ingen steder er den så alsidig og i et så formelt snit som i Island.

Foto: Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.

Kreaturtællingen 1703

Det vil være vanskeligt at finde en originalkilde hos andre nationer, der kan sammenlignes med Kreaturtællingen i 1703. Dens tilblivelse kan spores tilbage til en omfangsrig undersøgelse af islændingenenes kår i begyndelsen af det 18. århundrede, foretaget af danske myndigheder. Árni Magnússons og Páll Vídalíns kreaturtælling er en ud af tre vigtige islandske originalkilder om de økonomiske, sociale og beskæftigelsesmæssige forhold i Island i perioden 1702–1714. De andre kilder er på den ene side Magnússons og Vídalíns Jordebog og så Folketællingen 1703. Hidtil er Kreaturtællingen 1703 kun blevet lidt brugt af forskere; den er heller ikke blevet udgivet på tryk ligesom jordebogen og Folketællingen 1703. Ejerne af kreaturer bliver nævnt ved navn, og hvor de bor. På den måde kan man sammenligne med Folketællingen 1703. Der er eksempler på, at en jord er forladt i perioden mellem folketællingen, og til kreaturerne blev talt to måneder senere. Nyt kendskab til kreaturerne ejere fremkommer ved, at tjenestefolkenes ejerskab af dyr bliver udførligt beskrevet. Endvidere er der tydelige eksempler på, hvordan kreaturer blev lejet ud og fodret på forskellige måder, og på den måde kan man finde enestående eksempler på ejendom og ejere og lejerens økonomiske samkvem.

Foto: Islands Nationalarkiv.

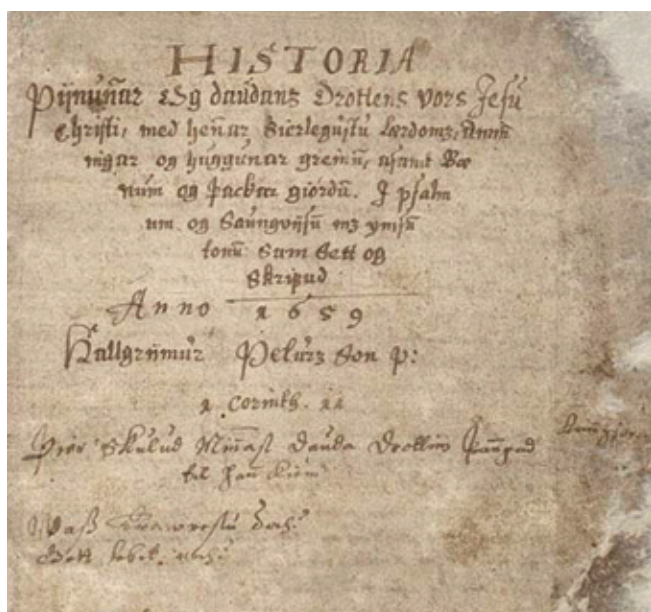

Foto: Nationalbiblioteket – Universitetsbiblioteket.

Hallgrímur Péturssons Passíusálme

Hallgrímur Péturssons Passíusálme udkom først i 1666 og er blevet genudgivet mere end 90 gange, sidste gang i 2015, oftere end noget andet islandsk værk. Salmerne er også blevet oversat til et betydeligt antal sprog. Salmerne har været meget populære blandt befolkningen i næsten 350 år, både offentligt og til personlig meditation. Der er kun bevaret to håndskrifter med Hallgrímurs egen hånd: Passíusalmerne, som er bevaret i Lands- og Universitetsbiblioteket (JS 337 4to), og forklaringer af viser i Ólafur Tryggvasons saga i British Library (BL Add 11.193). Det kan også nævnes, at håndskriftet har tilhørt Hallgrímur Pétursson, Ragnheiður Brynjólfssdóttir, Jón Sigurðsson og flere personer, der er kendt fra Islands historie.

Forfatteren er webredaktør
i Islands Nationalarkiv.

Rigsarkivets Indtægtsdækkede Virksomhed

Én afdeling – mange funktioner

Adam Jon Kronegh
Leon Jespersen

Når man åbner døren til Rigsarkivets Indtægtsdækkede Virksomhed (IV) i København, træder man ind i et langt, lyst rum, hvor der tilsyneladende kun arbejder få ansatte. Tilsyneladende, for når man går gennem lokalet, opdager man, at der sidder ikke så få personer bag lyddæmpende skærme, og at de er placeret efter, hvilke opgaver, de løser. Ved en vandring gennem lokalet får man derfor også en præsentation af IVs mange funktioner. I alle Rigsarkivets enheder er 30 personer tilknyttet IV. I lokalet i København er der ca. 20, fordelt mellem ordnings- og dokumentationsvirksomhed.

■ Påsætning af etiketter på arkivæskerne er en af de sidste faser i ordningsarbejdet.

Foto: Leon Jespersen.

Gratis eller betaling

Mange af Rigsarkivets ydelser er gratis. Borgere kan for eksempel gratis benytte Rigsarkivets læsesale og bestille materiale frem, lige som det også er gratis at benytte Rigsarkivets digitale læsesal, at læse de mange kirkebøger, men også mange andre hyppigt benyttede arkivalier, der er blevet scannet og lagt på nettet på ArkivalierOnline. Det koster heller ikke noget at benytte "Spørg Arkivareren", hvis man er i tvivl om noget. For myndigheder er det gratis – efter aflevering af arkivalier – at få dem opbevaret i Rigsarkivet, hvad enten der er tale om fysiske arkivalier på hylder eller digitale. Et par undtagelser er der. Således betaler kom-

muner, amter og regioner, der ikke er afleveringspligtige til Rigsarkivet, men pligtige til at bevare, et beløb for opbevaring i Rigsarkivet.

Også andre ydelser forudsætter betaling. I princippet udfører IV alle former for arkivararbejde, når rekvisenten er indstillet på at betale for ydelsen, og forudsat at oplysninger er adgangsbehandlet og kan udleveres ifølge gældende lovgivning. IV beskæftiger sig især med ordningsarbejde (forberedelse af materiale til aflevering) og fremfindning af dokumentation. Det kan dreje sig om så forskellige ting som tinglysningsoplysninger, folkeregisterundersøgelser, arveforhold, fødselstidspunkt samt en række forskellige special-

undersøgelser. Og som noget nyt tilbyder IV nu en forskerservice, som er beskrevet nærmere i Lif Lund Jacobsens artikel (se s. 75).

Ordningens virksomhed

De første personer, vi møder i lokalet, er knyttet til ordningens virksomheden. Når en myndighed skal aflevere deres arkivalier, typisk efter ca. 15 år, skal arkivet fortegnes, kassabilia fjernes, og materialet lægges i orden, inden det pakkes i æsker, registreres i arkivdata-basen Daisy og æskerne forsynes med etiketter. Det kan være et stort og komplekst arbejde, som nogle myndigheder ikke har arbejdsmæssige ressourcer til at udføre, men betaler sig fra –

enten ved at benytte Rigsarkivets IV eller private operatører på markedet. Disse kan udføre alle faser i afleveringen, så afleveringen lever op til afleveringsbestemmelsernes krav. Arkiver findes i alle afskygninger af orden eller det modsatte, og det kan være et stort arbejde at få skabt den nødvendige orden.

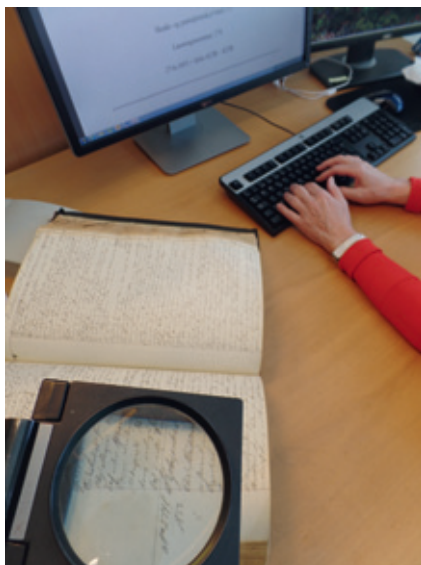
Dokumentation af mange ting

Længere fremme i lokalet møder vi dokumentalisterne. De udfører arkivundersøgelser for myndigheder, firmaer og private. En af de typiske undersøgelser er tingbogsoplysninger. Alle skøde- og panteprotokoller fra før 1. april 1927 er afleveret til Rigsarkivet, og i forbindelse med hushandler er der ofte fortsat gældende servitutter og deklARATIONER, som bør identificeres, før handlen kan gennemføres.

Hvis der er tale om ældre oplysninger, er det ofte også nødvendigt at transskribere den gotiske skrift. Retsskrivere fra sidste halvdel af 1800-tallet havde ofte en skrift, der er meget vanskelig at læse, og for en utrænnet læser er det helt nødvendigt at få teksten – og servitutterne – transskriberet til moderne skrift. "Skriftkloge" i IV transskriberer derfor mange tekster for advokater og andre interessenter.

Dokumentalisterne får mange spørgsmål, der kræver undersøgelser i folkeregistrene. De fleste kommuners folkeregisterkort (1924–1978) er afleveret til Rigsarkivet. Ved at sammenkæde adresseoplysninger kan man få meget præcise informationer om familier eller enkeltpersoners forskellige bopæle over tid. Folkeregisterkort er "den administrative ryggrad" for perioden og anvendes til en lang række forskellige arkivundersøgelser.

IV foretager en række undersøgelser vedrørende arv for autoriserede bobestyrere/skifteretten med henblik på at klarlægge arveforhold, herunder identificere nulevende slægtninge til afdøde personer. Her anvendes en lang række arkiver, men især afleveringer fra amter, kommuner, sogne og CPR-registeret. Under-

■ Vanskeligt læselige tingbogsoplysninger, skrevet med gotisk håndskrift, kræver ofte en transskription med nutidens bogstaver. Foto: Jens K.L. Jørgensen.

søgelsen foregår i samarbejde med bobestyreren, da denne ofte har oplysninger af betydning for undersøgelsen, f.eks. oplysninger om bortadopterede børn eller gamle bi-dragssager.

Ikke sjældent henvender folk sig for at få oplyst deres fødselstidspunkt, som er nødvendigt, hvis man skal have lagt sit horoskop. Oplysningerne findes i jordemoderprotokollerne. Det er ikke altid, at brugeren stiller sig tilfreds med svaret. Derfor bad en bruger engang

IV dobbeltchecke tidspunktet, fordi horoskopet ikke svarede til hende.

Mange andre undersøgelser kan henføres til specialundersøgelser og kan foregå i alle Rigsarkivets samlinger, lige fra undersøgelser i de ældste pergamenter og – i stigende grad – til opgaver, hvor svaret skal findes i elektronisk form fra den store mængde indleverede databaser.

Rigsarkivets Forskerservice

Det seneste udspil fra IV er etableringen af Rigsarkivets Forskerservice, som har til formål at forsyne forskere, også fra den natur-, sundheds- og samfundsvidenskabelige forskningsverden, med et tilbud om adgang til den faglige kompetence, som er nødvendig for at manøvrere i samlingerne. IV hjælper med at identificere data til brug for forskningsprojekter på nationalt og internationalt plan. Rigsarkivet har originale kilder inden for stort set alle områder og kan assistere med f.eks. sundhedsdata, som internationalt set er af høj kvalitet, leverance af sammenligningsdata (benchmarkingdata), data om natur- og miljøforhold, om det arktiske område, om demografi samt om økonomiske forhold, for at nævne nogle områder.

Rigsarkivets Forskerservice kan desuden indtaste og oparbejde data til videre forskningsbrug eller anbefale alternative kildegrupper og un-

■ Dokumentalist på arbejde.

Foto: Jens K.L. Jørgensen.

dersøgelsesmuligheder, som eventuelt kan rumme nye, relevante data.

Enkle og komplekse opgaver

For enden af lokalet arbejdes der med tilbudsgivning på opgaver. Som det er fremgået, strækker opgaverne sig fra de enkle til de sammensatte og komplekse. Nogle myndigheder beder IV lave en fortegnelse over deres arkivalier, mens de selv udfører det afleveringsforberedende arbejde. Andre beder IV lave dette på grundlag af en fortegnelse, myndigheden

selv har udarbejdet. En myndighed, der havde fået en vandskade, fik IV til at lave en "helhedsløsning", hvor IV organiserede arbejdet, men hvor dele af det – f.eks. konservering – udføres af andre.

En forsker, der var bosat på et andet kontinent, og derfor havde vanskeligt ved at benytte arkivets læsesale, bestilte scanninger af en større mængde arkivalier.

Vandringen gennem lokalet er slut, og den giver et indblik i de mange relationer mellem arkivvæsenet,

myndigheder og (andre) brugere. Men også et indblik i, hvad der efterspørges, optager folk, og hvilke problemer, der kan være både med at aflevere arkivmateriale og efterfølgende med at benytte det.

Adam Jon Kronegh er dokumentalist; Leon Jespersen er seniorforsker og arkivar ved Indsamling og Bevaring, RA i København.

Danmark anno 1743 – et nyt forsknings- og formidlingsprojekt

Jørgen Mikkelsen
Michael Dupont

I 1743 stillede kancellisekretær Erich Johan Jessen forslag om fremstilling af et geografisk storværk om Danmark og Norge. Efter at have opnået kongens godkendelse udarbejdede han sammen med geheimearkivar Hans Gram og prokansler Erich Pontoppidan et fyldigt spørgeskema, der blev sendt ud til stiftamt-mændene og amtmændene. Herfra gik spørgsmålene videre til de lokale embedsmænd. Tanken var nemlig, at værket i høj grad skulle bygge på indberetninger fra de enkelte landsdele.

Et natur- og kulturhistorisk signalement af monarkiet

Da idémændene havde ambitioner om en bred topografisk og samfundsmæssig beskrivelse, kom de

40 (for Norges vedkommende 43) spørgsmål til at dreje sig om alt fra øer, søer og skove til gamle privilegiebreve, næringsliv, sygdomme, herregårde, kirker, havne, lokale talemåder og særlige personnavne.

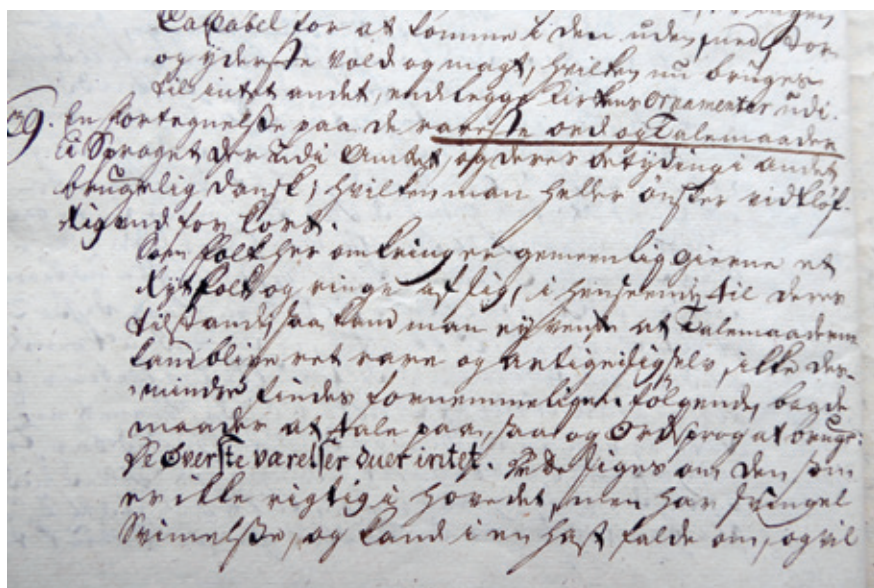
Nogle nøjedes med en besvarelse på et par sider, mens andre skrev 30–50 – ja, i enkelte tilfælde mere end 100 – sider. Tilsyneladende var der også en del, som aldrig fik taget sig sammen til at indsende en tekst. I Norge var der en langt højere svarprocent i Akershus stift end i de øvrige dele af landet, og det skyldes formentlig en nidkær indsats af stiftamtmand Rappe. Måske har der også i Danmark været stor forskel på de regionale embedsmænds engagement. Det er i alt fald påfaldende, at vi har kendskab til et stort antal indberetninger fra Sjælland og to jyske stifter, mens vi kun har få tekster fra de tre andre stifter.

Den ujævne svarfrekvens var en

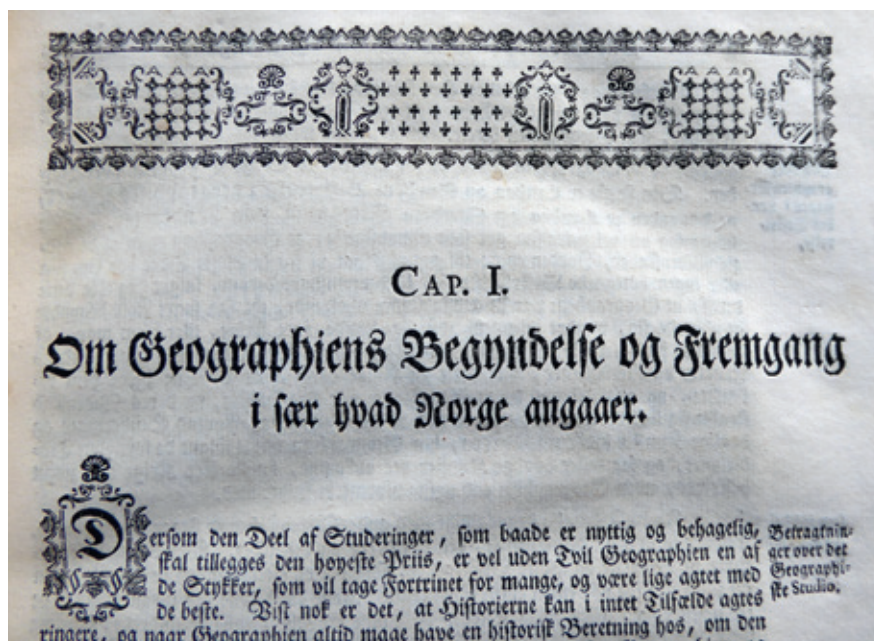

■ De Jessenske Relationer indeholder en meget fin samling af byvåben, herunder dette eksemplar fra Slagelse. Indtil nu har 1700-tallets byvåben været et stort set udforsket emne, men det vil der blive rådet bod på i den kommende antologi om De Jessenske Relationer.

af årsagerne til, at Jessen aldrig fik realiseret sit store projekt. I 1763 udsendte han dog et enkelt bind på 668 sider om norsk geografi. Efter hans død i 1781 skiftede "De Jessenske

■ "De øverste Værelser duet intet". Ifølge indberetningen fra magistraten i den sjællandske havneby Korsør kunne dette ordsprog både anvendes om personer, der ikke var "rigtig i Hovedet", folk, der led af svimmelhed, og dem, der havde drukket så meget, at "Hovedet er tyngere end Kroppen".

■ Indledningen til Erich Johan Jessens værk om Norges geografi. Bogen indeholder 23 kapitler, hvoraf nogle dog kun behandler meget smalle emner såsom nordlyset og morild. Ifølge Jessens forord valgte han at skrive om Norge, fordi han havde et "bedre Forraad" af indberetninger fra Norge end fra Danmark.

Relationer" opbevaringssted flere gange, men i 1820'erne blev en stor del af materialet erhvervet af Det Kongelige Bibliotek. Herfra har man i begyndelsen af 1900-tallet overdraget to pakker til Rigsarkivet i København, men biblioteket ligger stadig

inde med en del dokumenter. Det er desuden lykkedes at identificere nogle indberetninger – eller koncepter til samme – i amtsarkiver hos Rigsarkivet i København, Viborg og Odense samt i flere norske biblioteker og arkiver.

Bogudgivelser, digitalisering og transskription

I årene 2003–08 udsendte Riksarkivet i Oslo fem bind med transskriptioner af alle de 172 norske indberetninger, som vi kender i dag. Dette værk har inspireret en gruppe af danske forskere til at søsætte et projekt, der ligner det norske. Gruppen har i øjeblikket 12 medlemmer, herunder fire medarbejdere ved Rigsarkivet, nemlig Charlotte S.H. Jensen, Ronny Andersen og undertegnede. Den omfatter flere historikere, to sprogforskere, en arkæolog, en folklorist samt to slægtsforskere, hvoraf den ene – Jørgen Kristensen – har påtaget sig at affotografere alle indberetninger og tilgængeliggøre dem, således at de kan anvendes til transskription via crowdsourcing. Indtil videre har kun få meldt sig som frivillige indtastere, men det har givet initiativgruppen tid til at gennemdrøfte og finde brugbare løsninger på de mange problemstillinger, der melder sig, når et stort arkivmateriale skal bearbejdes.

Derudover har vi valgt at udgive en antologi, hvor vi dels beskriver den danske topografiske tradition og Jessens arbejde, dels benytter indberetningerne fra 1743 til at belyse en bred vifte af emner. Vi regner med, at antologien bl.a. vil indeholde artikler om de danske naturressourcer, den geografiske udbredelse af bestemte personnavne, købstædernes økonomiske vilkår, byvåben, ordsprog og registrering af antikviteter. Det er hensigten at færdiggøre artiklerne i løbet af 2016, og vi håber, at bogen bl.a. kan tjene som inspiration for indtasterne, som nok kommer til at bruge en del år, før de er færdige med arbejdet.

Jørgen Mikkelsen er arkivar og seniorforsker ved Indsamling og Bevaring, Rigsarkivet i København og cand. mag. Michael Dupont er overassistent ved Brugerservice og Formidling samme sted.

Baggrunden for etableringen af Rigsarkivets Forskerservice

Lif Lund Jacobsen

De fleste vil kunne nikke genkendende til, at det typisk er humanistiske forskere, vi ser mest på arkiverne, men hvorfor er der egentligt ikke flere naturvidenskabelige forskere, der benytter vores historiske kilder?

Når det overhovedet er relevant at stille spørgsmålet, er det fordi store nationale arkiver som Rigsarkivet ligger inde med en del kilder, der potentielt har værdi for naturvidenskabelige forskningsprojekter på nationalt og internationalt niveau. Potentielle primære kilder kan være dokumenter fra videnskabelige undersøgelser og feltstudier, der indeholder originale forskningsdata. Ligeledes kan offentlige, statistiske indberetninger have høj forskningsmæssig værdi. Således er Fyrvæsenets daglige registreringer af vind, vejr og temperatur siden midten af 1800-tallet stadig yderst relevante, når man vil undersøge omfanget af klimaforandringer.

En sværere tilgængelig, men mindst lige så interessant gruppe, er kilder, hvori der findes information, som kan omsættes til videnskabelige data. For nogle naturvidenskabelige projekter er det attraktivt at kunne forlænge eksisterende dataserier med ældre data. Således har denne artikels forfatter i over ti år forsket sammen med fiskeribiologer, i hvor-

■ Efter henvendelse fra GEUS, leder Lif Jacobsen efter dokumentation for et jordskælv 1792 i Flynder sogns Katekisationsprotokol. Geus: *De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland*. Foto: Adam Jon Kronegh.

dan man via historiske fangstregnskaber og skibsslogbøger kan bestemme fortidens fiskebestande til gavn for nutidig fiskeriforvaltning. Særligt miljøvidenskabelige forskere er i stigende grad blevet opmærksomme på værdien af denne type historisk information i takt med, at menneskets påvirkning af Kloden bliver mere og mere synlig.

Også på sundhedsområdet indeholder historiske kilder forskningsperspektiver. F.eks. giver militære sessionsdata således gode oplysninger om den mandlige befolknings helbredsstilstand over tid.

Når der nu findes så mange potentielle kilder til naturvidenskabelig forskning, hvorfor bliver de ikke brugt? Er det fordi, historiske kilder trods alt anses for at være for 'humanistiske' til at have værdi for aktuelle naturvidenskabelige problemstillinger, eller skyldes det uvidenhed om, hvad vores 450 hyldekilometer i magasinerne indeholder? Dette spørgsmål besluttede en lille projektgruppe på Rigsarkivet sig for at undersøge.

Behovsundersøgelse

For bedst at belyse spørgsmålet igangsatte vi en mindre spørgeskemaundersøgelse, målrettet universitære forskningsledere og ledere af større private forskningsfonde fra det natur- og sundhedsvidenskabelige område. Vi udvalgte personer, som var ledende på deres felt og havde erfaringer med store forskningsprojekter. I spørgeskemaundersøgelsen forsøgte vi at afdække deres villighed til at benytte historiske kilder til forskning og deres kendskab til Rigsarkivet generelt. Efter vi havde modtaget besvarelsenerne, blev et udvalg af respondenterne kontaktet med henblik på at blive interviewet. Formålet med interviewene var at undersøge, hvad der holdt dem tilbage fra at benytte historiske kilder, og hvad der skulle til, for at de ville overveje det. I gennemsnit interviewede vi deltagerne i en time, på et tidspunkt der passede ind i deres ofte meget travle kalender.

Data er data!

På forhånd havde vi forberedt os på, at deltagerne ville være skeptiske over for ideen og tvivle på, at information fra historiske kilder kunne benyttes til empirisk, naturvidenskabelig forskning.

Vi tog fejl! Hurtigt gik det op for os, at der overhovedet ingen fordomme var mod at høste data fra historiske kilder. Så længe oplysningerne har den nødvendige kvalitet, er deres oprindelse ligegyldig, eller som en forsker udtrykte det: "*Data er data!*". Tvært om er mange interesseret i at få adgang til 'nye', gamle data, og især fondslederne er begejstret ved tanken om, hvilke nye perspektiver historiske data rummer for forskningen. Samtidig pegede alle de interviewede på, at det, for en ikke-arkivkyndig, var svært at finde ud af, hvilke typer arkivalier der er relevante, og hvordan man finder dem.

Konklusioner på undersøgelsen

Sammenfattet viste vores undersøgelse, at den primære årsag, at Rigsarkivet primært bliver fravalgt af strukturelle årsager.

- Det er vanskeligt at få overblik, og det kræver en for stor (tids-) indsats selv at finde de relevante kilder.
- De traditionelle formidlings- og læsesals-tilbud (ofte rettet mod slægtsforskere) rammer ikke de naturvidenskabelige forskeres behov.
- Alle i undersøgelsen efterspørger et kontaktpunkt for forskere på forskningens premisser, hvor de kan få målrettet vejledning.
- Betaling for arkivundersøgelse, validering og oparbejdelse af data opfattes som naturligt.

Der er generel stor tillid til, at Rigsarkivet har godt og relevant materiale og de historiskfaglige kompetencer til at kvalitetssikre data, men vejen fra forsknings-idé til data var simpelthen for lang, hvorfor Rigsarkivet bliver fravalgt. Flere interviewpersoner fremhævede ligefrem, at det øgede troværdigheden, hvis de historiske data kommer fra Rigsarkivet, idet Rigs-

arkivet bliver opfattet som en upartisk institution med høj faglighed.

Oprettelse af forskerservice

På baggrund af undersøgelsesresultaterne valgte Rigsarkivet derfor ved årsskiftet at etablere en forskerservice under Indtægtsdækket Virksomhed, hvor forskere kan købe en skræddersyet arkivundersøgelse. Derudover tilbyder Forskerservice også mulighed for scanning og oparbejdelse af data. Denne service er naturligvis åben for alle forskere uanset fagretning.

Servicen er endnu i sin opstartsfase, men har allerede fået en del henvendelser fra det sundhedsvidenskabelige område og udenlandske forskere, der kun er kort tid i Danmark, men der forestår endnu et stort arbejde med at gøre Rigsarkivets forskerservice kendt i de naturvidenskabelige forskningsmiljøer.

Afslutningsvis skal det nævnes, at historiske data langt fra er relevante for alle naturvidenskabelige forskningsprojekter, og der i fremtiden ligger en opgave med at sørge for, at Forskerservicens medarbejdere forstår naturvidenskabens databehov og dermed korrekt kan vejlede alle typer forskere.

Forfatteren er forsker og arkivar ved Rigsarkivets Bruger- og Forskningsservice.

Citater:

Professor i zoologi: "Der ligger masser af uudnyttet materiale fra Grønland, både inden for samfundsvidenskabelig, humanistisk og naturvidenskabelig forskning".

Head of Operation, større dansk fond: "Det er en fordel, at data kommer fra Rigsarkivet, da I er en "neutral spiller".

Ett slutfört projekt

– det ouppordnade materialet i Krigsarkivet är nu i skick

Juhani Tikkanen

Det ouppordnande materialet i finska krigsarkivet (från 2008 en del av Riksarkivet) är efter åtta års tröget arbete äntligen i skick. Upp-

ordningsprojektet kunde slutföras i november 2015, och därmed är 18 hyllkilometer material som producerats av Skyddskåren (en 1944 indragen frivillig försvarsorganisation med myndighetsfunktioner) och Finlands försvarsmakt under

perioden 1918–1945 istandsatt och elektroniskt förtecknat. Kostnaderna för detta projekt uppgick till ca 9 miljoner euro, varav personalutgifterna stod för drygt 80 %. Projektet sysselsatte varje år närmare 30 personer. De avlägsnade klämmarna,

■ Det upppordnade materialet innehåller också handlingar som belyser de finska truppernas operationer under slaget vid Tali-Ihantala (nordväst om Viborg), som kulminerade i juli 1944. På fotografiet, ett snapshot från Ihantala den 30 juni 1944, ses två finska soldater beväpnade med Suomi-maskingevär och en tysk pansarnäve (Panzerfaust).

Foto: Försvarsmaktens bildarkiv/SA-Bild.

häftklämmorna och gemen uppgick till ca 1 900 kg och nästan 200 000 arkivboxar togs i bruk, vilket säger något om projektets omfattning.

Tack vare projektet kan sökning och beställning med hjälp av arkivverkets Astia-söktjänst göras på ett betydligt mångsidigare sätt än tidigare beträffande Skyddskårernas och försvarsmaktens material fram till ca 1945.

Försvarsmakten inledde, i samband med en strukturreform i början av 2000-talet, en utredning av Krigsarkivets framtida ställning. En plan som syftade till fusionerande av Krigsarkivet med Riksarkivet från 1.1.2008 utarbetades i samråd av undervisningsministeriet, Riksarkivet, försvarsministeriet, Huvudstaben och Krigsarkivet.

För undervisningsministeriet och Riksarkivet var det ett centralt villkor att försvarsförvaltningen skulle förbinda sig att anskaffa finansiering för uppordnandet, förtecknandet och beskrivandet av Krigsarkivets ouppordnade material. Ett intentionsavtal i mars 2007 mellan försvarsministeriet och undervisningsministeriet bekräftade att man på bägge hållen förband sig att verkställa de åtgärder som planen omfattade. De olika parterna var överens om att Skyddskårernas och försvarsmaktens krigstida material hörde till Krigsarkivets värdefullaste bestånd och var en ytterst viktig del av det nationella kulturarvet. Materialet var också i flitigt bruk.

Krigsarkivets första uppskattning att det ouppordnade materialet uppgick till ca 15 hyllkilometer baserade sig på gjorda bedömningar och avgränsningar. Flera faktorer gjorde det svårt att få mer exakta uppgifter: materialet var ouppordnat, förvaringsmaterialet och -omständigheterna bristfälliga och förteckningarna hållna på ibland mycket allmän nivå. Beredningen av arkivfusionen utgick också från antagandet att uppordningsarbetet skulle ledas och övervakas av Riksarkivet, varvid en del av arkivmaterialet skulle kunna gallras eller på annat sätt lämnas utanför projektet

på basis av tekniska kriterier för förteckningar och materialskick. Sedermera visade det sig att materialet inte kunde avgränsas på anförda grunder, utan att allt måste underkastas en systematisk genomgång.

Initiativkraft på lokalt plan påskyndade projektet

Staden S:t Michel i östra Finland har försökt profilera sig som en arkivstad och har därför mycket aktivt deltagit i beredningen av projekt med arkivanknytning. Centralarkivet för Finlands Näringsliv (ELKA) som är beläget i staden inledde planeringen av uppordningsprojektet redan tidigt på våren 2007 i samarbete med andra partner i S:t Michel och gjorde de första rekryteringarna med medel som Östra Finlands länsstyrelse beviljat för ändamålet sensommaren 2007. Rekryteringen av iståndsättare inleddes då i S:t Michel. Vid Krigsarkivet hade man uppgjort en plan för hur teamdragarna under några månader i Helsingfors i Krigsarkivets utrymmen skulle skolas för sina uppgifter och lära känna materialet. Detta skulle dock ha fördröjt uppordningsstarten och ökat kostnaderna i ett läge då huvuddelen av projektets personal de facto redan rekryterats i S:t Michel. Riksarkivet gick därför in för en betydligt mer komprimerad skolningsperiod, varefter teamdragarnas färdigheter bedömdes separat. Även senare sköttes skolningen av teamdragare och iståndsättare för projektet genom kortare pass av intensivträning, särskilt då materialets karaktär ändrades. De första leveranserna av material till S:t Michel för iståndsättande skedde i oktober 2007, för erhållande av erfarenheter och för att projektet skulle komma igång.

Försvarsministeriet, ELKA och Riksarkivet undertecknade i december 2007 ett partnerskapsavtal om genomförande av projektet, som officiellt startade i februari 2008 med finansiering från försvarsförvaltningen. I avtalet beaktades att det i första hand var fråga om tekniskt iståndsättande av materialet och motsvarande förteckningsarbete. Det gällde

således inte att förteckna och gallra materialet enligt den nivå som allmänt tillämpades i Riksarkivet.

Klart angivna kvalitetskrav och noggrann uppföljning

Kvalitetskraven beträffande iståndsättandet utgick från de kvalitetskriterier som fogats till partnerskapsavtalet och från Riksarkivets anvisningar beträffande tillämpningen av dem. Varje ändring av dessa krävde Riksarkivets godkännande. De mest centrala kvalitetskriterierna gällde:

1. De innehållsmässiga kvalitetskraven, t.ex. hur materialet skulle anges och uppgifter om det inmatas med tanke på identifiering av namnformer och begränsningar av användning av material,
2. De arkivtekniska kvalitetskraven, t.ex. avlägsnandet av klämmare, gem, snören m.fl. häftanordningar, uträtande och utslätande av handlingar samt placering i förvaringsboxar av rätt format,
3. De hanteringsmässiga kvalitetskraven, t.ex. att materialets fysiska skick inte hotades under transporterna och dokumenteringen av hanterings- och behandlingskedan.

I enlighet med den ansvarsfördelning som stipulerats i nämnda avtal granskade Riksarkivet de iståndsatta och till Helsingfors återställda materialpartierna, som sedan övergick i Riksarkivets ägo. Kvalitetsavvikelserna var föremål för uppföljning på enskild personnivå, vilket möjliggjorde identifiering av systematiska eller återkommande fel som genast kunde rättas till, även genom justering av handledning och tillvägagångssätt. Under projektets gång kom Riksarkivet att ompröva en del kvalitetskriterier och det rationella i de arbetssätt som utgick från dem. Målet var att underlätta och försnabba iståndsättandet, dock utan fara för det yttersta syftet (att förbättra materialets tillgänglighet och användbarhet). Riksarkivet svarade också för gallringen av

vissa handlingar som antingen var av rutinkaraktär eller av ringa betydelse. Mer systematisk gallring skulle dock ha krävt betydande tilläggsresurser. Redan en så enkel sak som placering av materialet i nya boxar ledde till inbesparing av flera hundra hyllmeter. Det framstod också som mer ändamålsenligt att förtecknandet av vissa materialpartier inklusive tillhörande byte av arkivboxar sköttes under direkt ledning av Riksarkivet i dess egna utrymmen, av projektanställda i Helsingfors.

För materiallogistiken och det elektroniska förteckningsarbetet utvecklades skräddarsydda elektroniska verktyg, enkom avsedda för projektet.

Projektet visade sig vara större än väntat

Iståndsättandet av materialet började framskrida i betydligt snabbare takt efter det första initialskedet, men trots det innebar genomsnittstakten ca 50 hyllmeter/vecka att det i december 2013 då det ursprungliga avtalet skulle löpa ut ännu hade återstått knappt två hyllkilometer av de 15 man från början räknat med. Riksarkivet gjorde i augusti 2012 en utredning som visade att projektet om-

fattade ett betydligt större material än beräknat – totalt ca 18 hyllkilometer. Med detta tillägg skulle således närmare 5 000 hyllmeter från krigsåren ha förblivit i orört skick.

Att arbetet skulle ha förblivit på hälft stred dock mot de ovan refererade avtalsvillkoren och det främsta villkor som Riksarkivet ställt för inkorporeringen av Krigsarkivet. Det skulle även ha inneburit fortsatt fara för ett material av stor vikt för det nationella kulturarvet och för forskningen och försvårat dess användning. Tillhandahållandet av material som inte blivit iståndsatt skulle fortsättningsvis ha krävt mer personal och förorsakat indirekta kostnader på ett helt annat sätt än om det var mer tillgängligt. Riksarkivet pläderade därför tillsammans med andra aktörer kraftfullt för fortsättning och slutförande av projektet i S:t Michel.

Huvudstaben, Centralarkivet för Finlands Näringsliv (ELKA) och Riksarkivet avtalade följaktligen om fortsättande av projektet för iståndsättandet av Krigsarkivets ouppordnade material under åren 2014–2015 med finansiering från försvarsförvaltningen. Projektorganisationen och verkställandet förblev vid det tidigare.

I projektets slutskede väcktes överraskande misstankar om omfattande mögelskador hos en del av materialet. Det ledde till att de arkivboxar där konservatorerna noterat mögel blev utbytta, varefter materialet blev elektroniskt förtecknat och försett med anteckningar om iakttaget mögel. Övriga åtgärder kunde tyvärr inte vidtas, även om en del av materialet rengjordes med sugare.

Samarbetet mellan olika parter inom projektet förflöpte hela tiden mycket väl. De problem som aktualiserades under olika faser löstes smidigt av styrningsgruppen för projektet på ett för alla parter tillfredsställande sätt. De målsättningar som Riksarkivet formulerade för projektet uppnåddes. Försvarsförvaltningens starka beredskap att uppfylla sina åtaganden förtjänar i likhet med alla projektanställdas värdefulla insats fullt erkännande.

Skribenten är sektorchef vid Riksarkivet. Han svarade för Riksarkivets del för ledningen och koordineringen av projektet och var hela tiden medlem av dess styrningsgrupp.

Tankar om den borgerliga friheten yttrade i Finlands riksarkiv

Pertti Hakala

Förenta Nationernas organisation för vetenskap och kultur UNESCO uppmärksammar internationella pressfrihetsdagen 3.5 genom evenemang, som denna gång arrangerades i Helsingfors. Huvudtemat

i år var "Access to Information and Fundamental Freedoms – This Is Your Right!" med tre underteman: *Freedom of information and sustainable development*, *Protecting press freedom from censorship and surveillance overreach* samt *Ensuring safety of journalists online and offline*. Ett tusental journalister, aktivister och

politiker samlades för att diskutera utmaningar för pressfriheten i världen. På agendan stod diskussioner om säkerheten för journalister, utmaningar vad gäller lokala offentlighetsprinciper samt frågor som rör digitala fri- och rättigheter.

Arrangörerna hade förlagt huvud-evenemanget till Finlandiahusets

kongresscenter, men pressfriheten uppmärksammades också vid ett seminarium i Riksarkivet med finnen Petter Forsskål (1732–1763) i fokus. Forsskål var naturforskare, orientalist och filosof och en av den svenska liberalismens främsta föregångare. Pamfletten *Tankar om den borgerliga friheten* (tryckt 1759) är hans mest kända verk.

Under seminariet *Forsskål's Mandate – 250 Years of Freedom of Information* fick åhörarna ta del av flera inlägg vilka utgick från Petter Forsskåls insats för den tryckfrihet som infördes i Sverige (inklusive Finland) 1766. Professor Ulla Carlsson vid Göteborgs universitet presenterade Forsskåls Tankar (som i tiden genast blev beslagtagna), och noterade att de återfinns i Förenta Staternas frihetsdeklaration 1776 och den franska revolutionens deklaration om de mänskliga rättigheterna 1789. Carlssons bild av dagsläget var ambivalent: möjligheterna att uttrycka sig fritt har tack vare webben aldrig varit större än i dag, men på samma webb suddas gränserna ut mellan propaganda, reklam och regelrätt information i en värld där de globala aktörernas (Google etc.) makt är stor.

De följande inläggen var av varierande halt och innehåll. Vicegeneraldirektören för UNESCO Frank La Rue påminde om att alla rättigheter utgår från yttrandefriheten. Redaktör Harri Alanne från finska YLE reflekterade över dagens medialäge och jämförde, inför ishockey-VM, den bortglömde Forsskål med en glömd ishockeyspelare. (Ishockey är stort i dagens Finland.) Idéhistorikern Ere Nokkala, som bl.a. översatt den ursprungliga ocensurerade versionen av Forsskåls Tankar, gav åhörarna en inblick i de mentaliteter som rådde 1759 och framhöll Forsskåls betydelse för skiftet från tystnad och lydnad till öppenhet. Han dryftade frågan varför Anders Nordencrantz, som vid samma tid framfört liknande tankar i en diger skrift gick fri, och påminde om Forsskåls politiska motiv. Nokkala förhöll sig kritiskt till den spirande stormanskulten kring Petter Forsskål.

■ Redaktör Stefan Eklund kommenterar ett framfört inlägg vid Forsskål-seminariet. Eklund karakteriserade dagens digitala människa (homo digitalis) som en fantastisk utmaning, på gott och ont.
Foto: Riksarkivet/Marko Oja.

Domare Helena Jäderblom vid Europeiska människorättsdomstolen ställde frågan vad Forsskål skulle anse om dagsläget beträffande tillgången till offentlig information. Trots den långsamhet som präglat den europeiska introduktionen av hans strävanden skulle han troligen för det mesta vara nöjd ansåg Jäderblom som uppmanade åhörarna att oftare framhäva sin uppskattning av tryckfriheten. *För egen del älskar jag den*, konstaterade hon. Följande talare, professorn emeritus Kaarlo Nordenstreng från Tammerfors universitet gav en exposé över yttrandefriheten i Finland från 1766 till våra dagar, med positioneringar på axeln borgerlig – socialistisk. (Nordenstreng var åren 1976–1990 ordförande för den Sovjetstyrda Internationella journalistorganisationen med säte i Prag.)

Redaktör Stefan Eklund vid Borås Tidning (grundad 1826) reflekterade slutligen kring Petter Forsskåls

globala eftermäle och arv. Också han noterade hoten mot pressfriheten i dag, när optimismen efter Berlinmurens fall klingat av: sociala medias ökande roll som informationskanaler (folk är där, alltså är även annonserna där), integritetsskyddet som begravningsgrav för den fria tillgången till information och den tilltagande personaliseringen (man väljer det man vill ta del av). Eklund frågade sig till slut hur mycket medborgarna egentligen bryr sig om demokratin.

De tyvärr rätt fåtaliga åhörarna (bland dem sentida ättlingar till Petter Forsskål) upplystes under seminariet om att Finland och Sverige gemensamt framfört ett initiativ om fogande av jubilerande tryckfrihetsförordningen av år 1766 med tillhörande material till UNESCO:s Världsminne.

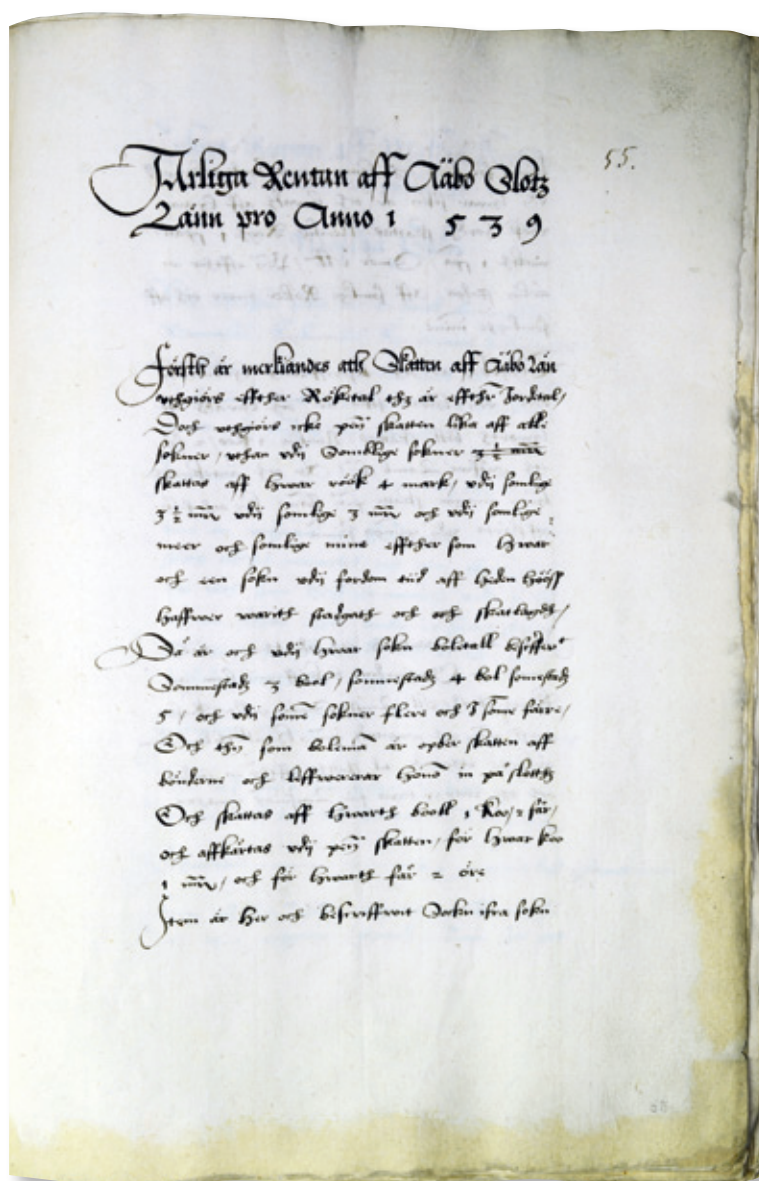

Med virtuell forskningsmiljö i sikte

Maria Kallio

Finlands riksarkiv deltar i projektet READ (Recognition and Enrichment of Archival Documents), som finansieras av Europeiska Unionen. Syftet med detta projekt som ingår i Horizon 2020-programmet är att skapa en virtuell forskningsmiljö som skulle möjliggöra automatisk identifiering av handskriven text och olika sökegenskaper avsedda för digitalt arkivmaterial.

READ förverkligas inom ramen för ett samarbete mellan arkiv, forskare, tillämpningsutvecklare och frivilliga. Riksarkivets uppgift är att tillhandahålla omfattande digitaliserade materialhelheter och starta ett eller flera crowdsourcing-projekt för åstadkommande av renskrivet källmaterial, allt med tanke på utveckling av en digital forskningsmiljö. Denna virtuella forskningsmiljö är baserad på tillämpningen *Transkribus*, som kan användas för renskrivning av källmaterial, men också för märkning av person- och ortnamn i text. Inom ramen för READ ämnar man framför allt ägna sig åt utveckling av den nya Handwritten Text Recognition (HTR) -teknologi som gör det möjligt att lära datorn automatisk läsning av handskriven text. Ifall projektet blir framgångsrikt skulle det genom automatisk identifiering, indexering och olika textsökfunktioner göra det digitala arkivmaterialet så mycket mer användbart.

■ Läsning av den prydligt präntade längden över uppburen årlig ränta i Åbo slottslån år 1539 kräver i dag insikter i paleografi. Går allt vägen kan READ-projektet skapa en virtuell forskningsmiljö för automatisk identifiering av handskriven text med tillhörande sökegenskaper. Foto: Riksarkivet/Michail Olykainen.

Huvudansvaret för utvecklingen av en virtuell forskningsmiljö med tillhörande tekniska tillämpningar axlas av de tekniska universiteten i Innsbruck, Valencia och Rostock. Bland de medverkande finns också tekniska samarbetspartner från Aten, Lausanne och Zürich. Riksarkivet är inte det enda arkivet som är involverat i projektet; också stiftsarkivet i Passau och kantonarkivet i Zürich deltar. Utöver de egentliga medlemmarna medverkar även en rad Memorandum of Understanding (MoU) -partner i READ-projektet. De flesta av dem har inbjudits att delta p.g.a. sitt unika, kulturhistoriskt värdefulla arkivmaterial. Riksarkivet svarar för samarbetet med Munchmuseet i Oslo, vars samlingar innehåller utöver konstverk av Edvard Munch (1863–1944) också stora delar av konstnärens korrespondens och flera av hans litterära verk. Med READ blir materialet tillgängligt för alla i digital form.

Med frivilliga krafter?

Eftersom datorn behöver ett rikligt basmaterial för att kunna lära sig läsa urkunder som producerats under olika sekler med olika handstilar överväger man inom projektet olika alternativa sätt att göra detta möjligt. Under planeringen har arrangerandet av workshops och skapandet av crowdsourcing-plattformar framförts som ett sätt att förse READ-projektet med stora renskrivna textmassor. Bakom denna tanke ligger de senaste årens ökande intresse för frivillig anrikning av arkivmaterialet i form av renskrivna källor eller metadata. Transcribe Bentham-projektet vid University College London, som även är medlem av READ-projektet,

hör till de mest berömda exemplen: tiotusentals frivilliga har renskrivit anteckningar och handskrifter av den engelska filosofen Jeremy Bentham (1748–1832). Den text som de frivilliga producerat publiceras efter granskning som en del av den edition av Benthams skriftliga arbeten som är under arbete. Totalt uppgår de bevarade texterna av Bentham till tiotusentals sidor; arbetet med den vetenskapliga editionen inleddes 1959. Detta editionsarbete som till en början utfördes enbart av forskare skulle enligt den ursprungliga prognosen slutföras år 2085. Tack vare crowdsourcingen torde emellertid den kompletta editionen bli färdig redan inom de närmaste tio åren. Projektet är ett utomordentligt exempel på resultatbringande samarbete mellan forskare och frivilliga.

En virtuell tidsmaskin

Det är inte alltid ens nödvändigt att utföra fullständiga renskrifter av de digitala källorna, eftersom redan partiell transkribering möjliggör sökning av personer eller ortnamn i materialet. Detta selektiva sätt att utföra renskrifter har använts t.ex. inom Venice Time Machine-projektet, som också deltar i READ-projektet. Dess slutliga mål är skapandet av ett slags virtuell tidsmaskin med hjälp av urkunder som deponerats i Venedigs stadsarkiv. Materialet i Venedigs stadsarkiv digitaliseras medan projektet pågår och därefter plockas åtminstone personer, platser och händelser fram i urkunderna. Meningen är att man med hjälp av tillämpningen Venice Time Machine skall kunna studera köpmännens och adelns liv via olika typer av urkunder. Förändringarna i

stadsbilden skulle man kunna följa med hjälp av 3D-modeller som är baserade på kartor och källdokument. Historieforskare och studerande svarar för genomgången av det digitala arkivmaterialet och skapandet av partiella transkriberingar medan forskare vid det tekniska universitetet i Lausanne svarar för de tekniska tillämpningarna.

Tanken att en dator skulle kunna läsa handstilar från olika sekler ter sig ur forskarnas synvinkel på många sätt revolutionerande. Tillgången till olika möjligheter att göra sökningar särskilt i handskrivet äldre textmaterial, t.ex. rättskällor eller räkenskapsmaterial, skulle leda till betydande förändringar av den traditionella forskningsprocessen. Riksarkivets uppgift inom READ är att tillhandahålla projektet med omfattande digitala samlingar och därtill bidra till de planerade crowdsourcing-projekten med egna insatser. Projektet genomförs i nära samarbete med Riksarkivets kunder.

Skribenten är anställd vid Riksarkivet för medverkan i READ-projektet.

För mer uppgifter, se:

- <http://read.transkribus.eu/>
- <https://transkribus.eu/Transkribus/>
- <http://blogs.ucl.ac.uk/transcribe-bentham/>
- <http://vtm.epfl.ch/>

En stringent och fokuserad strategi

Pertti Hakala

Finska arkivverkets strategi för perioden 2011-2015 har uppdaterats och ersatts med en ny, betydligt kortare och mer fokuserad dito av det slag som blivit praxis inom denna genre. Den nya strategin omfattar femårsperioden till år 2020, en period som enligt strategins författare kommer att innebära ett paradigmskifte, helt i enlighet med de riktlinjer för *det digitala språnget* som framförts av Finlands nuvarande regering.

Vad Riksarkivet (dvs. tills vidare arkivverket, lagen om Riksarkivet har inte ännu hunnit behandlas av riksdagen) skall koncentrera sig på framgår av en inledande lista över totalt 11 strategiska fokusområden och mål och dito 11 metoder för genomförande av strategin. Därefter följer en omvärldsanalys och fördjupande presentationer av behov och åtgärder inom en rad sektorer: landsarkiven skall integreras i Riksarkivet för bättre utnyttjande av allt mer kringskurna resurser, de digitala tjänsterna skall utvecklas för ökad kundsjälvbetjäning, övergången till digitalt material och digital hantering skall påskyndas genom massdigitalisering i efterskott av material i pappersform som är avsett att överföras från myndigheterna till Riksarkivet, Riksarkivet skall även i fortsättningen eftersträva god nordisk nivå i all sin verksamhet och medverka i nordiska och sameuropeiska projekt,

■ Även inom ramen för det digitala paradigmet förväntas Riksarkivet förse forskningen med relevant källmaterial. Carl Æneas Sjöstrands skulpturgrupp i täljsten på riksarkivhusets tak påminner om detta tidlösa uppdrag.

Foto: Finlands riksarkiv.

privatarkivverksamheten skall effektiviserats genom ökad koordinering och sambruk av tjänster och faciliteter under ledning av Riksarkivet, vars personal bör fortbilda sig och skaffa de färdigheter som den nya informationshanteringen kräver. Detta är bara några axplock.

Att Riksarkivets strategi så kraftigt är inriktad på det digitala materialet och den digitala hanteringen har sina skäl. Finlands nuvarande regering har i sitt program bl.a. framhållit att medborgarna bör senast 2020 få tillgång till alla offentliga datalager, gratis, i maskinläsbar form. Funktionerna för ärendehantering centraliseras, vilket ytterligare understryker behovet av en gemensam arkiveringstjänst för den offentliga förvaltningen, som sedan i sin tur främjar användningen av dokumentinformation för beslutsfattande och för forskning. Övergången till användning av digitalt material tycks också avancera raskt; Riksarkivets ledning har nyligen konstaterat att användningen av digitalt material redan nu står för 90 % av all användning av arkivverkets material. (Längre hunna forskare tar sig dock ofta till forskarsalarna för att även använda traditionellt arkivmaterial – i det avseendet fungerar det digitala materialet som en inkörsport till mer traditionellt dito.)

Digitala sökvägar och register möjliggör i allt högre grad självbetjä-

ning; den som behöver information förväntas i allt högre grad ta sig fram till den på egen hand – oberoende av tid och rum. Av Riksarkivet krävs dock lyhördhet beträffande förändringar i forskningsprocessen, också i fortsättningen.

Strategin konstaterar att arkivverkets anpassningsprogram får allt större konsekvenser för verksamheten. Redan i dag har den fast anställda personalen minskat med 27 %, och inom kort står stora myndighetsarkivleveranser för dörren. Enligt gjorda beräkningar skulle de leda nästan till en fördubbling av arkivverkets nuvarande bestånd, dvs. ett massivt behov av tilläggsutrymme. Det nya centralarkivet för passivmaterial i S:t Michel tillfredsställer bara en del av detta behov då det blir färdigt 2018. Riksarkivet utgår därför i sin strategi från att 80–90 % av det material som skall överföras från myndigheterna borde digitaliseras, varefter originalmaterialet i pappersform etc. skulle kunna förstöras. Digitaliseringen skulle förbättra materialets tillgänglighet och slutgiltigt eliminera behovet av tilläggsutrymmen, eftersom det nyare myndighetsmaterialet är digitalt (*born digital*).

Flera åtgärder motiveras med ökad effektivitet och kostnadsbesparingar. Övergången till ett enhetligt riksarkiv, vilket innebär att landsarkiven förvandlas till verksamhetsställen utan egen myndighet, möjliggör en rationellare användning av minskande resurser – så snart lagen om Riksarkivet träder i kraft. Ett liknande tänkande präglar de redan nämnda strävandena efter ökad koordinering inom privatarkivverksamheten. Crowdsourcing dyker upp för första gången i Riksarkivets strategi som ett fördomsfritt sätt att främja användbarheten och vidareutnyttjandet av digital dokumentinformation. Mer skall åstadkommas med mindre resurser.

Riksarkivets ledning har informerat personalen om strategin och de organisationsförändringar som är att vänta då lagen om Riksarkivet träder i kraft. På frågan om det är de digitala färdigheterna eller beståndskännedomen som värderas i framtiden har beskedet varit entydigt: de förstnämnda kommer att vara de viktigaste inom Riksarkivets informationstjänst. *Fair enough.*

Riksarkivets strategi hittas bakom följande länk:

- <http://www.arkisto.fi/sv/arkivverket/strategi-2020>

Arkivmøte samlet 360 arkivfolk fra hele Norge

Helen F. Nicholson

Skylagring, e-postarkivering og kommunereform var noen av svært mange temaer under Det 7. norske arkivmøtet utenfor Oslo 5.-6. april.

Det norske arkivmøtet ble første gang avholdt i 2003 og er et arrangement for hele arkivsektoren, som inkluderer de statlige, kommunale og private arkivskapere og arkivinstitusjoner. Hensikten med arrangementet er erfaringsutveksling, inspirasjon, nettverksbygging og generell kompetanseheving innen arkivfaget. Det er Riksarkivaren, Norsk Arkivråd og Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) som er arrangør for møtene, og de går av stabelen hvert tredje år.

Kommunalreform gir utfordringer

Norge er i gang med den største kommunalreformen siden 1964. Den er vedtatt i Stortinget, og det er allerede stor fart i arbeidet med å slå sammen kommuner.

Ett av innleggene på konferansen handlet om utfordringer og oppgaver knyttet til arkiv og dokumentasjonsforvaltning i kommunalreformen i en digital forvaltning. Anna Malmø-Lund, seniorrådgiver i Riksarkivet, leder Arkivverkets arbeid med kommunereformen. På arkivmøtet presenterte hun Arkivverkets veileder i håndtering av arkiv og dokumentasjonsforvaltning for arkivledere i kommuner som planlegger en sammenslåing. Veilederen er utarbeidet av SAMDOK, et samarbeidsprosjekt i regi av Riksarkivaren, for å sikre samfunnsdokumentasjon fra kommunal, statlig og privat sektor. Veilederen finnes på www.kommunereformarkiv.no.

■ Hilde Langaker, seniorrådgiver i Riksarkivet, holdt innlegg om utfordringene rundt skylagring i utlandet. Foto: Helen F. Nicholson.

Skylagring i utlandet

Hilde Langaker, jurist og seniorrådgiver i Riksarkivet, holdt innlegg om utfordringene rundt skylagring i utlandet. Mange leverandører av skytjenester benytter servere som står utenfor Norges grenser. Dette kommer i konflikt med arkivloven §9b som sier at arkivmateriale ikke skal føres ut av landet. Riksarkivaren har igangsatt et arbeid for å avklare rekkevidden av utførselsforbudet nærmere, og foreslå en løsning.

Erfaringer fra USA

Arian Ravanbaksh jobber med dokumentasjonsforvaltning for det amerikanske nasjonalarkivet NARA. På arkivmøtet orienterte han om et prosjekt NARA har om e-post og dokumentfangst. Når e-post skal arkiveres blir dette gjort innenfor tre ulike kategorier: permanent lagring, syv år (de fleste ansatte er i denne

■ Arian Ravanbaksh fra National Archives, USA, fanget den gode stemningen på Arkivmøtet under sitt foredrag og la bildet ut på Twitter. Foto: Selfie.

kategorien) eller tre år. Ravanbaksh forklarte at jo lengre opp i systemet du sitter på arbeidsplassen, jo mer arkivverdig er du.

Artikkelforfatteren er kommunikasjonsrådgiver i Arkivverket.

Presentasjoner m.m. fra Det 7. norske arkivmøtet er tilgjengelig på arkivmote.wordpress.com. Her finner du også en oversikt over alle foredragsholdere.

Riksarkivarens innsynspraksis i femti år

Tine Berg Floater

Riksarkivet har nettopp satt punktum for et etatsprosjekt som undersøker hvordan man siden 1970 har behandlet publikumshenvendelser i klausulerte arkivsaker. Prosjektet kan vise til interessante resultater der arkivfaglige og etiske forhold har gått hånd i hånd med den juridiske utviklingen.

Forskningsprosjektet ble igangsatt allerede i 2004 og avsluttes nå med rapporten «Opplysninger som kan såre, krenke eller skade andre, må en ikke la komme videre». Prosjektet har vært basert på empiriske funn, erfaringsutveksling og historisk og juridisk utvikling, og har søkt å finne ut:

- Hvorvidt Riksarkivaren i løpet av de siste 50 årene har ført en konsekvent og gjennomtenkt praksis i innsynsspørsmål.
- Hvordan juridisk grunnlag og tankemåte har nedfelt seg i saksbehandlingen.
- Hvilke innvirkninger Riksarkivarens arbeid har hatt på bruken av arkivmaterialet.

Å undersøke hvorvidt publikum har mottatt en god behandling sett i lys av gitte forutsetninger og demokratiske prinsipper, har vært et hovedmål. Videre var det viktig for Riksarkivaren å synliggjøre en prosess som inngår som en del av bekreftelsen av rettighetsdokumentasjon for

enkeltmennesker i Norge og som utgangspunkt for forskning. Åpenhet i henhold til offentlighetsprinsipper og det at nødvendig informasjon når de aktuelle mottakerne, har vært et utgangspunkt.

Det er undersøkt innsynsforespørsler til Arkivverket både for partsinnsyn (forvaltningslovens §13b) og for forskerinnsyn (forvl. §13d-e). Henvendelsene gjelder både privatarkiver og offentlig materiale. Dette siste utgjør ca. 90 prosent av alle henvendelsene.

Vi har i detalj undersøkt 4273 innsynssaker som er kommet inn til Riksarkivet fra 1971 til 2004. I mai

■ En del av dokumentene i en nokså gjennomsnittlig etterforskningsmappe i landsvikoppkjøret, slik det er bevart i Riksarkivet. Her fra Nord-Jarlsberg politikammer, anmeldelse nr. 631. Foto: Odd Amundsen.

2004 begynte Arkivverket overgangen til elektronisk arkiv- og saksbehandling. For perioden etterpå, har vi derfor benyttet statistikk hentet fra saksbehandlingssystemet. Det tilkommer 27 252 journalposter fra 2011–15 som er benyttet i forskningsmaterialet.

Noen funn

- 95,4 prosent av innsynssøkningene blir innvilget.
- 74,4 prosent av sakene er behandlet innen 14 dager. Tallet er høyere i nyere tid siden man da fokuserte mer på dialog med brukerne og også var bevisst på å gi et foreløpig svar.
- 23 prosent er avgjort samme dag. Dette er gjerne oppfølgingssaker.
- Mastergradsstudenter og doktorgradsstudenter står for 1/3 av bruken av de klausulerte arkivene.
- 1/3 av sakene inneholder skriftlig dokumentasjon i perioden før 2005.
- 90 prosent av hjemmelshenvisingene er fra perioden etter 2001.
- 6,8 prosent av sakene er avsluttet uten resultat. Dette er som regel forskningsprosjekter det ikke blir noe av.
- Kun to tilfeller av forlengelse av taushetsplikten er dokumentert i perioden før 2005. Dette skjedde i større grad etter 2005 som følge av forlengelse av en del sensitivt materiale knyttet til andre verdenskrig og rettsoppkjøret etterpå.

■ Landssvikarkivet i Riksarkivet plassert i magasin. Arkivet ble åpnet for fritt innsyn – med enkelte unntak – fra 1. januar 2015.

Foto: Helen F. Nicholson.

- 4,2 prosent får avslag på krav om innsyn. Tallet inkluderer anker på avslag gjort i statsarkivene.
- Bare én av totalt åtte registrerte ankesaker får medhold i departementet.
- Etter 2002 avslår Riksarkivaren 1–2 saker årlig.

Hovedtendenser

Det utkrystalliserer seg ganske raskt noen hovedtendenser i Riksarkivarens saksbehandlingspraksis i innsynssakene i de siste fem tiårene:

Økning i saksmengde: Det er ingen tvil om at økt saksmengde, særlig de siste ti årene, har hatt stor innvirkning på hvordan innsynssakene er blitt behandlet. Organisasjon, kompetanse og rutiner er tilpasset dette. Formidling av arkiv og arkivinnhold, digitale løsninger og bedre informasjon om mulighetene for å søke om innsyn, har bidratt til at antallet saker har økt.

Økt saksbehandlingskompetanse: Behandlingen av innsynssakene har, spesielt etter at arbeidet med arkivloven ble igangsatt på slutten av 1980-tallet, vært et satsingsområde for Riksarkivaren. Det har vært viktig å skape en struktur for god saksbehandlingsskikk og korrekt tilbakemelding til brukerne. Saksbehandlerne kompetanse både når det gjelder generell saksbehandling,

men særlig for innsynsbehandlingen, er økt betydelig.

Variierende saksbehandlingstid: Arkivenes egenart og varierende ordningsstatus gir saksbehandlerne en krevende oppgave. Framfinning og tolkning er utfordrende og gir seg uttrykk blant annet i varierende saksbehandlingstid for ulikt materiale. Skjønnsbehandlingen som særlig krigstidsarkivene har vært gjennom i perioden, har medført store utfordringer.

Større krav til dokumentasjon og sterkere bevisstgjøring om lovgrunnlaget: Bevisstgjøring omkring en profesjonell saksbehandlingsprosess har over tid ført til strengere krav til søkeren, men også et bedre grunnlag for korrekt praksis i etaten. Hjemmelsbruk i beslutningsprosessen er skjerpet. Dette er tydelig etter tusenårsskiftet.

Økt delegering av myndighet i Riksarkivet: Profesjonaliseringen har også vist seg gjennom endringer i organisasjonsstruktur, betydelig kompetanseheving og delegering av myndighet.

Høy prosentandel innsyn innvilget: Det er slående hvor mange innsyn som innvilges, alternativt hvor mye av arkivmaterialet som etter arkivfaglig gjennomgang blir erklært fritt tilgjengelig, og hvor få klager som kommer inn. Servicenivået er høyt.

Forsvarlig innsynsbehandling

Det er gjennom undersøkelsen fint å kunne fortelle publikum at de er tatt alvorlig, at Riksarkivaren har tilgjengeliggjort arkivmateriale i stor skala for brukerne som har krav på det, og at Arkivverket til tross for den store økningen i innsynsforespørsler etter tusenårsskiftet har økt sin kompetanse og ressursbruk til beste for brukerne slik at de har fått dokumentert sine rettigheter og at viktig forskning er blitt mulig innenfor de rammer som lovverket gir.

Det er positivt å kunne si at publikum kan stole på at Arkivverket forvalter sensitiv informasjon på en forsvarlig måte.

Artikkelforfatteren er underdirektør i Riksarkivet og har vært prosjektleder for Innsynsprosjektet.

Prosjektrapporten «Opplysninger som kan såre, krenke eller skade andre, må en ikke la komme videre» kan leses i sin helhet på Arkivverkets nettsider: <http://arkivverket.no/arkivverket/Offentleg-forvalting/Regelverk/Rettleiing>

Et lite stykke norsk oljehistorie

Eivind Skarung

Den 19. juli 1966 startet Norges oljehistorie. Da satte boreriggen «Ocean Traveler» det første boret i norsk kontinentalsokkel. De første borerapportene er nå blitt digitalisert av Norsk olje- og gassarkiv.

Riggen jobbet for Esso Exploration Norway Inc. Vi kan følge hendelsene

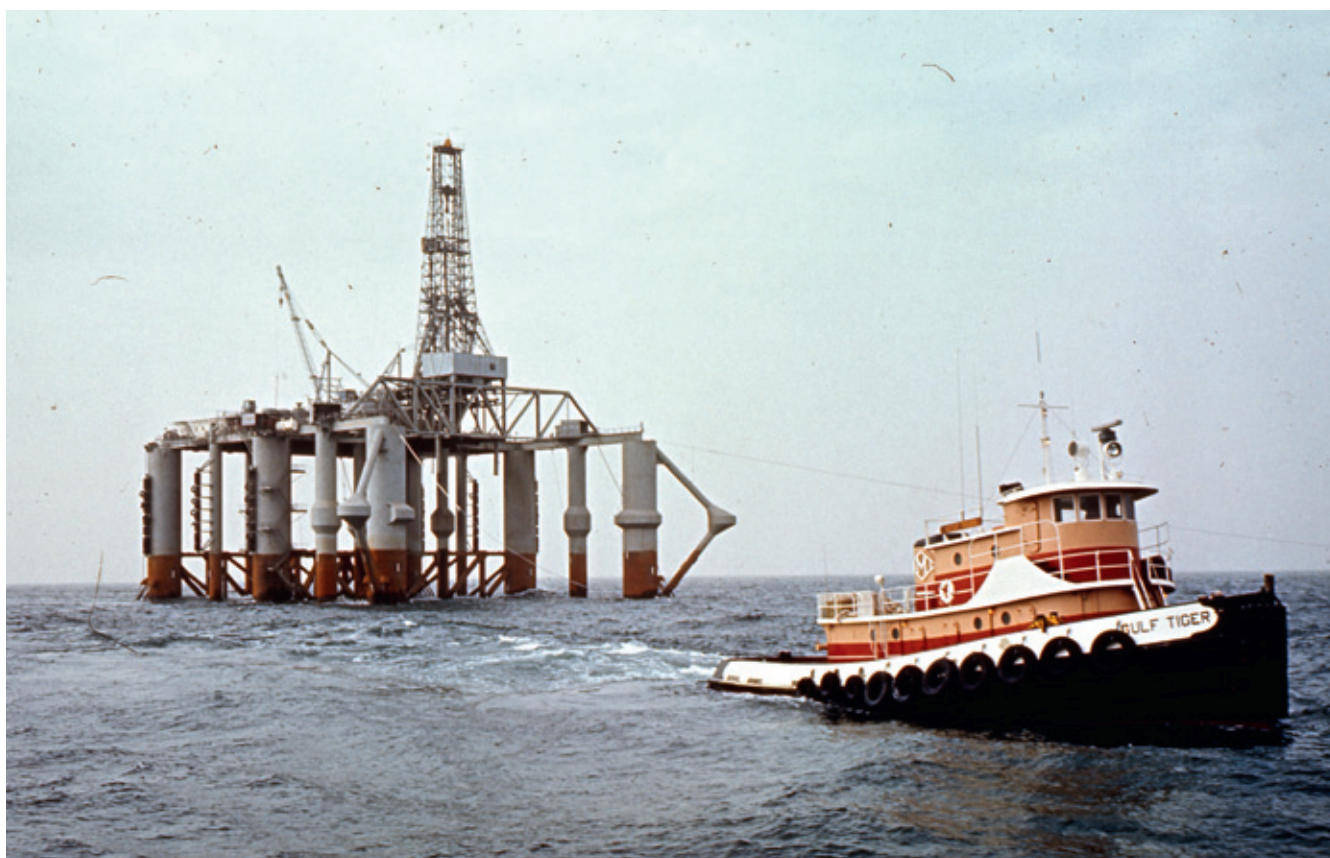
på boreriggen gjennom to forskjellige rapporter ført om bord. Disse var *Daily drilling report* og *Morning report*. Daglige rapporter som tar for seg hva som faktisk skjer under boringen av en oljebrønn. Men først litt om forspillet til denne historiske dato.

I samtiden ble oljeletingen i Nordsjøen karakterisert som det største sjansespill i oljens historie. De internasjonale oljeselskapene som startet med leteboring på norsk

sokkel deltok i et kostbart sjansespill. Kostnadene med leting etter olje til havs var store. Men gevinsten hvis de fant olje var enorme.

Treg start

Når historikere skriver om starten på Norges oljealder blir Norges geologiske undersøkelse (NGU) sin konklusjon fra 1958 ofte trukket fram. Instituttet sa klart ifra til Utenriksdepartementet at det ikke var noen

■ Riggen «Ocean Traveler» under tauing i 1966. Ukjent fotograf. Esso Exploration and Production Norway Inc./Statsarkivet i Stavanger.

[illegible]

■ Borerapport – *drilling report* – nr. 1 fra «Ocean Traveler», datert 19. juli 1966, ført på eget skjema godkjent av American Association of Oilwell Drilling Contractors. Esso Exploration and Production Norway Inc./Statsarkivet i Stavanger.

mulighet for å finne olje på norsk kontinentalsokkel. I 1958 var det heller ingenting som tydet på at det var noe særlig olje og finne i Vest-Europa. Det ble drevet omfattende leteboring på land, men brønnene var stort sett tørre. I august 1959 ble derimot alt snudd på hodet. Et av verdens største gassfelt ble funnet utenfor Groningen i Nederland. Dette funnet førte til at geologer begynte å se for seg at det også kunne finnes olje og gass under havbunnen i Nordsjøen.

I forhold til sine naboland rundt Nordsjøen var Norge litt trege med å komme i gang med oljepolitikk. Konklusjonen fra NGU preget de norske politikerne i flere år. Funnet i Groningen hadde fått fart på tanken

om mulige store olje- og gassfunn i Storbritannia, Tyskland, Nederland og Danmark. I Norge derimot var politikerne litt tilbakeholdne. Tidlig på 1960-tallet var mange selskaper i gang med å sikre seg seismiske data fra Nordsjøen. Resultatene fra undersøkelsene var opplyftende. Tyskland og Storbritannia åpnet for leteboring i 1964. Leteboringen fortsatte for full styrke året etter, og i juni 1965 fant BP et stort gassfelt. Dette var det første drivverdige funnet på britisk sokkel. Leteboringen og funnene på britisk side i Nordsjøen fikk endelig fart på norske politikere. Det ble klart at Norge hang etter. De første norske blokkene ble delt ut i august 1965. Nå gjaldt det å komme i gang.

Jakten på en borerigg

Opptakten til Essos leteboring i Norge var hektisk. Esso Exploration Norway hadde søkt på 30 blokker til første konsesjonsrunde i april 1965. Selskapets nye direktør, Richard J. Loeffler, ankom Norge for første gang i mai samme år. Selskapet ble ikke offisielt stiftet før i juni 1965. Samme måned kjøpte Loeffler en gammel sildeoljefabrikk med tilhørende kai som skulle fungere som forsyningsbase for operasjonene i Nordsjøen. De første norske blokkene ble delt ut i august 1965 og Esso fikk lisens 001, 002 og 003.

Med lisensene i boks startet jakten på en borerigg. Forholdene i Nordsjøen krevde store borerigger som taklet dårlig vær. Esso sendte

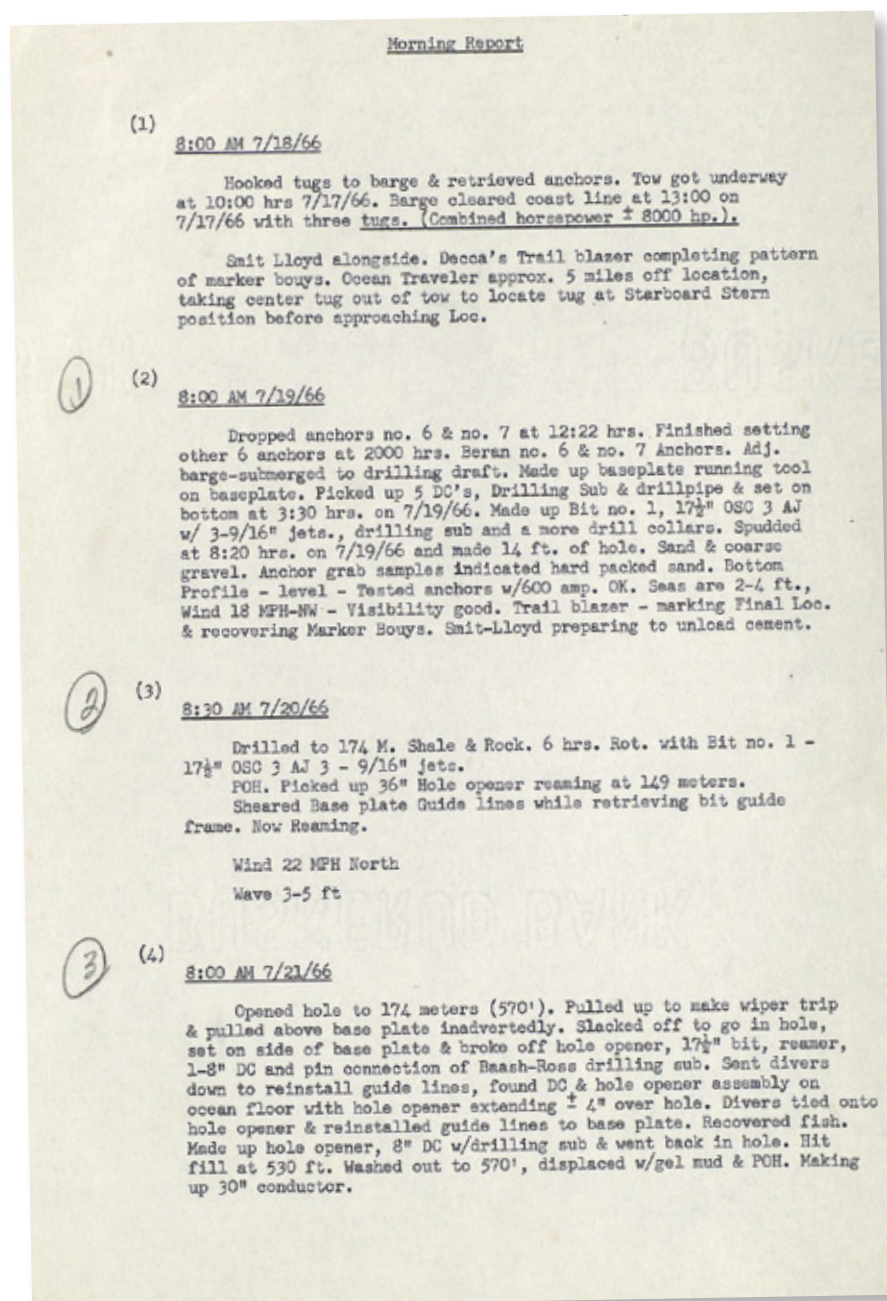
ut anbud til de største boreentreprenørene i USA, og Odeco fikk jobben. «Ocean Traveler» var under bygging i New Orleans og kunne leveres i april 1966. Kontrakten ble underskrevet 30. desember 1965.

Slepet fra New Orleans til Norge var det største og mest kompliserte noen gang gjennomført. 21. juni 1966 ankom riggen Stavanger. Den var 40 meter høy og dekket var på størrelse med en fotballbane. Esso hadde lyst ut 35 stillinger om bord og det var over 1000 søkere. Etter pålagte endringer og reparasjoner på riggen fortsatte turen ut i Nordsjøen.

Rapporten fra boringen

De to faste rapportene som ble ført om bord hadde hver sin funksjon. *Morning report* ble skrevet hver morgen. Den tok kort for seg det siste døgns hendelser. Det var stort fokus på å rapportere det som var viktig for selve boreoperasjonen og ikke noe særlig fokus på alt det andre som skjedde på riggen. *Daily drilling report* fulgte amerikansk standard for rapportering. Rapporten ble ført på et eget skjema godkjent av American Association of Oilwell Drilling Contractors. Dette skjemaet var også veldig fokusert på jobben som skulle gjøres. Rapportene fra brønn 8/3-1 inneholder derfor mye informasjon om hvordan brønnene ble boret og problemer de støtte på. Vi får informasjon om når de ulike boreaktivitetene fant sted, hvilket utstyr som ble brukt, problemer, geologi, været, havdyp og hvor dypt de hadde boret.

Ifølge «Ocean Traveler»s morning report forlot riggen Stavanger klokken 10.00 søndag 17. juli 1966. De kom fram rundt klokken 12.00 dagen etter. Arbeidet med å klargjøre riggen for boring startet umiddelbart. Riggen forankret seg i posisjon og senket det nødvendige utstyret til havbunnen på 116 meter under havet. Alt var klart til boring klokken 08.15 tirsdag 19. juli. Klokken 08.20 startet de. Først boret de seg ned 14 fot. Deretter testet de ankerfestene. Det blåste bris fra nord-vest. Bølgehøyden var på rundt én meter.

■ Den første morgenrapporten fra «Ocean Traveler», 18.-21. juli 1966. Disse rapportene redegjorde kort for det siste døgnet hendelser knyttet til boreoperasjonen. Esso Exploration and Production Norway Inc./Statsarkivet i Stavanger.

Det første døgnet ble det boret til en dybde på 174 meter gjennom skifer og stein. Boringen i denne brønnen fortsatte fram til oktober 1966. Brønnen var tørr, men den markerte starten på letingen etter olje på norsk sokkel. «Ocean Traveler» fortsatte leteboringen i blokk 25/11 sommeren 1967. Denne gang var de mer heldige. 2. juni 1967 fant riggen små mengder olje. Det første oljefunnet i Norge.

De første borerapportene fra «Ocean Traveler» har blitt digitalisert og kan leses i sin helhet på www.digitalarkivet.no.

Artikkelforfatteren er rådgiver ved Norsk olje- og gassarkiv, Statsarkivet i Stavanger

Digitalisering av glassplater og negativer

Erfaringer fra to prosjekter

**Lars S. Aamodt
Hugo Johansen**

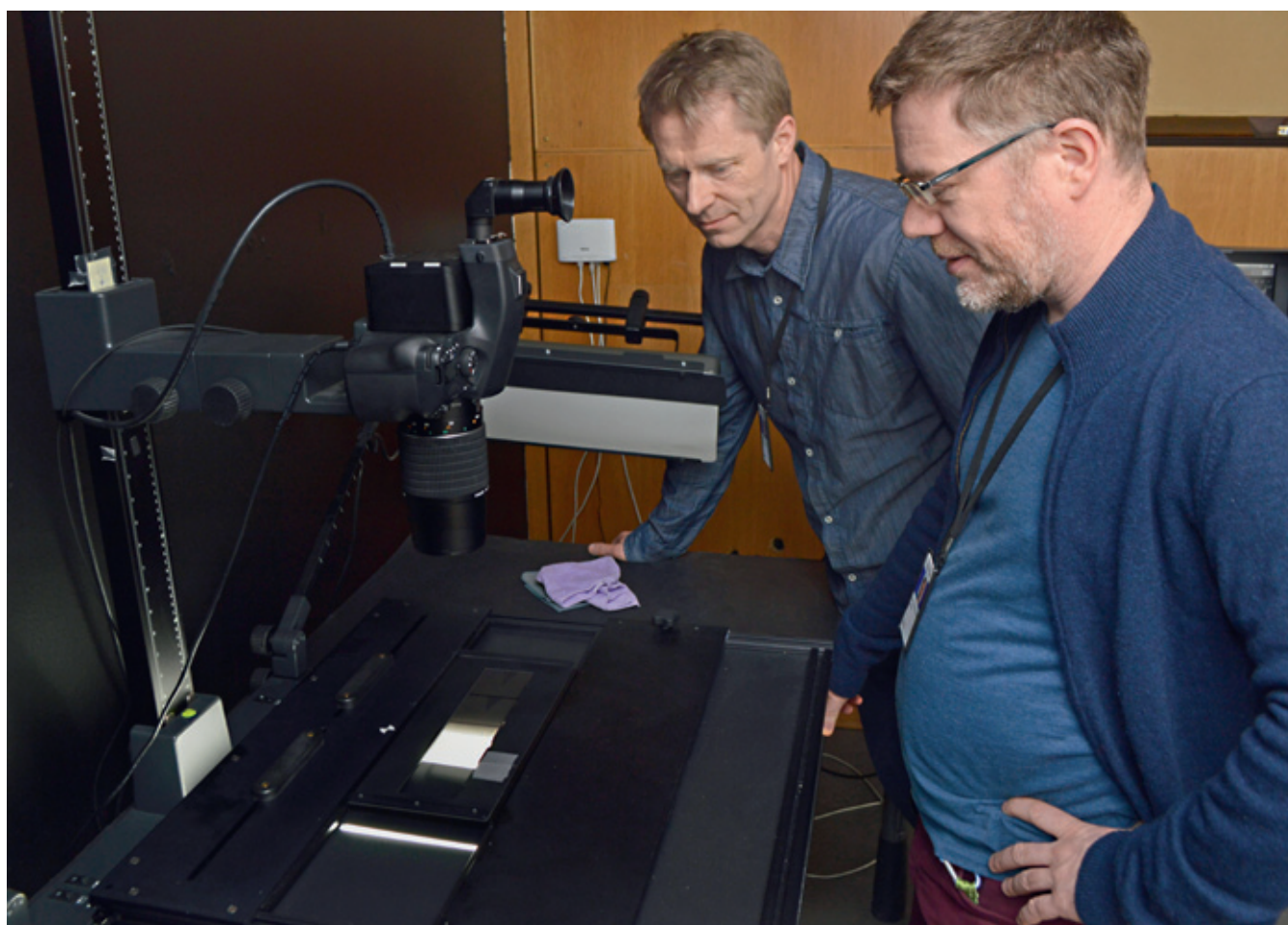
I august 2015 ble det startet et prosjekt i Riksarkivet som gikk ut på å digitalisere Havnedirektoratets glassplate-samling. Denne samlingen består av

ca. 1500 glassplater, fotografert fra begynnelsen av 1890-tallet fram til midten av 1930-tallet. Bildene dokumenterer utbygging og vedlikehold av havner langs norskekysten, og omfatter alt fra landskapsbilder til gruppebilder av arbeidere og dokumentasjon av teknisk utstyr. Det er

et rikt mangfold av bilder, trolig tatt av ulike fotografer. Dessverre er det ingen dokumentasjon på hvem som har tatt bildene.

Tekniske vurderinger

Digitalisering av glassplater var nytt for oss og ga noen utfordringer. Når

■ Fotografene Lars S. Aamodt (t.h.) og Hugo Johansen i arbeid med å digitalisere fotomateriale fra Riksarkivet.

Foto: Fredrik Larsen Lund.

■ Havnen i Sandved, Stavangers amt (Rogaland), ca. 1900-1910. Fotograf ukjent. Original på glassplate. Havnedirektoratet/Riksarkivet.

det gjelder bildeformat, bestemte vi oss for å følge Nasjonalbibliotekets standard for sikkerhetskopiering av glassplater. Hvorvidt bildene skulle lagres i RGB eller sort/hvitt, og grad av etterbehandling, kontaktet vi ulike museer og institusjoner innenlands og i Europa. Til vår overraskelse viste det seg at ingen fulgte spesielle retningslinjer. Bymuseet i Köln vil for eksempel arkivere filene som RGB Color, mens filer til publikasjoner vil være RGB Grey. Av praktiske og estetiske og årsaker valgte vi å lagre bildene i Adobe RGB 16 bit TIF, men med nøytraliserte farger. Dette fordi Riksarkivet kun ønsker å ha en digital kopi.

Glassplatene var i ulik forfatning, enkelte var knust eller brukket. Mange var preget av håndtering, riper og nedbrytning, også på grunn av mangelfull fremkallingsprosess. Selve fotograferingen foregikk på et lysbord, med kameraet montert over dette på søyle. Vi bruker et digitalt

mellomformatkamera av merket PhaseOne, dette er veldig bra, dyrt og krever mye av brukeren. For mange vil et vanlig digitalt speilreflekskamera gjøre nytten. Alle bildene fikk moderat etterbehandling.

Neste prosjekt

Etter avsluttet produksjon av glassplatearkivet, er vi nå i gang med å digitalisere Billedbladet NÅs store negativarkiv. Dette arkivet består av mellomformat- og 135-negativer, både farger og sort/hvitt. Arkivet inneholder reportasjer fra hele Norge og dekker både samfunnsliv og kjendiststoff. Arkivet dekker perioden 1952

til 1988 og er svært omfattende og det er stor etterspørsel etter bildene.

Vi bruker det samme utstyret som i glassplateprosjektet, men lagrer sort/hvitt-bildene som TIF sort/hvitt 16 bit. Dette sparer mye lagringsplass, samtidig som bildene vil tåle eventuell senere redigering. Fargebildene blir lagret som Adobe RGB.

Artikkelforfatterne arbeider i Riksarkivet, Seksjon for digitalisering og konservering.

Historisk fotoarkiv på nett

I mars lanserte Arkivverket en ny, digital fototjeneste: foto.digitalarkivet.no. I første omgang inneholder tjenesten ca. 13 000 fotografier – fritt tilgjengelig for nedlasting. Tjenesten vil fortløpende bli utvidet etter hvert som flere bilder blir digitalisert.

Arkiver fra Thule – om et arkivalsk samarbejde på tværs af Atlanten

Inge Høst Seiding
Søren la Cour Jensen

I 2016 modtog Grønlands Nationalarkiv en forespørgsel fra en forsker om et privatarkiv efter stationsbestyrer Hans Nielsen ved den privatejede handelsstation ved Kap York, Thule. Den private handelsstation oprettedes af Knud Rasmussen i 1910 og blev i 1937 overtaget af Grønlands Styrelse og blev dermed statsejet.

Et arkiv bliver til tre

Arkivet, som kun bestod af en enkelt æske, blev hurtigt fundet, og det fremgik af sagen, at det var afleveret af Hans Nielsens slægtninge i 1990'erne som et privatarkiv. Det viste sig dog hurtigt, at der ikke var tale om Hans Nielsens privatarkiv, men derimod om Kap York-stationens og, i mindre omfang, dele af to embedsarkiver, Thule kolonibestyrer samt Godhavn kolonibestyrer. Det var nemlig de tre embeder, Hans Nielsen beklædte, inden han tog sin pension i 1950. Æsken rummede stationens korrespondance fra tiden omkring Knud Rasmussens død i 1933 og frem til overdragelsen til den danske stat i 1937. Derefter forblev Hans Nielsen ansat ved stationen – nu som kolonibestyrer i statens tjeneste. Den grønlandskfødte Nielsen afsluttede sin karriere som kolonibestyrer i Godhavn (i dag Qeqertarsuaq), og herfra lå der også enkelte dokumenter i æsken. Den, der i sin tid havde modtaget æsken fra Nielsens slægtninge, havde behandlet den som et privatarkiv – sagerne stammede jo sikkert – fra Hans Nielsens skrivebordsskuffe

■ Stationsbestyrer Hans Nielsen (1898–1951) i Thule ca. 1920. Nielsen, som var i familie med Knud Rasmussen, var handelsbestyrer i Thule fra 1919 til 1941, de sidste fire år som kolonibestyrer ved det, der efter statens køb af handelsstationen, blev til kolonien Thule.

Fotografi af Lauge Koch. Arktisk Institut.

derhjemme. Men papirerne var ikke Hans Nielsens, men derimod hans arbejdsgivers, i dette tilfælde den private Kap York Station og senere den danske stat. Dokumenterne var nøje kronologisk sorteret i læg, men uden tanke for deres proveniens fra hele tre forskellige embedsarkiver.

I Grønlands Nationalarkivs samlinger tilføjedes der nu nogle læg med korrespondance til henholdsvis Thule og Godhavn kolonibestyrerarkiver. Derudover opstod der nu også et lille nyt privatarkiv, nemlig den privatejede Kap York Station.

Nogle uger mødtes denne artikels forfattere ved en museumskonference i Nuuk og drøftede ved den lejlighed det lille fund i det oprindeligt fejlregistrerede privatarkiv. Efter en gennemgang af Kap York-dokumenterne stod det klart, at brevene var en del af stationens samlede arkiv i Frederiksværk. At de var havnet i Nuuk, skyldtes at Hans Nielsen havde beholdt nogle af stationens papirer, da han forlod Thule og senere Grønland.

I oktober 2013 indgik Grønlands Nationalmuseum og Arkiv og Knud Rasmussens Hus en samarbejds-

aftale, der netop fokuserede på en gensidig udveksling af arkivalier, hvis det blev skønnet, at disse var dækket af samarbejdspartnerens ansvarsområde.

Efter endnu en gennemgang og kopiering af materialerne i Nuuk, sendtes den grønlandske 'stump' af Kap York-arkivet derfor til Frederiksværk, hvor den kunne indgå i sin rette sammenhæng – det samlede arkiv fra Kap York Stationen. Der manglede de i den serie af korrespondance, der beskriver dens sidste, usikre tid, som privatejet station. Det var årene efter Knud Rasmussens død og frem til 1937, hvor Kongelige Grønlandske Handel overtog stationen, som derefter blev til kolonien Thule. Med Kap York Stationens overgang fra privat virksomhed til statsejet koloni, flyttede ansvaret for arkivalierne dermed også fra virksomhedsarkivet i Frederiksværk til Nationalarkivet i Nuuk.

Knud Rasmussens Arkiv i Frederiksværk

Betegnelsen Knud Rasmussens Arkiv er noget misvisende. Egentligt er der tale om en større arkivalisk samling, der for størsteparten udgøres af virksomhedsarkivet fra Kap York Handelsstation. Arkivalierne dækker det, man kan kalde "Forretningen Knud Rasmussen", samt personlige papirer der har sneget sig ind blandt det øvrige materiale. Forretningen Knud Rasmussen dækker et stort og alsidigt materiale om og fra Knud Rasmussens ekspeditioner, notesbøger, foredrag, artikler og manuskripter samt en lang række korrespondancer med danske og udenlandske institutioner, virksomheder, privatpersoner, kollegaer og medarbejdere. Dertil kommer arkivalier af en delvist personlig karakter, som korrespondance omkring opførelsen af hans arbejdsbygning i Hundested og privatpersoner, som han af forskellige årsager var knyttet til.

Det oprindelige arkiv blev overdraget til Hundested Kommune af Knud Rasmussens datter, Inger Thorborg. Dermed fulgte hun i sin moder, Knud Rasmussens enke

■ Missionsstationen 'Nordstjernen' under opførelse i 1909. Året efter anlagdes Kap York Handelsstation også her. I dag ligger den amerikanske Thule Air Base i området, på den modsatte side af det karakteristiske fjeld. Håndkoloreret fotografi af Th. N. Krabbe. Grønlands Nationalmuseum og Arkiv.

Dagmar Rasmussens, fodspor, da Dagmar i 1939 overdrog Knud Rasmussens Hus til Torup Sogn – senere Hundested Kommune og i dag Halsnæs Kommune. I dag befinder arkivet sig i Frederiksværk sammen med de øvrige historiske arkiver under Industrimuseet Frederiks Værk og Knud Rasmussens Hus.

Hovedvægten i det oprindelige Knud Rasmussens Arkiv ligger i perioden fra Kap York Stationens oprettelse i 1910 og frem til 1933, hvor Knud Rasmussen dør. Dødsfaldet amputerer arkivets helhed noget, da tilgangen til det herefter på det nærmeste ophører og i stedet tilgår Komiteen for Kap York Stationen ved sagfører Rudolf Sand. Handelsstationen var stadig i privat eje, da Dagmar Rasmussen arvede området efter sin afdøde mand. Hvis man derfor først og fremmest betragter Knud Rasmussens Arkiv som et virksomhedsarkiv for Kap York Stationen i Thule, mangler dokumentationen af de sidste år frem til den danske stats køb og overtagelse af stationens område.

Efter overdragelsen fra Grønlands Nationalarkiv til Knud Rasmussens Arkiv, bliver denne samling nu mere komplet, og det bliver i højere grad muligt at arbejde med hele stationens private periode ud

fra samme fysiske arkiv. Papirerne i Hans Nielsens arkiv er inddelt i tre overordnede kategorier: Hans Nielsens såkaldte 'Embedskorrespondance' i perioden 1922 til 1937. Dokumenter vedrørende 'Handelsbestyrerhvervet' fra 1925 til 1937, og endeligt 'Breve vedrørende Oxford-Ekspeditionen' fra 1934 til 1935.

Det oprindelige Knud Rasmussens Arkiv blev i 1996 registreret sammen med Det Kongelige Biblioteks samling af Knud Rasmussen manuskripter og breve, som nummer 8 i serien Indsigt. Denne registratur kan findes som søgbar fil på Knud Rasmussens Hus' hjemmeside. De aktuelle arkivalier fra Hans Nielsens arkiv står nu over for sortering og registrering. Dette vil ikke være muligt i den oprindelige registrant, så registreringen vil ske i Arkibas, hvor alt nyt materiale, der indgår i Knud Rasmussens Arkiv, registreres.

Søren la Cour Jensen er museumsinspektør og arkivar ved Museerne i Halsnæs og daglig leder af Knud Rasmussens Hus og Arkiv; Inge Høst Seiding er arkivar ved Grønlands Nationalmuseum og Arkiv.

Tilsyn med myndigheder

Del af en bevaringsstrategi

Sámal Tróndur
Finnsson Johansen

Selv om Færøerne fik eget arkiv i 1932, skulle der gå hen ved 60, år inden forholdet mellem arkivværket og myndighederne formelt set var på plads. I 1990 blev der lavet en dansk-færøsk arkivafte, som klarlagde arkivets rolle i forhold til rigsmyndighederne (dvs. danske myndigheder i Færøerne). I 1992 fik Færøerne egen arkivlov, og tre år senere (1995) en kundgørelse, hvorved myndighedernes pligt at registrere og at aflevere til arkivet blev fastslået. Samtidig fik Færøernes Landsarkiv bl.a. muligheden for at føre tilsyn med alle myndigheder, lige fra centralforvaltning til små kommunale enheder. – Der skulle imidlertid gå endnu nogle år, inden Landsarkivet udnyttede denne mulighed.

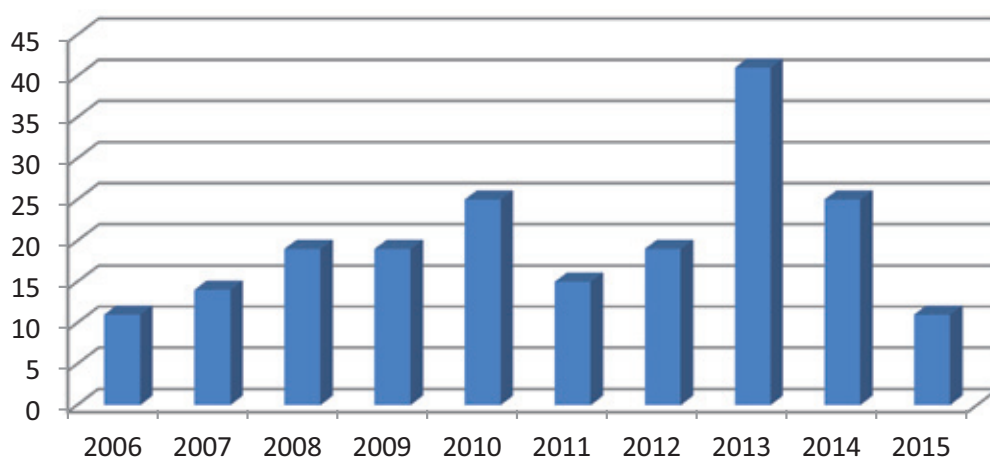
Små magasiner og begrænset kontakt

I første omgang valgte Landsarkivet fortsat at lægge hovedvægten på tidligere fokusområder, dvs. primært på publikumsdelen, ved traditionel formidling via læsesalen. Med tiden fik de offentlige myndigheder også noget rådgivning. Samarbejdet med de involverede myndigheder fungerede godt, men baseredes primært på myndighedernes umiddelbare behov, f.eks. når de selv ønskede at aflevere eller selv havde behov for vejledning.

■ Under tilsynsbesøg foretages der bl.a. stikprøver i myndighedens arkiv. Her ses John Kjær på besøg hos Runavíks kommune. Foto: Sólbjörg Pedersen.

Myndighedsbesøg 2006-15

■ Over en 10-årig periode har arkivet været på besøg hos de fleste færøske myndigheder.

Landsarkivet havde således ingen overordnet strategi, hverken for pligtafleveringer eller for myndighedstilsyn. Desuden var Landsarkivets muligheder for at tage imod afleveringerne stærkt begrænsede som følge af manglende magasin-kapacitet.

De 'gamle myndigheder' havde lange traditioner for registrering og arkivering; de havde styr på tingene, de afleverede med mellemrum og deres afleveringer var relativt vel forberedte. Nogle afleverede endda så tidligt, at Landsarkivet fungerede som deres fjernmagasin. En del af disse myndigheder anvendte arkivets ekspertise efter behov.

De 'nye myndigheder', som med tiden var vokset frem, bl.a. som følge af Færøernes voksende selvstyre og modernisering, havde ikke de samme traditioner. Nogle var nærmest uvidende om arkivværkets eksistens. Mange afleverede derfor slet ikke til Landsarkivet og hvis de gjorde, var deres afleveringer ofte i ufuldstændig stand. Stort set ingen af disse myndigheder henvendte sig til arkivet for at få hjælp.

Denne ubalance i kontakten mellem arkivet og myndighederne afspejledes i Landsarkivets maga-

siner, hvor rigsmyndighedernes arkiver var relativt overrepræsenterede, mens landsmyndighedernes og kommunale myndigheders arkiver var underrepræsenterede. – En rundspørge blandt myndighederne i 1997 viste også et alvorlig afleveringsefterslæb.

Ændringer hos myndigheder

Umiddelbart kunne Landsarkivet blot pålægge myndighederne at bevare egne arkiver i egne magasiner, hvilket også var oplægget fra Kulturministeriets side i 2003. For arkivet stod det imidlertid klart, at en sådan strategi kunne få katastrofale følger. Især hvis man tog de organisatoriske, samfundsmæssige og teknologiske ændringer på et mere generelt plan med i betragtning. Især er der tre forhold, som også har fået betydning for bevaring af myndighedernes arkiver.

For det første er der sket en fundamental ændring i de offentlige myndigheders interne arbejdsdeling, herunder deres måde at korrespondere og registrere på. Tidligere sad centralt placerede journalførere og modtog post, som de registrerede og fordelte til sagsbehandlerne. Nu modtager sagsbehandlerne direkte mails, som de selv vælger, hvordan

eller hvorvidt de registrer. Mange myndigheder har ikke politikker herom, som kan sikre en ensartet registrering af korrespondance, mens andre, der har, har svært ved at praktisere disse politikker. Konsekvensen er ugennemskuelige og upålidelige registreringer.

For det andet er der sket ændringer i folks karriereforløb i forhold til tidligere. Før i tiden var det almindeligt, at folk forblev ansatte ved én og samme arbejdsplads det meste af deres arbejdsliv. Personalet fik erfaringer med og dyb indsigt i myndighedens arbejdsgange, samt et godt overblik over myndighedens historie. Nu skifter folk jobs meget oftere. Et af resultaterne er, at personalets viden om myndighedens tidligere virke er meget begrænset. Når der er tid at aflevere, findes der sjældent ansatte hos myndigheden med den nødvendige indsigt i hele afleveringsperioden.

For det tredje er stort set alle myndigheder gået fra 'papirforvaltning' og over til 'digital forvaltning'. For at bevare IT-systemer, må systemerne opfylde specifikke bevaringskrav. Dette kræver godkendelse fra arkivet, inden systemerne overhovedet tages i brug. I praksis har

det imidlertid vist sig, at mange myndigheder tager IT-systemer i brug uden at informere Landsarkivet herom. Bevaringsaspektet er således ikke tænkt med fra start, hvorfor ingen ved, hvorvidt systemerne overhovedet kan bevares.

Tilsyn, del af ny strategi

I 2003 fik arkivet en ny ledelse, som ønskede en mere jævn og direkte kontakt med alle offentlige myndigheder. Ideen var, at Landsarkivet, ved at afsætte ressourcer til systematisk tilsyn, kunne sikre, at bevaringsaspektet i højere grad blev en integreret del af myndighedernes forvaltningsmæssige dagligdag. Samtidig kunne den nye indsigt fra tilsynsbesøgene danne grundlag for en realistisk strategi for pligtafleveringer. Inden Landsarkivet begyndte på tilsynsbesøg, lavede man en såkaldt survey-undersøgelse, som gav et vist overblik over myndighedernes journalsystemer og arkiver samt deres registrering af elektronisk korrespondance. Med udgangspunkt i denne ny indvundne viden, igangsattes et mere systematisk tilsyn.

Siden de første besøg i 2006 er der sket en voksende professionalisering af både tilsyn og rapportering. Dog har fremgangsmåden været nogenlunde den samme, idet man for et halvt år ad gangen har lavet en liste over myndigheder, som man vil føre tilsyn med. Kort før besøget aftales et mødetidspunkt og myndigheden tilsendes et spørgeskema, som skal udfyldes og tilbagesendes til arkivet.

Den nyeste udgave af spørgeskemaet består af 27 hovedspørgsmål med hver deres underspørgsmål. De fleste spørgsmål skal besvares ved afkrydsning (ja/nej, multiple choice etc.), men der er også flere felter til særlige bemærkninger. Selve spørgsmålene drejer sig om alt lige fra journalsystemer, nye såvel som gamle, over sagsbehandlingen, til magasinforhold, samt myndighedens historie. Der bliver spurgt ind til systemtyper, samt om systemernes anvendelse, herunder ansvar og rettigheder.

Selve tilsynsrapporten er af mere kvalitativ karakter, selv om denne også indeholder en del afkrydsningsfelter. Udfyldelsen af rapporten sker under selve besøget og baseres på samtale med ansvarshavende person(-er), samt inspektion af lokaler, journaler, fagsystemer, arkiver etc.. Desuden noteres i rapporten, om der laves særlige aftaler om aflevering eller kassation.

Efter besøget tilsendes myndigheden anbefalinger og krav. Internt på arkivet anvendes de indhentede oplysninger som udgangspunkt for fremtidige tilsynsbesøg. Desuden bruges oplysningerne også til at forbedre Landsarkivets egen magasinregistratur.

Resultater og perspektiver

Siden begyndelsen i 2006 har Landsarkivet været på 199 tilsynsbesøg, hvilket i gennemsnit svarer til knap 20 besøg om året. Hermed har Landsarkivet for første gang været i direkte kontakt med de fleste myn-

digheder, store såvel som små.

Umiddelbart har tilsynet haft en del positive effekter. De fleste myndigheder er blevet opmærksomme på Landsarkivets eksistens. Budskabet om god journalføring, sikre magasinforhold og pligten til at aflevere, er også til en vis grad nået ud til myndighederne. Dog synes det svært at få myndighederne til at afsætte flere ressourcer hertil.

Opmærksomheden omkring journal- og arkivforhold varierer en del hos myndighederne. Nogle myndigheder anvender de nyeste ESDH-systemer, mens andre nøjes med at registrere ind- og udgående post. Mange har gode og sikre magasiner, mens andre igen anvender de dårligste rum som magasiner. Ved et tilsynsbesøg afslørede eksempelvis, at en myndighed anvendte sit magasin som rygerum, hvorfor magasinet var det eneste sted hvor det var tilladt at have åben ild.

2011 publicerede landsarkivet den første, overordnede tilsynsrapport, således at også centralforvaltningen fik et indblik i myndighedernes situation på journal- og arkivområdet.

Landsarkivet har fået konkret indsigt i myndighedernes registrering og arkivering. Den største fordel herved er, at Landsarkivet nu kan lægge en realistisk strategi for fremtidens pligtafleveringer.

Forfatteren er landsarkivar ved Færøernes Landsarkiv i Tórshavn.

Vichyregimets arkiver åbnes for offentligheden

Jørn Boisen

70 år efter Anden Verdenskrigs afslutning har den franske regering besluttet at åbne Vichyregimets arkiver for offentligheden. Bag beslutningen ligger både praktiske og politiske grunde, men hvad er det, der gives adgang til, og hvilke konsekvenser kan det få?

I en kælder uden for Paris har Vichyregeringens arkivalier været opbevaret i nogenlunde fred og ro, siden regimet faldt i august 1944, for i Frankrig åbnes sådanne arkiver først for offentligheden efter 75 år. I princippet har arkivalierne været tilgængelige for forskere siden 2008, men i praksis har oplevelsen blandt historikere været en anden: Adgangen har været så besværlig og så fyldt med administrative benspænd, at en lang række historikere i maj 2015 afleverede en protestskrivelse til præsident Hollande.

Det er den, som han nu har reageret på. I forvejen stod arkivalierne over for en omfattende digitalisering; papirkvaliteten under krigen var så dårlig, at mange af dokumenterne simpelthen var ved at gå til. Den franske regering har således grebet den konkrete lejlighed til gøre en generel undtagelse fra forældelsesfristen, så alle interesserede borgere nu har adgang til de gamle dokumenter.

Den noget tvetydige forvaltning af arkivalierne afspejler, at Vichy stadig på mange måder er et svært

■ "Lad os være i fred" - Vichy-plakat fra vinteren 1940-1. Man bemærker de fæle dyr, der truer den spirende idyl: frimurere, jøden, de Gaulle og løgnen. Musée de L'armée, Paris.

emne i den kollektive erindring. Vichy var det styre, der overtog Frankrig efter kapitulationen i juni 1940. Briterne havde trukket sig tilbage til Storbritannien, så snart "the phony war" holdt op med at være "phony" i forsommeren 1940. Den franske hær havde taget nogle gevaldige slag – 100.000 døde på blot et par uger – og det kunne godt være gået bedre, hvis ikke den øverste ledelse havde været så håbløs. Resten af Europa var i Hitlers magt. I den situation virkede Marskal Pétain som forsynets mand. Han havde stået i spidsen for Ententens hære i Første Verdenskrig, da Tyskland blev besejret, og han ville igen kunne redde Frankrig i nødens stund. Det kom til at gå noget anderledes.

Situationen kan i udgangspunktet sammenlignes med den tyske besættelse af Danmark i den forstand, at statschefen og regeringen bliver siddende under det tyske overherredømme. Styret udspringer altså af en demokratisk proces. Situationen er imidlertid forskellig i den forstand, at Vichy straks gennemførte et statskup og gik så langt i samarbejdet med Nazityskland, at det til sidst var meget tæt på at være et fascistisk diktatur med en gennemført antisemitisk og xenofob dagsorden.

Man har altså alle besættelsens tidens velkendte dilemmaer, blot endnu mere grelt end i Danmark: 75.000 jøder blev sendt til dødslejre med aktiv hjælp fra de franske myndigheder. Det er omtrent $\frac{1}{4}$ af de franske jøder, så det er klart, at der i civilsamfundet også har været kræfter, der ville redde jøderne. Der til kommer en regulær borgerkrig mellem Vichys militsfolk, der var håndlangere for nazisterne, og den franske modstandsbevægelse.

Efter krigen var der et hurtigt retsopgør, der med 2000 dødsdomme var proportionalt med det danske, og så blev der lagt låg på. Nationen var nødt til at samles for at kunne se fremad igen. Den samlende myte blev, at Vichy over for nazisterne havde spillet dobbeltspil: Man lod, som om man føjede dem, men i virkeligheden beskyttede man befolkningen

■ Billedet af Pétain og Hitler, der giver hinanden hånd i Montoire d. 24. oktober 1940 har siden fået symbolsk status. Her blev samarbejdspolitikens grundlagt, og det officielle Frankrig sluttede op bag Nazityskland. Musée de L'armée, Paris.

■ "Forladte folkeslag, stol på den tyske soldat". Den første tyske propaganda-plakat efter den franske kapitulation i 1940. Det var vigtigt for tyskerne, at folk forholdt sig roligt og at de tyske soldater ikke blev opfattet som fjender, men som beskyttere. Musée de L'armée, Paris.

■ I december 1941 mødtes Pétain med feltmarskal Göring i håb om at forhandle sig til en bedre aftale. Mødet blev en fiasko: Göring ville ikke belønne Vichys samarbejdspolitik. Foto: ina.fr

mod dem. Denne myte begyndte for alvor at slå revner, da Robert Paxton i 1973 udgav *Vichy France: Old Guard and New Order, 1940–1944*, Columbia University Press. Paxton, der baserede sig på amerikanske og engelske kilder, hævdede, at Vichy ikke blot gik længere, end tyskerne krævede, men at styret også i sit forsøg på at gennemføre en "national revolution" kom til at spænde sin vogn efter nazisternes nye verdensorden.

Blandt de mange dokumenter, der nu bliver tilgængelige, samler interessen sig derfor helt naturligt om de 200.000, der vedrører politiets arbejde, dokumenter om angivere, jødeforfølgelser og kampen mod modstandsbevægelsen. Franske historikere er imidlertid ikke enige om, hvad adgangen til arkiverne vil betyde. På den ene side er Vichy efterhånden ret velbeskrevet, og der ikke mange, der regner med, at man vil finde afgørende nyt om kendte personer. På den anden side er det stadig et mysterium, hvordan en retsstat grundlagt på demokratiske principper i løbet af tid kan mutere

til et antisemitisk tyranni. Hvordan har embedsmænd på alle niveauer i deres daglige virke kunnet blive ved med at eksekvere ordrer, der tydeligvis var illegitime?

Det afgørende nye er, at privatpersoner nu får mulighed for selv at granske i familiens fortid. Med den interesse, der i de sidste 30 år har været for den personlige identitet, er det givet, at mange vil konsultere arkiverne for at se, hvordan deres bedsteforældre forholdt sig under krigen, om de var kollaboratører eller modstandsfolk. Der vil der givetvis dukke en ubehagelig overraskelse op, der vil betyde, at familiekroniken må revideres. På den måde minder åbningen af Vichys arkiver om åbningen af Stasiarkiverne i det forenede Tyskland. Historien gives tilbage til borgerne.

Endelig kan man heller ikke helt afvise den tanke, at den socialistiske regering har følt et presserende politisk behov for at få lidt fakta ind i en standende debat om Vichytiden. I takt med at populistiske partier får større og større tilslutning i flere

lande i Europa, har man også kunnet notere en vis revisionisme, der har haft rehabiliteringen af gamle fascistiske diktatorer (Franco, Mussolini, Pinochet) på dagsordenen. Den samme tendens ses i Frankrig. Med den toneangivende intellektuelle Eric Zemmour i spidsen (fx i *Le suicide français*, Albin Michel, 2014) har den nationale højrefløj forsøgt at genoplive myten om Vichy som franskmændenes bolværk mod både stalinisme og nazisme. Når historien begynder at blive ideologi, er det uden tvivl en god idé at give adgang til kilderne, så alle kan få syn for sagn. Om fakta så er en stærk nok modgift mod ideologi, er en anden sag.

Forfatteren er institutleder ved Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet.

Et dypdykk i dokumentasjonsforvaltning

Øivind Kruse

Mange hevder at Riksarkivet ikke bidrar til god dokumentfangst og effektiv forvaltning. Konsekvensen er at arkivene som bevares er bortimot verdiløse. Mye kan sies om slike påstander, men vi må innse at tiden er i ferd med å løpe fra oss. Det er behov for å revidere de retningslinjer, standarder og regelverk vi forvalter for å sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon.

Styres som prosesser

Sentrale bestemmelser i den norske arkivloven med forskrifter, Noark-systemene som dominerer markedet, vår metodiske tilnærming til bevaring og kassasjon, våre veiledninger og maler er alle i større eller mindre grad til hinder for at forvaltningen og andre får til en hensiktsmessig arkivdanning. Vi må bli mindre opptatt av brev og innholdet i dokumenter og mer opptatt av virksomhetsprosesser og dokumentasjon av de aktivitetene som utføres.

Vi må ta utgangspunkt i at virksomhetenes aktiviteter styres som prosesser. Både privat og offentlig sektor har i flere tiår hatt et økende fokus på arbeidsprosesser, og prosessorientering har vært et hovedprinsipp i internasjonale standarder for beste praksis. Dette har gitt en rekke dokumenterte positive effekter for virksomhetene: økt måloppnåelse, bedre effektivitet, økt kvalitet og økt kunde-/brukerfokus.

■ Øivind Kruse er arkivar i Riksarkivet, Seksjon for elektronisk arkivdanning.

En prosessorientert tilnærming til arkiv er nødvendig for å sikre bedre dokumentasjon av virksomhetens aktiviteter, både offentlige og private. Målet er å legge til rette for bedre og mer relevant dokumentfangst, bedre gjenfinning og gjenbruk av dokumentasjon, samt gi metoder for å implementere en mer korrekt informasjonssikkerhet. Dette vil i sin tur kunne føre til bedre effektivitet og kvalitet i saksbehandlingen, styrket rettssikkerhet, samt bedre sikring av bevaringsverdig dokumentasjon.

Prosessanalyse

Hovedprinsippet i ISO 15489, som er den mest toneangivende standarden på vårt fagfelt, er at dokumentasjon skal skapes som en integrert del av

prosessene. Dokumentasjon blir skapt, mottatt og brukt som ledd i forretningsaktiviteter, og regler for å skape og fange dokumentasjon og metadata bør inkorporeres i alle ledd av forretningsutøvelsen hvor det er krav om at aktiviteten skal kunne dokumenteres. Arkivene må skapes og struktureres slik at de gjenspeiler og understøtter prosessene. Dokumentasjonen skapes og forvaltes som autoritative bevis på virksomhetens transaksjoner, og langtidsplanlegging må sikre at virksomhetskritisk dokumentasjon blir identifisert, slik at den blir særlig beskyttet og kan gjenskapes ved behov.

Forutsetningen for å få dette til er at man gjennomfører en prosessanalyse, hvor formålet er å identifisere alle relevante dokumentasjonskrav og -behov. Hva slags dokumentasjon skal fanges, til hvilket formål, og hvilke krav må stilles til bevaringen av den? Hvor lenge skal den bevares, og hva skal skje med den når virksomheten ikke lenger har bruk for den? Resultatet av analysen danner grunnlag for alle aspekter ved dokumentasjonsforvaltningen.

Hva står i veien?

Hvorfor kan vi ikke gjøre dette i dag, hva er det i vårt regelverk, våre standarder og metoder, som er til hinder for en prosessorientert tilnærming?

Den metodiske tilnærmingen til bevaring og kassasjon, slik den fremgår av Bevaringsutvalgets rapport

■ Vi må bli mindre opptatt av brev og innholdet i dokumenter og mer opptatt av virksomhetsprosesser og dokumentasjon av de aktivitetene som utføres, skriver arkivar Øivind Kruse.

Illustrasjonsfoto: Colourbox.

fra 2002, har de langsiktige bevaringskriteriene som utgangspunkt. Dersom disse kriteriene blir oppfylt skal materialet leveres når det er 25–30 år gammelt. Virksomhetenes eget dokumentasjonsbehov vurderes kun dersom materialet ikke skal leveres, og vurderingen gjøres alltid i ettertid.

Formålet med arkivloven, og dermed dens tilhørende forskrifter, er at den skal sikre arkiv med stor kulturell eller forskningsmessig verdi, eller som inneholder rettslig eller viktig forvaltningsmessig dokumentasjon, slik at de blir tatt vare på og gjort tilgjengelige for ettertiden. Formålet med den rettslige reguleringen av arkivdanningen er altså å sørge for at arkivene skal kunne bevares for ettertiden. Sammenstill vi dette med formålet

med dokumentasjonsforvaltning, slik det er definert i ISO-standarder, ser vi en tydelig forskjell: Dokumentasjonsforvaltning skal sikre en effektiv og systematisk kontroll av produksjon, mottak, forvaltning, bruk og avhending av dokumentasjon. Arkivlovens formål fokuserer på arkivenes sekundærformål, nemlig levering og langtidsbevaring, mens ISO-standardene fokuserer på primærformålet. Ingen skaper arkiv for vår skyld, arkivene blir skapt som resultat av den virksomheten som utføres. Dette gjenspeiles ikke i regelverket.

Dokumentbegrepet

Arkivloven definerer arkiv som dokument som blir til som ledd i en virksomhet, hvor dokument er definert som informasjon som er lagret

på et medium for senere lesing, lytting, fremvisning eller overføring. Den grunnleggende egenskapen ved et arkivdokument er altså at det er lagret på et medium med den hensikt at det på et senere tidspunkt skal bli lest, avlyttet, fremvist eller overført. ISO-standardene tar utgangspunkt i *records*-begrepet, som er definert som

... informasjon som en organisasjon eller person produserer, mottar og vedlikeholder som bevis og som et aktivum, som et ledd i å oppfylle rettslige forpliktelser eller i en forretningstransaksjon.

Fra den norske oversettelsen av ISO 30300.

Det norske dokumentbegrepet fokuserer på innholdet, tilsvarende det engelske *content*, mens *records*-begrepet

fokuserer på bevisverdien. Den norske bestemmelsen om journalføringsplikt ivaretar på mange måter de samme hensyn som records-begrepet, men er så sterkt koblet opp mot innsynsretten etter offentlighetsloven, at de behovene som bør følge av hensyn til en forsvarlig dokumentasjonsforvaltning kommer i andre rekke.

Noark-standarden er uløselig knyttet til journalføringstradisjonen i norsk offentlig sektor, og er rettet inn mot enkeltsaksbehandling som manifesterer seg som brev virksomheten sender eller mottar. Sak-/arkivsystemene er særnorske system basert på Noark-4 og Statens generelle kravspesifikasjon, og er bygget for å støtte opp om en form for saksbehandling som var utdatert allerede da den versjonen av standarden kom. Systemene er dermed lite hensiktsmessige å bruke for annen type arkivering og saksbehandling. Det viktigste grepet som ble tatt med Noark 5 var å fjerne kravene til saksbehandling, og heller styrke kravene til arkiv. Men arkivkjernen i Noark 5

er primært rettet mot avlevering, og er mangelfull med hensyn til dokumentasjonsforvaltning. Noark 5 har heller ikke fått den ønskede effekten på markedet, da det fortsatt er sak-/arkivsystemene som dominerer.

Jobber på tvers

Proveniensprinsippet er et av de mest grunnleggende prinsippene innen arkivfaget, og arkivloven og -forskriften knytter dette til virksomheten og dens øverste ledelse. Arkivet fremstår som en samling av de dokumentene som er mottatt, produsert og tatt vare på av en virksomhet, og fokus er på fysisk proveniens, det vil si én arkivskaper gir ett arkiv. Men i stadig større grad ser vi at prosessen som skaper dokumentasjon er frikoblet fra den arkivskapende virksomheten. Forvaltningen jobber på tvers, én prosess mot innbyggerne kan gå over flere organ som jobber i hverandres system. Offentlige organ sender stadig færre brev til hverandre, men henter informasjon fra hverandres systemer til bruk i egen saksbehandling. Selve forvaltningsoppgavene og

de tilhørende IT-systemene har ofte lengre levetid enn porteføljen til de etatene som utfører dem. Verken arkivregelverket eller Noark-standarden tar høyde for dette.

Må tilpasse seg

Det norske Arkivverket står overfor store endringer. Verden rundt oss har allerede endret seg på en fundamental måte. Vi kan ikke møte utfordringer i det 21. århundre med 1900-tallets verktøy. Men det er vesentlig at vi tar med oss vår tunge arkivfaglige kompetanse når vi skal håndtere de nye utfordringene. Arkivfaget må tilpasse seg, og vi har de beste forutsetninger for å møte denne utfordringen. Forutsetningen for å få dette til er kompetansebygging, samt styrking og bedre samordning av de miljøene i etaten som jobber med dokumentasjonsforvaltning.

Artikkelforfatteren er arkivar i Riksarkivet, Seksjon for elektronisk arkivdanning.

Rigsarkivet i Viborg – 125 år

Lone Hedegaard Liljegen

I år er det 125 år siden, at Provinsarkivet i Nørrejylland blev taget i brug. Senere blev navnet ændret til Landsarkivet i Nørrejylland, og i dag hedder det Rigsarkivet i Viborg. Den oprindelige bygning i mursten blev i 1960'erne suppleret af en højere bygning ved siden af, og de to bygninger er forbundet, så man næsten uden at tænke over det, passerer fra den ene bygning over i den anden.

Bygningerne udstråler urokkelighed og en uforanderlighed, som skjuler det forhold, at de aktiviteter, som finder sted inde i bygningerne, har ændret sig overordentligt meget i de 125 år. På dette område er arkivet i Viborg sikkert repræsentativt for mange arkivinstitutioner verden over.

Udvidelser

Lange perioder med pladmangel synes at være et grundvilkår i arkivvæsenet. Sådan har det også været i Viborg. Da arkivbygningen blev taget i brug i 1891, ventede 5.125 meter ledig hyldeplads på at blive fyldt op med de mange arkivalier, som en inspektion havde fundet under rejser rundt til de jyske myndigheder i slutningen af 1880'erne. Allerede i 1896 var magasinet fyldt op. Det blev startskuddet til mere end hundrede års kamp for at skaffe plads til de mange papirarkivalier, som skulle modtages. Da den nye arkivbygning, kaldet Nye Magasin, stod klar i 1960'erne, blev kapaciteten

■ Foto viser udsnit af både den oprindelige magasinbygning (Gamle Magasin) og nybygningen fra 1960'erne, kaldet Nye Magasin. Fotograf: ukendt.

udvidet med yderligere 25.500 meter. Siden måtte der suppleres med flere magasiner, nogle permanente, andre midlertidige. I efteråret 2015 stod den seneste nybygning færdig (se NA 2016 nr. 1). Denne gang er der 72.000 meter plads på Vennershåbvej i udkanten af Viborg. I 2016 flyttes derfor arkivalier fra Århus samt tre midlertidige magasiner i Viborg ind på Vennershåbvej. Spørgsmålet er så, hvor lang (eller kort) tid, der går før det magasin er fyldt op?

Kirkebøger

Kirkebøger har altid indtaget en særlig rolle ved arkivet i Viborg. Indsamlingen ved det nye arkiv i Viborg blev

i 1891 skudt i gang med en henvendelse til de lokale gejstlige myndigheder, så de ældste kirkebøger kunne blive afleveret til arkivet. I 2014 iværksatte Rigsarkivet en kampagne for at få de sidste kontraminiesterialbøger afleveret. Lige nu pågår det afsluttende arbejde med at registrere de mange nyafleverede nørrejyske kirkebøger.

Ved arkivet i Viborg oplevedes i 1980'erne især efterspørgsel på kopier af kirkebøgerne fra de nørrejyske lokalarkiver. På arkivet begyndte man derfor at fremstille og sælge fotokopier af kirkebøgerne. Senere begyndte man både i Viborg og på flere af de øvrige landsarkiver at filme blandt

■ Det nybyggede kontor er delt af en skillevæg. Der er pt. indrettet syv arbejdspladser. Fotoet viser et udsnit af den ene side på kontoret, for enden ses glasvæggen ind til læsesalen. Glasvæggen er dekoreret med det binære talsystem. Foto: Brian Jessen.

andet kirkebøgerne. Kopier i form af mikrokort blev, sidst i 1980'erne og starten af 1990'erne, solgt til interesserede aftagere i hele landet. På de statslige arkivlæsesale blev mapperne med mikrokort af kirkebøgerne hyppigt anvendt af den stadigt voksende gruppe slægtsforskere.

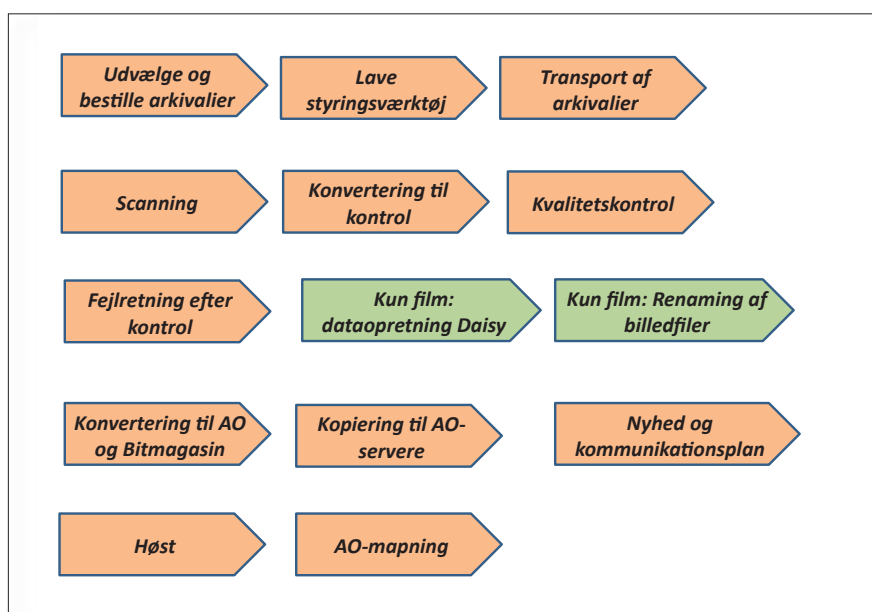
Statens Arkivers Filmningscenter

I 1995 blev Statens Arkivers Filmningscenter (SAF) oprettet i tilknytning til arkivet i Viborg. Filmningscentret var landsdækkende og lavede mikrofilm af arkivalier fra alle afdelinger i Statens Arkiver (nu Rigsarkivet). I starten af 2002 sprang arkivet i Viborg i kraft af SAF med på den digitale bølge og introducerede Arkivalieronline. Nu påbegyndtes et stort arbejde, der omfatter scanning af både de gamle mikrofilm, men især af nye kildegrupper til slægtsforskere, til undervisningsformål og studieprodukter. I dag pågår et stort arbejde med at integrere de mange filer med oplysninger om arkivskabere og arkivserier i Rigsarkivets netbase-rede registreringsdatabase, Daisy.

Læsesalen

Den første læsesal blev indrettet i embedsboligen, som var forbundet med arkivbygningen via en mellemgang. Antallet af arkivbrugere

voksede igennem årene, og antallet af pladser på læsesalen voksede med. Af samme grund har læsesalen efterhånden været placeret flere steder. Den nuværende læsesal er

■ Denne powerpoint blev udarbejdet af Rigsarkivets område Digital Service til en kontorcrawl, der blev afholdt efter sammenflytningen. Områderne præsenterede deres arbejdsopgaver for hinanden. Slidet viser hvor mange opgaver, der ligger bag de billeder, som tilgængeliggøres på Arkivalieronline og dermed, at scanning og tilgængeliggørelse er langt mere komplekst, end mange tror.

■ Et lille udsnit fra det nybyggede kontor i den bagerste ende af læsesalen. Vue ind mod mødelokalet, hvor den gotiske skrift sidder på glasvæggen. Foto: Brian Jessen.

■ Foto taget fra den ene ende af den nu forkortede læsesal og ned mod væggen indtil det nye kontor. Foto: Brian Jessen.

indrettet på 1. sal i den oprindelige arkivbygning, kaldet Gamle Magasin. I mange år og frem til midten af 00'erne stod arkivbrugerne i kø uden for hovedindgangen hver morgen, i god tid før arkivet åbnede. Mange dage hvert år var alle 84 pladser i brug det meste af dagen. I takt med, at stadig flere kilder er blevet tilgængelige på Arkivalieronline, er Rigsarkivets største læsesal i dag den digitale læsesal.

Fusioner

Rigsarkivet i Århus (tidligere Erhvervsarkivet) blev flyttet til Viborg og lagt sammen med Rigsarkivet i Viborg pr. 1. januar 2016. I den forbindelse blev læsesalen ombygget. For at skaffe arbejdspladser blev den bagerste halvdel af læsesalen taget i brug. Der er nu indrettet et storrumskontor, et mødelokale og et telefonrum.

En stor del af de medarbejdere, som hos Rigsarkivet har til opgave

at vejlede og formidle digitalt, at udarbejde nyt digitalt vejledningsmateriale, undervisningsmaterialer og meget mere er i dag samlet i Viborg, hvorfra de samarbejder om opgaverne med kollegaer i resten af Rigsarkivet. Den traditionelle vejledning på den fysiske læsesal i Viborg fungerer sideløbende hermed.

Rigsarkivets privatarkivafdeling blev også flyttet til Viborg. Privatarkivafdelingen medbringer en opgave, som ikke tidligere er blevet løst i Viborg; nemlig oparbejdning af digitale afleveringer. Der arbejdes lige nu på at indrette et lokale, der er sikret således, at der må arbejdes med digitale privatarkiver.

Som alle andre arkivinstitutioner har arkivet i Viborg stadigvæk sine mange papirarkivalier. De arkivalier, som ikke kan findes på Arkivalieronline, bruges endnu på de fysiske læsesale af slægtsforskere og andre historieinteresserede. Men papirarkivalierne tilgængeliggøres og formidles i stadig større udstrækning. Modtagelsen af papirarkivalier suppleres nu af digitale arkivalier, som der bliver stadig flere af. Denne udvikling er beskrevet gennem udsmykningen på den ombyggede læsesal. Glasvæggene blev dels udsmykket med den endnu velkendte gotiske skrift, dels med det binære talsystem. Som det er tilfældet med det analoge og det digitale materiale i dagligdagen, så fungerer de to udsmykninger side om side og fortæller om et arkiv i forandring.

*Forfatteren er områdeleder,
Indsamling og Bevaring,
Rigsarkivet Viborg.*

Litteratur

Jens Holmgaard, Jyllands brev-kiste: Landsarkivet for Nørrejylland 1891–1966. Viborg 1966.

Jens Holmgaard, Det nørrejske landsarkiv fylder 75 år. Nordisk Arkivnyt, 11. Årg., 1966, nr. 2, pp. 25–29.

Britt-Marie Östholm i pension

Foto: Privat

Chefen för Divisionen för offentlig informationshantering, Britt-Marie Östholm har gått i pension den 31 december 2015.

Britt-Marie har präglat Riksarkivets normeringsverksamhet i 27 år tillsammans med Torbjörn Hörnfeldt. I och med hennes pensionering förlo-
rade vi en stark ikon och en bestämd yrkeskvinna med enorm kompetens.

Få känner till att Britt-Marie började sin karriär vid Riksarkivet redan 1975 som amanuens vid Heraldiska sektionen. Hon har bl.a ritat flera av Kungahusets vapen. Under några år har hon också arbetat med att bl.a. ordna och förteckna arkiv, besvara forskarförfrågningar och hålla visningar samt kurser och konferenser. 1988 blev hon förste arkivarie och

biträdande projektledare för "Författningsprojektet" vilket hon ledde med stor framgång. Projektet resulterade 1991 i att Riksarkivets generella föreskrifter (RA-FS) togs fram. Sedan dess har otaliga föreskrifter utformats.

Hon har i över 20 år drivit frågan om ett moderniserat sätt att redovisa arkiv. Detta ledde fram till nya föreskrifter om Verksamhetsbaserad arkivredovisning 2008.

Normeringsverksamheten var fram till och med 2000 placerad vid Verkskansliet och flyttades sedan till Tillsynsavdelningen. 2008 blev Britt-Marie chef för Tillsynsavdelningen och efter omorganisationen 2012 blev hon chef för den nya Divisionen för offentlig informationshantering. Britt-Marie har ingått i Riksarkivets ledningsgrupp och har haft många externa uppdrag inom offentlig informationshantering.

Britt-Marie brann för sitt arbete och för arkivverksamheten i Sverige och genom sitt stora engagemang inspirerade hon även andra inom hela arkivsektorn.

Riksarkivet kommer att sakna Britt-Maries kompetens men även hennes glada skratt. Vi önskar henne lycka till som pensionär.

Nora Liljeholm, utredare och verksamhetsutvecklare vid Riksarkivet. Karin Åström Iko, t.f. riksarkivarie.

In memoriam

Raimo Viikki 1936–2016

Tytti Voutilainen

Förre direktören för S:t Michels landsarkiv Raimo Viikki avled överraskande 29.2.2016 efter en sjukdomsattack under en skidtur. Raimo Viikki föddes i Hankasalmi i Mellersta Finland 24.12.1936. Han avlade studentexamen vid Jyväskylä lyceum 1957 och filosofie magisterexamen vid pedagogiska högskolan i Jyväskylä 1964. Raimos långa förtjänstfulla karriär vid arkiverket inleddes 1963 då han blev t.f. arkivassistent vid Riksarkivet. Han utnämndes 1967 till första landsarkivarie vid det nyinrättade landsarkivet i Jyväskylä. År 1972 utnämndes Raimo Viikki till landsarkivarie vid landsarkivet för Savolax-Karelen i S:t Michel. Han pensionerades från direktörstjänsten vid S:t Michels landsarkiv 1.7.2001.

I S:t Michel konfronterades den nye landsarkivarien med ett stort arkivdistrikt, en opraktisk arkivbyggnad där trängseln var stor och ett överhängande flyttningshot. Raimo avvägrade energiskt alla flyttningsplaner och verkade aktivt för en utvidgning av arkivbyggnaden, samtidigt som han utvidgade landsarkivets verksamhet. Under hans tid erhöll landsarkivet ett annex och utrymmen för säkerhetslagring av mikrofilmer inne i det närbelägna berget Naisvuori. Arkivet för de indragna församlingarna (vilka verkat i det avträdde Karelen) anslöts till landsarkivet, som också anförtröddes det riksom-

■ Landsarkivarie Raimo Viikki (1936–2016). Foto: S:t Michels landsarkiv

fattande uppdraget att tillverka diat-sokopior av kyrkoboksmikrofilmer.

Raimos sakkunskap utnyttjades inom många arbetsgrupper och kommitteer. Han var medlem i de arbetsgrupper som på 1970- och 1980-talet beredde arkivlagstiftningen och i den evangelisk-lutherska kyrkans arkivkommission.

Raimo var en strateg som mycket tidigt insåg vilken betydelse informationsteknologin skulle få för den offentliga förvaltningen, dokumenthanteringen och forskningen. Han engagerade sig särskilt för främjandet av tillgången till arkivmaterial och kunde med hjälp av omfattande kontaktnätverk också driva igenom saker och ting. Han var en central aktör in-

om alla arkivprojekt med anknytning till S:t Michel, vilka han vanligen initierat. Raimo Viikki kan ses som fadersgestalten bakom tillkomsten av Finska Näringslivets Centralarkiv (ELKA) och stiftelsen för den Karelen-databas som registrerar kyrkoboksuppgifter från församlingarna i de till Sovjetunionen överlätna områdena i ett demografiskt forskningsregister. Han bidrog verksamt till att Nationalbibliotekets central för digitalisering och konservering förlades till S:t Michel och till att linjen för offentlig förvaltning vid handelsinstitutet i nämnda stad även började ge undervisning i arkivfunktionen. Undervisningen i arkivfunktionen vid S:t Michels handelsinstitut ledde till den undervisning och forskning i elektronisk arkivering som i dag bedrivs vid S:t Michels yrkeshögskola. Raimo var mycket uppskattad i S:t Michel och det omgivande Södra Savolax. S:t Michels stad begåvade honom med Pro S:t Michel-medaljen för det arbete han utfört för staden. Han erhöll också riddartecknet av första klass av Finlands Lejons orden.

De övriga nordiska länderna utgjorde en naturlig referensram för Raimos arkivarieregneration. Han följde särskilt med den svenska historieforskningen och den verksamhet som bedrevs inom Demografiska Databasen och SVAR. Demografiska Databasen inspirerade de berörda att inrätta stiftelsen för Karelen-databasen och SVAR fungerade som en förebild vid utvecklandet av land-

sarkivets affärseconomiska tjänster. Raimo deltog ivrigt i de nordiska landsarkivariernas möten.

Utöver tjänsten hade Raimo också tid och energi för forskning. Inom hans omfattande publikationsverksamhet som resulterade i många bidrag till arkivkunskapen, historieforskningen och genealogin förtjänar i synnerhet de högklassiga och grundliga sockenhistorieverken (Hvittis

socken, Jorois socken) att nämnas. Efter sin pensionering deltog Raimo inte i arkivets begivenheter, men fortsatte sitt intensiva forskningsarbete. Han sågs ofta i arkivets forskarsal, ibland i gemytligt samspråk med sin tidigare personal. Raimo följde också med idrott och höll sig i trim, gärna genom skidloppning.

Vi uppskattade och respekterade storligen vår sakkunnige, idoge chef

och hans arbete för arkivet och dess personal. Raimo ledde faderligt arkivet utan större gester. Vi minns med värme vår hjärtlige och humoristiske chef.

*Skribenten är direktör för
S:t Michels landsarkiv*

Maria Nordström slutar som lokalredaktör

Maria Nordström lämnade vid årsskiftet uppdraget som svensk lokalredaktör för Nordisk arkivnyt, ett uppdrag Maria har haft sedan våren 2001, då hon ersatte Gunnar Sundberg.

Maria är nordist av födsel och ohejdad vana. På somrarna som barn åkte familjen på bilsemester i Norden. När Maria bildade egen familj kom de att hyra stuga i Danmark minst en vecka varje sommar. Resans huvudattraktion var alltid Legoland. Sonen var sex månader när Maria började arbeta med NA, till hösten blir han 16 år. Att han helt plötsligt var så lång blev en påminnelse om att åren gått och att det var dags att lämna NA. Maria säger att åren med Nordisk arkivnyt har varit både roliga och lärorika och att hon trivts väldigt bra med kollegorna i redaktionen.

Maria Nordström är född 1966 i Stockholm. Hon tog en fil kand. vid Stockholms universitet 1990. Därefter har Maria varit verksam som arkivarie. Maria anställdes vid Riksarkivet i Marieberg 1999, då vid Byrån för tillsyn och rådgivning (senare Tillsynsavdelningen). Sedan myndighetens omorganisation i juli 2012 arbetar hon vid Avdelning Marieberg.

Foto: Privat

Torbjörn Hörnfeldt

1957–2015

Enhetschef Torbjörn Hörnfeldt vid Riksarkivet har avlidit 58 år gammal efter en kortare tids sjukdom. Han föddes i Vindeln, Västerbotten, men bodde sina första levnadsår i Hammarstrand, Jämtland och flyttade därefter till Surahammar, Västmanland. Efter avslutad gymnasieutbildning läste han systemvetenskaplig linje vid Uppsala universitet och arbetade även som lärare vid institutionen för ADB och datalogi.

1988 anställdes Torbjörn i Riksarkivet och kom tidigt att arbeta med utvecklingen av Riksarkivets generella föreskrifter inför arkivlagens ikraftträdande 1990. En viktig uppgift för Riksarkivet är att utarbeta föreskrifter för arkivhanteringen; denna uppgift blev också central för Torbjörn och han blev ett känt namn ute på myndigheterna i normerings- och e-frågor.

När Torbjörn först kom till Riksarkivet var föreställningen hos de flesta arkivarier tämligen vag om hur informationssamhället och den spirande digitala utvecklingen

■ Torbjörn Hörnfeldt 1957–2015.

Foto: Britt-Marie Östholm.

skulle komma att påverka såväl Riksarkivet, arkivväsendet som arkivarieprofessionen i stort. Torbjörn kom med nya kunskaper och insikter som bidrog till att öppna upp området även för arkivarien i gemen.

Hans skarpa analysförmåga gjorde honom till en problemlösare som kunde skära rakt igenom ett problem och snabbt se saker som andra inte såg. De sista åren var han en uppskattad chef för utvecklings- och e-förvaltningsenheten.

Som Riksarkivets representant har Torbjörn deltagit i många arbetsgrupper och utredningar, bl.a. under senare tid i Informationshanteringsutredningen. Han har haft betydelse för och påverkat många av de vägval som kännetecknat de senaste decenniernas förvaltningsutveckling.

Torbjörn hade många vänner i Riksarkivet som uppskattade hans träffsäkra kommentarer, goda personanalyser och lågmälda humor. Han var en omtänksam människa som lämnar ett stort tomrum efter sig.

◆
*Björn Jordell, tidigare riksarkivarie.
Britt-Marie Östholm, tidigare
divisionschef Riksarkivet.*

Arkivene ut til folket

Fredrik Larsen Lund

Marit Hosar, Ellen Røsjø, Bente Jensen, Charlotte S. H. Jensen, Anne Ketola og Maria Larsson Östergren (red.). *#arkividag: relevans, medvirkning, dialog*. ABM-media A/S, 2016. 249 sider. ISBN 978-82-93298-13-7.

Basert på foredrag som ble presentert under en nordisk arkivformidlingskonferanse i Oslo i 2014, foreligger nå antologien *#arkividag: relevans, medvirkning, dialog*. Hashtaggen – eller emneknaggen – i boktittelen vitner om at her ønsker man å følge med i tiden. Og artikkelsamlingen gir så visst et innblikk i en del av arkivfaget som har gjennomgått en rask og rivende utvikling fra en kanskje litt usikker start for rundt 15 år siden, til en disiplin som i dag må sies å ha blitt en temmelig moden del av arkivenes virksomhet.

Formidling er et nokså vagt konsept som kan inneholde mye. Mens tilgjengeliggjøring har dreid seg om å låse opp døren til arkivene, handler formidling om å åpne porten på vidt gap. «Arkivene ut til folket,» som Norges forrige riksarkivar Ivar Fønnes proklamerte. Gjennom formidling går arkivene inn i en aktiv dialog med samfunnet representert gjennom ulike grupper, og tilrettelagt via forskjellige kanaler både stedlig og digitalt.

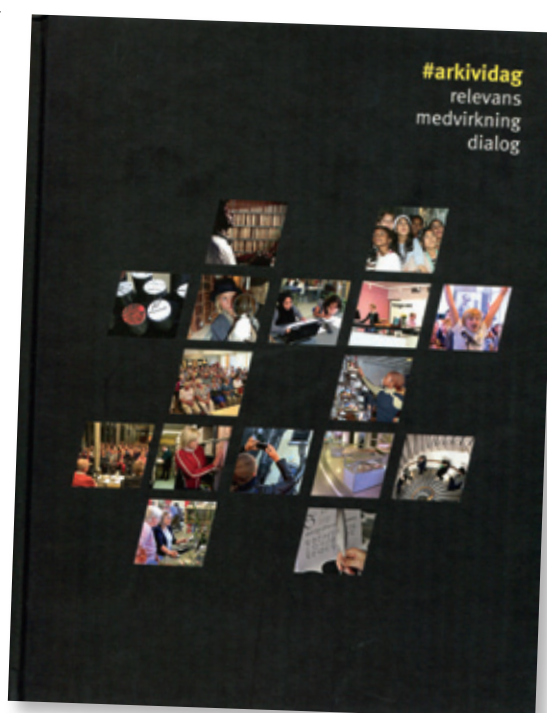
Den nye antologien byr for det første på en interessant oppsummering av historie og status for arkivformidlingen i Norden. Videre gir artikkelsamlingen en teoretisk begrunnelse for formidlingens plass innenfor arkivinstitusjonene. Det er ingen tvil om at den er blitt større, påvirket av både ytre og indre krefter:

«Under det senaste seklet har synen på arkivens och arkivariernas roll radikalt förändrats. Rollen som arkivarie har förskjutits från att vara en passiv väktare av maktens dokument till en aktiv dokumentalist, förvaltare och förmedlare av ett kulturarv som tillhör alla – ett kulturarv som idag

också tillmätts allt större betydelse för samhällsekonomi och samhällsutveckling,» skriver Eva Sjögren Zipsane i sitt bidrag.

Sist, men ikke minst, inneholder *#arkividag* en rekke case-studier med eksempler på arkivformidling i praksis. Stikkord er arkiv som ressurs; arkiv, medvirkning og involvering; arkiv og digitale plattformer; og arkiv og kunst. Hvordan utvikle arkivet som «det åpne fleksible vidensrum» (Ålborg) i en tid der stadig flere kilder er tilgjengelige fra sofaen hjemme? Hvordan involvere minoriteter og nye grupper? På hvilken måte kan digitale verktøy og sosiale medier være arenaer for å gi arkivmaterialet nytt liv utenfor institusjonenes kontroll? Og hva tenker kunstnere om det vi driver med?

Bidragene i *#arkividag: relevans, medvirkning, dialog* er skrevet og redigert av arkivfolk som har vært med på å utvikle formidlingsfeltet til å bli en anerkjent og profesjonell disiplin. Her møter vi pionérene. Boken kan i stor grad fungere som en erfaringskatalog, og ikke minst en inspirasjonskilde til videre utvikling av nye konsepter som kan gjøre arkivene til enda mer relevante aktører i samfunnet.

Artikkelforfatteren er rådgiver i Riksarkivet, Seksjon for formidling.

Bergen i 1765

Tor Weidling

Gina Dahl og Bjørn-Arvid Bagge. *En guide til Bergen anno 1765*. Kapabel forlag AS, 2015. 152 sider. ISBN 978-82-8163-083-3.

Den vidgjetne handelsbyen Bergen er verdt et besøk. Slik er det i dag, og slik var det også i 1765. Det er nettopp et besøk i Bergen anno 1765

som Gina Dahl – medarbeider ved Statsarkivet i Bergen – og Bjørn-Arvid Bagge inviterer til. Invitasjonen kommer i form av en tiltalende bok som gjennom tekst og bilder presenterer oss for byen slik den var for 250 år siden.

Forfatterne tar opp mange temaer knyttet til byen og dens innbyggere. Boka er inndelt i ti hovedkapitler med i alt 35 underkapitler. Dertil kommer mange rammetekster som

tar for seg enkelthistorier knyttet opp til tematikken i de enkelte kapitlene.

Som det bør være, får den tilreisende vite både om hvordan man skaffer seg forhåndsinformasjon om byen, hvordan man kommer dit, og om innkvarteringsmuligheter. Man tas med til severdigheter. Og ikke minst blir man presentert for byens innbyggere, deres næring og liv gjennom korte, men poengterte beskrivelser.

Og så finner vi mange steder sitater som vekker ettertanke eller undring. Erik Pontoppidan skrev i 1753 om sykdommer i Bergen stift, den usunneste egn i Norge. Først av alt nevner han «et Slags Skab eller Udslæt, som her og der findes blant de Strand-Siddere, der æde meget feed Fisk». Hvem skulle tro at dagens sikringskost ble oppfattet som sykdomsframkallende av 1700-tallets lærde.

Bergen anno 1765 er en gjennomillustrert bok. Alle illustrasjoner er selvfølgelig ikke helt samtidige og langt fra alle er fra Bergen. Men de er alle med på å fortelle noe om byen og menneskene. Illustrasjonene er selvsagt dekorative, men de er også opplysende. Og mange av dem er dessuten ganske underholdende.

Skribenten er førstearkivar i Riksarkivet, Seksjon for eldre arkiver og specialsamlinger.

Ukjent variant av middelalderballade

Roger Tronstad

Balladen «Olav Akselsson» har inntil nå vært kjent i kun én variant. Den ble skrevet ned i Telemark i 1864 og består av 36 strofer. En hittil ukjent variant, skrevet ned i 1796, er fem ganger så lang!

Dokumentet

Den hittil ukjente varianten av «Olav Akselsson» er skrevet ned på dansk i 1796 og signert av Ole Olsen Espeland i Finsland i Agder. I folketellingen 1801 under gården Espeland finner vi Ole Olsen, 25 år, ugift og skolelærer. I 1820- og 1830-årene var Olsen på Stortinget i flere perioder. Han døde i 1840.

Det framgår ikke hvem som var informanten (sangeren), og heller ikke hva som var melodien. Balladen består av 189 nummererte strofer! Teksten er skrevet i et lite hefte med omtrent fem strofer per side – til sammen 38 sider.

Balladeteksten ble innlevert til Statsarkivet i Kristiansand i 1960 av en pensjonert lensmann. Det er uvisst hvordan han fikk tak i heftet. Det oppbevares nå i Statsarkivet i Kristiansand som et deponert privatarkiv.

Dramatisk handling

Det fantes ingen som våget å slåss mot herr Olav Akselsson, som i teksten kalles «Ole Axelsen». Han hadde vunnet over mange kjemper. Men på Holmens berg bodde herr Iver Blaa. Han var så sterk og mektig

■ Et kobberstikk av holmen i Mälaren med borggruinen Gröneborg finnes i Erik Dahlberghs verk *Suecia antiqua et hodierna* (1709).

Foto: Kungliga biblioteket/Wikimedia Commons.

at han slo i hjel alle som prøvde å seile forbi. Folk klaget til den romerske keiseren, som sendte 74 skip for å ta herr Iver, men også de ble tatt og mannskapet drept.

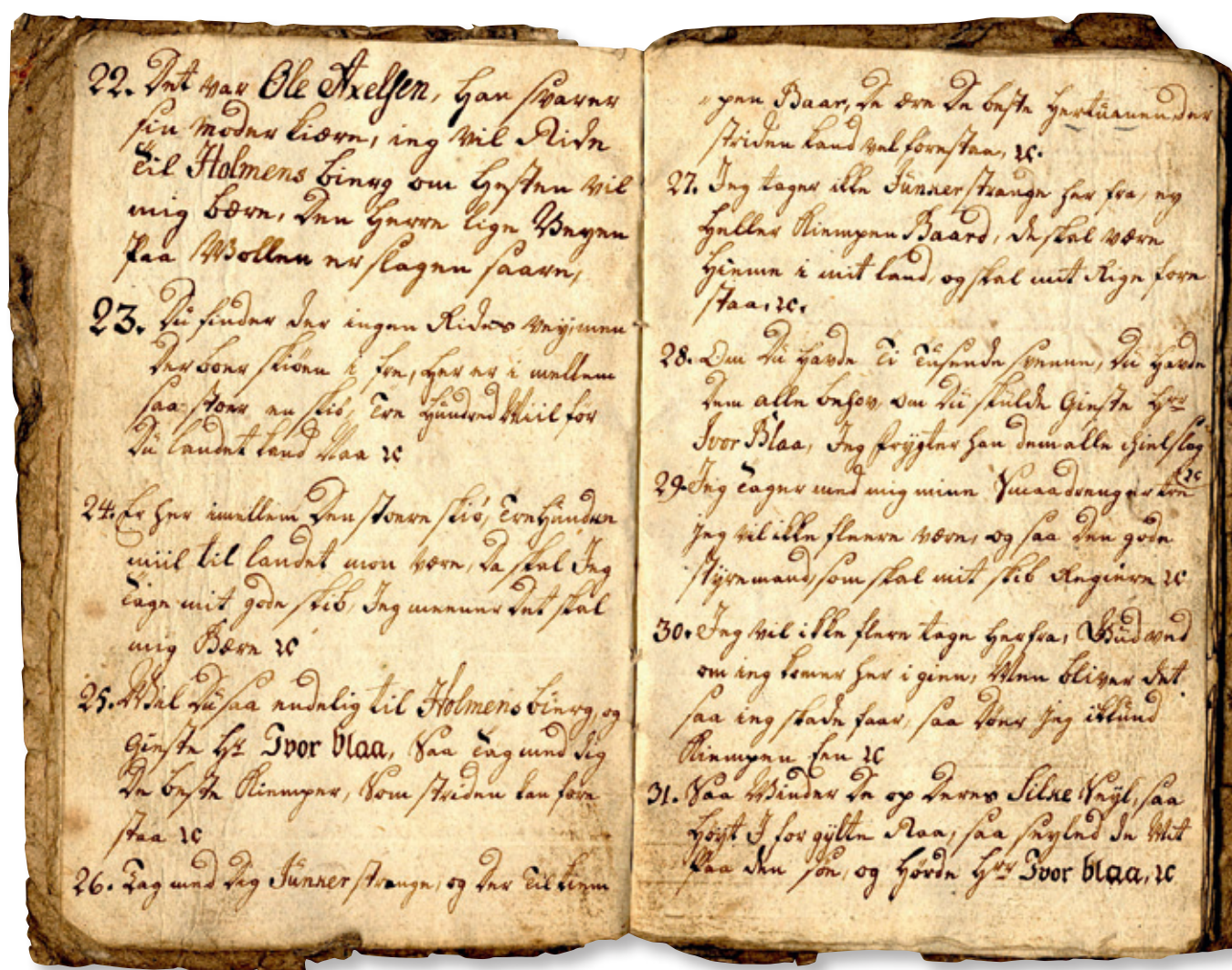
Iver Blaa er et troll og bor i berget sammen med 12 brødre. Hver av brødrene har atten tusen svenner. Ingen av dem er kristne. Olav bestemmer seg for å seile av sted, tre hundre mil, for å ta Iver. To hertuger blir hjemme for å passe på Olavs rike. Han tar bare med seg en styrmann og tre drenger.

Da de kommer til Iver Blaa, blir Olav tatt godt imot og blir tilbudt både Ivers søster og halve Ivers rike.

Men Olav sier nei, han har sin egen festemøy, Ingeborg, og vil ikke bli vanæret med Ivers fule søster. Den fornærmede Iver samler nå sine tolv brødre og tolv ganger atten tusen svenner. Alle har hver sin hest. De går til kamp mot Olav, som dreper alle Ivers brødre og alle svenner.

En av Olavs drenger går i land for å se til husbonden sin. Ut av berget kommer en jomfru, en kristenmøy, som er drengens søster. Drengen dreper Iver.

En gammel tussegrave kommer nå ut fra fjellet og ser at de 13 sønnene hans er drept. (Tusse = underjordisk vesen.) Greven vil ha fred og inngår

■ Teksten til balladen «Olav Axelsson» oppbevares i Statsarkivet i Kristiansand som et deponert privatarkiv (D/0341 Ole Olsen Espeland, Finsland).

en avtale om å innkreve skatt til Olav av sjøfarende. Skatten skal utgjøre sju tønner sølv og tolv tønner gull hvert år. Olav får hele grevens land og en gullkrone. Drengens søster får med seg gull og sølv for tro tjeneste hos greven. Olav blir siden en kjent og kjær mann fordi det nå var blitt trygt å seile forbi Holmens berg.

Kjennetegn

Balladestrofene har fire linjer og stort sett fullrim eller bare vokalisk assonans (samklang) i slutten av andre og fjerde linje. Noen av strofene har ikke rim. Versefoten er jambisk. Rytmen er likevel ikke helt fast – ekstra ord og stavelser er skutt inn mange plasser. Strofene har omkved i form av ettersleng (endestev). Alt dette er vanlige kjennetegn for middelalder-

ballader. (Omkvedet i dokumentet er skrevet etter strofen som står øverst på hver venstreside.)

Balladen om Olav Akselsson tilhører kategorien troll- og kjempeviser.

Hovedpersonen

Hovedpersonen i balladen kan selv sagt være en oppdiktet person fra hvilket som helst århundre. Men kan det forestille en historisk person?

Vi kan godt tenke oss at herr Olav var ridder, adelig og lensherre. Det er nærliggende å tenke på Oluf Axelsen Thott, som var medlem av det danske riksrådet og ble ridder, lensherre og riksmarsk. I 1448 befridde han den danske øya Gotland, som ble angrepet av svenskene, og i 1457 deltok han i striden mellom Danmark og Sverige og bidro til Stockholm

slotts fall. Han drev også i flere år med kaperi og var på krigsfot med hansastedene. Det var på hans tid at Øresundstollen ble innført. Thott døde i 1464.

Hvis figuren i balladen er ment å være Oluf Axelsen Thott, må balladen være komponert – eller navnet må ha kommet inn – etter midten av 1400-tallet. Men hvis balladen ikke er ment å være knyttet til Thott, så er det andre momenter som åpner for at balladen kan være eldre.

1200-tallsfigurer

I balladen omtales junker Strange. Han er også kjent fra balladen «Dagmar og junker Strange», hvor junkeren ble sendt til Böhmen for å fri til Dagmar for kong Valdemar. Bryllupet sto i 1205.

På 1200-tallet eksisterte det en svensk ridder som Iver Blaa kan assosieres med. Han omtales i *Erikskrøniken*, men da med navnevarianten Joar Blaa. Denne krøniken regnes av noen for å ha blitt sluttført i ca. 1320 eller 1321. Ifølge *Erikskrøniken* var Blaa en ledende mann i Sverige og deltok i kongevalget i 1250. I yngre håndskrifter av *Erikskrøniken* er det gamle navnet Joar erstattet av det mer moderne Ivar. Iver Blaa opptrer også i andre nordiske middelalderballader.

Holmens berg

Et annet spørsmål er hva som ligger bak stedsnavnet Holmens berg, hvor Iver Blaa skal ha bodd, ifølge balladen. I 1460-årene skrev Ericus Olai en krønike, *Chronica regni Gothorum* (Gøtenes rikes historie). I krøniken, som er på latin, fortelles det at herr Iver Blaa skal ha bodd på Gröneborg, ikke langt fra Enköping.

I andre halvdel av 1600-tallet framgår det av svenske kilder om Gröneborg at «der på skulle warit ett slått widh samma namn een förnämblic Herre och Krijgsanförare ben:dh Ifwar Blåås residens». Her knyttes altså Iver Blaa til et slott eller en borg som skal ha stått på stedet.

Gröneborg ligger på en holme i Mälaren, 10 km sør for Enköping. Øverst på holmen ligger en kvadratisk steinruin på omlag 10 x 10 m, hvor man antar at det kan ha vært en borg eller et tårn. Et kobberstikk av holmen med borgruinen finnes i Erik Dahlberghs verk *Suecia antiqua et hodierna* (1709).

Keiseren

I balladen om Olav Akselsson – og bare i den lange varianten – omtales også den romerske keiseren, men

uten navn. Hvis det menes en person som var keiser på 1200-tallet, er det nærliggende å tenke på Fredrik 2 (1194–1250). Han ble tysk-romersk keiser i 1220. I 1250-årene kom et interregnum fram til 1273.

Her er det interessant å kunne trekke inn Håkon Håkonssons saga. Håkon Håkonsson var konge i Norge 1217–1263. I sagaen fra 1260-årene fortelles det at norske kjøpmenn ikke fikk seile i fred til Lübeck i 1240-årene – de ble ranet i farvannene i forbindelse med en konflikt mellom lybakkere og dansker. Ifølge sagaen skrev Håkon Håkonsson til keiser Fredrik 2. og ba om hjelp til å løse dette. Sommeren 1250 kom det svarbrev fra keiseren, ifølge sagaen. Han skal ha bedt lybekkerne om å ikke angripe nordmennene.

Det er selvsagt usikkert om det er dette som ligger bak innslaget om keiseren i balladen.

Balladens opprinnelse

Hvor kan balladen være diktet? At herr Iver var et troll, i tillegg til at han ble nedkjempet av herr Olav, viser en holdning som taler for at balladen neppe er skapt på svensk område. Det faktum at balladen dessuten kun

er kjent i Norge, gjør det fristende å anta at den er skapt her.

Når ble balladen skapt? En teori kan være at balladen ble til så tidlig som i andre halvdel av 1200-tallet, og i så fall at navnet Olav Akselsson – hvis det menes Thott – ble trukket inn i teksten etter midten av 1400-tallet. En annen teori kan være at balladen ble skapt i andre halvdel av 1400-tallet eller senere. Uansett kan det hende at elementer fra ulike tidsperioder har blitt diktet inn i tidens løp.

Den hittil kjente og korte varianten av balladen inneholder – ikke overraskende – færre hendelser og færre detaljer enn i den lange versjonen. Det ser ut til at den korte er nærmest ufullstendige bruddstykker i forhold til det opprinnelige stoffet. Den lange varianten må antas å være nærmere det opphavelige.

Hittil er det ikke publisert noen analyse av balladen «Olav Akselsson». Denne omtalen er et utdrag av en lengre artikkel som undertegnede arbeider med.

Artikkelforfatteren er førstearkivar ved Statsarkivet i Kristiansand.

FAKTA

Man regner med at mange av balladene som er kjent i Norge, kan ha blitt diktet allerede på 1200- eller 1300-tallet. Noen ballader er kjent i varianter i flere enn ett nordisk land, og da bruker man betegnelsen *nordiske middelalderballader*.

På 1600- og 1700-tallet ble det skrevet ned noen få ballader i Norge. I Danmark og Sverige ble det skrevet ned ballader allerede på 1500-tallet, og i Danmark kom den første trykte samlingen ballader og andre viser ut på slutten av 1500-tallet. Systematisk innsamling av ballader og andre folkeviser i Norge startet på midten av 1800-tallet.

Finska arkivverkets strategi har uppdaterats, läs mer i Pertti Hakalas artikel "En stringent och fokuserad strategi" s. 83
Foto: Finlands riksarkiv.

Innehåll

Huvudredaktören	58	Arkivmøte samlet 360 arkivfolk fra hele Norge	85
Synergier inom offentlig informationsstrukturering ... <i>Nora Liljeholm</i>	59	<i>Helen F. Nicholson</i>	
Svenska Riksarkivets nya regel om fotografier och bildkonst	60	Riksarkivarens innsynspraksis i femti år	86
<i>Catharina Ekdahl, Karin Åström Iko</i>		<i>Tine Berg Floater</i>	
En ny modell för avtalsskrivning vid förvärv av enskilda arkiv	62	Et lite stykke norsk oljehistorie	88
<i>Katalin Gere</i>		<i>Eivind Skarung</i>	
Mina sex år som riksarkivarie	64	Digitalisering av glassplater og negativer. Erfaringer fra to prosjekter	91
<i>Björn Jordell</i>		<i>Lars S. Aamodt, Hugo Johansen</i>	
Godtemplarbevægelsens arkiv gjort tilgængeligt	66	Arkiver fra Thule – om et arkivalsk samarbejde på tværs af Atlanten	93
<i>Kolbrún Fjóla Rúnarsdóttir</i>		<i>Inge Høst Seiding, Søren la Cour Jensen</i>	
Kulturskatte i Islands landsregister	68	Tilsyn med myndigheder. Del af en bevaringsstrategi ...	95
<i>Benedikt Jónsson</i>		<i>Sámal Tróndur Finnsson Johansen</i>	
Rigsarkivets Indtægtsdækkede Virksomhed. Én afdeling – mange funktioner	71	Vichyregimets arkiver åbnes for offentligheden	98
<i>Adam Jon Kronegh, Leon Jespersen</i>		<i>Jørn Boisen</i>	
Danmark anno 1743 – et nyt forsknings- og formidlingsprojekt	73	Et dypdykk i dokumentasjonsforvaltning	101
<i>Jørgen Mikkelsen, Michael Dupont</i>		<i>Øivind Kruse</i>	
Baggrunden for etableringen af Rigsarkivets Forskerservice	75	Rigsarkivet i Viborg – 125 år	104
<i>Lif Lund Jacobsen</i>		<i>Lone Hedegaard Liljegen</i>	
Ett slutfört projekt – det ouppordnade materialet i Krigsarkivet är nu i skick	77	Britt-Marie Östholm i pension	107
<i>Juhani Tikkanen</i>		<i>Nora Liljeholm, Karin Åström Iko</i>	
Tankar om den borgerliga friheten yttrade i Finlands riksarkiv	79	In memoriam Raimo Viikki 1936–2016	108
<i>Pertti Hakala</i>		<i>Tytti Voutilainen</i>	
Med virtuell forskningsmiljö i sikte	81	Maria Nordström slutar som lokalredaktör	109
<i>Maria Kallio</i>		Torbjörn Hörnfeldt 1957–2015	110
En stringent och fokuserad strategi	83	<i>Björn Jordell, Britt-Marie Östholm</i>	
<i>Pertti Hakala</i>		Arkivene ut til folket	111
		<i>Fredrik Larsen Lund</i>	
		Bergen i 1765	112
		<i>Tor Weidling</i>	
		Ukjent variant av middelalderballade	113
		<i>Roger Tronstad</i>	